

Syntese af viden om sårbare arter, naturbeskyttelse og benyttelse

FORORD

Naturen i Thy er blevet et tilløbsstykke! To undersøgelser fra henholdsvis 2005 og 2013 indikerer tæt på en fordobling af antal besøgende, mens en undersøgelse foretaget i 2016 af DR Midt og Vest godtgør, at Nationalpark Thy i fællesskab med surfbrandet Cold Hawaii som minimum har skabt yderligere 109 arbejdspladser i Thy.

Succesen er mærkbar og glædelig, men den kalder også på handling. Hvordan håndterer vi øget tilstrømning i vores evige krydsfelt mellem ønskerne til såvel beskyttelse som til benyttelse? Erfaringerne fra nationalparkens første år godtgør helt klart, at publikum rent faktisk ønsker at bidrage til at værne om naturen og at opføre sig hensigtsmæssigt i forhold til såvel plante- som dyreliv. Men erfaringen er også, at lidt vejledning heri vil være formålstjenlig! Og velkomment!

Med vedtagelsen af "Nationalparkplan 2016-22" har bestyrelsen ønsket at målrette indsatsen gennem fokusering på 13 højest prioriterede områder. Når indsatsområde 6 formuleres "Tilgængelige naturoplevelser året rundt med klare indgange og gennemgående stier", kan man med fordel starte med at fremskaffe et "faktaark"! Hvordan er situationen lige nu? Hvor er den sårbare natur, og hvad er det, der gør den sårbar? Og lignende spørgsmål omkring den mere robuste natur.

Til at stå i spidsen for dette arbejde nedsatte bestyrelsen en styregruppe med Poul Hald-Mortensen som formand. Resultatet foreligger her som en rapport om "Sårbare arter, naturbeskyttelse og benyttelse" med anvisninger også på hensigtsmæssig færdsel og med forslag til fremtidige investeringer. Som formuleret heri: "Naturen er nationalparkens berettigelse".

Naturgrundlaget er givet os som et arveforskud, vi er forpligtet til at tage vare på. Men når vi nu også er forpligtet på "at styrke mulighederne for friluftsliv og særlige naturoplevelser i det store, uforstyrrede landskab" – hvordan skal vores bud på at løse denne potentielle konflikt så se ud??

Her i 2016 diskuterer forskere, at verden er på vej ind i en postfaktuel æra! At tiden er ved at løbe fra fakta som grundlag for diskussioner og beslutninger! Dertil kommer Nationalpark Thy aldrig!! Med nærværende rapport er der skabt et solidt grundlag for at tage debatten på et oplyst grundlag. Hermed er der også basis for, at de senere beslutninger om udarbejdelse af infomateriale samt ændringer i forhold til faciliteter i nationalparken kan ske på en stærk, faglig basis. Og dermed få stor gennemslagskraft.

På vegne af bestyrelsen vil jeg gerne takke styregruppen for hurtigt og veludført arbejde og samtidig rette en varm tak til de mange samarbejdspartnere, som beredvilligt har stillet materiale til rådighed. Nationalpark Thy udvikler sig i mange gode hænder, når de fælles kræfter spiller bedst muligt sammen.

Ejner Frøkjær
Bestyrelsesformand

Styregruppens sammensætning:

Poul Hald-Mortensen, formand (medlem af nationalparkbestyrelsen for Dansk Ornitologisk Forening)

Ditte Svendsen (medlem af nationalparkbestyrelsen for Naturstyrelsen)

Jens Roesgaard (medlem af nationalparkrådet for Danmarks Idrætsforbund)

Ib Nord Nielsen (medlem af nationalparkrådet for Danmarks Naturfredningsforening)

Kristian Rønnow (Thisted Kommune)

Sekretær for styregruppen: Else Østergaard Andersen, Nationalpark Thy.

Formålet med at oprette Nationalpark Thy er ifølge Bekendtgørelse nr. 866 af 27/06/2016,

- 1) at bevare, styrke og udvikle naturen, dens kontinuitet, sammenhæng og frie udvikling, især for de nationalt og internationalt betydningsfulde klit- og klithedelandskaber og næringsfattige søer og vådområder,
- 2) at bevare og forøge den biologiske mangfoldighed af naturligt hjemmehørende arter i plantagerne og på de dyrkede arealer,
- 3) at bevare og styrke nationalparkens kulturmiljøer og kulturhistoriske spor i klitlandskabet og klitplantagerne og i tilknytning til havet,
- 4) at styrke mulighederne for friluftsliv og særlige naturoplevelser i det store uforstyrrede landskab,
- 5) at styrke forskning, undervisning, naturvejledning og formidling af de natur- og kulturhistoriske og friluftsmæssige værdier og
- 6) at støtte en udvikling til gavn for lokalsamfundet, herunder erhvervslivet, med respekt for beskyttelsesinteresserne.

Udarbejdet af Niels Riis, NaturRådgivningen A/S for Nationalpark Thy i december 2016 med bistand af Lars Maltha Rasmussen, Natur360.

Må citeres med kildeangivelse.

Hvor intet andet er anført, er alle kort fra Geodatastyrelsen © og alle fotos er fra NaturRådgivningen ©

Forside: *Vandrere på stierne ved Isbjerg nord for Nors Sø i juli 2016.*

Side 63: *Udsigt over den nordlige del af Hanstholm Vildtreservat set fra toppen af Brunbjerg Skrænt og med forløbet af Hansted Mølleå neden for Litorinahavets kystskrænt set i juli 2016.*

Side 87: *Cold Hawaii aktiviteter på stranden i Klitmøller i juli 2016.*

INDHOLDSFORTEGNELSE

	Side		
1. INDLEDNING	5	5.6 Andre aktivitetsområder	41
2. LANDSKABETS DANNELSE	6	5.7 Toiletfaciliteter	43
3. NATURBESKYTTELSE	8	5.8 Benyttelsen af nationalparken	44
3.1 Klitfredning og fredskov	8	5.9 Friluftszonering	45
3.2 Naturfredning	9	6. NATURENS FØLSOMHED	46
3.3 Beskyttelseslinjer	9	6.1 Udnyttelse af naturressurser	46
3.4 Reservater	10	6.2 Slitage	46
3.5 Naturbeskyttelse, § 3	11	6.3 Afvanding	48
3.6 Natura 2000	13	6.4 Forurening	48
3.7 Habitatnaturtyper	14	6.5 Forstyrrelser	49
3.8 Fredede fortidsminder, sten- og jorddiger	16	6.6 Forstyrrelseskortlægning	51
3.9 Score analyse af beskyttelsesgraden	18	7. NATURTYPERNES SÅRBARHED	53
4. SÅRBARE ARTER OG BIODIVERSITET	19	7.1 De marine områder	53
4.1 Sjældne planter	19	7.2 Strandene og de hvide klitter	53
4.2 Pattedyr	21	7.3 Strandenge og kystlaguner	54
4.3 Ynglefugle	24	7.4 Grøn klit, grå klit og klitheder	54
4.4 Rastende fugle	27	7.5 Klithedernes vådområder	55
4.5 Padder og krybdyr	29	7.6 Søerne	56
4.6 Sjældne insekter	30	7.7 Plantagerne med lysninger	57
4.7 Biodiversitet	32	7.8 Agerland og overdrev	58
5. FACILITETER OG BENYTTELSE	35	8. LITTERATUR OG KILDER	59
5.1 Veje og parkeringspladser	35	Del 2: Forslag til ændringer af faciliteter	63
5.2 Vandreruter	36	9. BAGGRUND	64
5.3 Cykelruter	38	10. HVOR ER NATIONALPARKEN ?	65
5.4 Mountainbike ruter	39		
5.5 Opholdsarealer og udsigtstårne	40		

11. HVOR ER NATUREN ?	69
12. HVOR KAN ADGANGEN TIL NATUREN FORBEDRES ?	73
12.1 Udsigtspunkter	73
12.2 Parkerings- og rasteplasser	77
13. HVILKE FACILITETER KAN NEDLÆGGES ?	78
13.1 Nedlæggelse af stier	79
13.2 Andre mulige ændringer	80
14. GENERELLE ANBEFALINGER	81
15. KONKRETE ANBEFALINGER	82
15.1 Skiltning	82
15.2 Besøgsområder	85
15.3 Ændringer i besøgsfaciliteter	86
Del 3: Vejledende opslag	87
16. OM DE VEJLEDENDE OPSLAG	88
16.1 Klitter og klitheder i Nationalpark Thy	90
16.2 Hedemosernes ynglefugle i Nationalpark Thy	92
16.3 Skovdrift i Nationalpark Thy	94
16.4 På vandretur i Nationalpark Thy	96
16.5 Sankning i Nationalpark Thy	98
16.6 Med hund i Nationalpark Thy	100
16.7 På cykel i Nationalpark Thy	102
16.8 På mountainbike i Nationalpark Thy	104
16.9 Ridning i Nationalpark Thy	106
16.10 Surfing i Nationalpark Thy	108

Nationalparkbussen er på sin rundtur ankommet til Hanstholm Fyr.

1. INDLEDNING

Nationalpark Thy er Danmarks ældste nationalpark og blev indviet i august 2008. Nationalparken dækker et 245 km² store område i Thisted Kommune langs Nordsøen mellem Hanstholm og Thyborøn Kanal, hvor parken strækker sig op til 11 km ind i land, som vist på oversigtskortet i Figur 1.

Som det ses af kortet, omfatter Nationalpark Thy primært lysåbne naturarealer som klitter og klitheder samt plantager og søer. Byerne i området er ikke en del af parken. Ligeledes er en række landbrugsarealer holdt uden for parken. Nationalparken har derfor en meget uregelmæssig afgrænsning mod øst med dybe indhak.

Nationalparken har blandt sine målsætninger at bevare, styrke og udvikle naturen samt at udvikle friluftslivet og turismen på et bæredygtigt grundlag i dens område. Dette kan indebære konflikter mellem behovet for benyttelse og beskyttelse af naturen. Omvendt er der også et interessefælleskab mellem brugernes ønske om at opleve en rig natur og behovet for at beskytte og sikre naturgrundlaget. I den sidste ende vil der skulle træffes beslutninger om en afbalanceret afvejning af de ofte modstridende interesser.

Nationalpark Thy har ønsket gennemført et forprojekt med en analyse af interesserne omkring sårbar natur, friluftsliv og faciliteter i nationalparken. I denne rapport fremlægges resultaterne af analysen i et forsøg på at skabe en samlet syntese af den tilgængelige viden om beskyttelse og benyttelse af naturen i nationalparken. På grundlag heraf vurderes naturtypernes og arternes følsomhed over for publikums benyttelse af naturen i nationalparken.

Figur 1. Nationalpark Thy omkranset af en lilla streg vist på Kort200 fra Geodatastyrelsen © og med omgivelserne i nedtonede farver.

2. LANDSKABETS DANNELSE

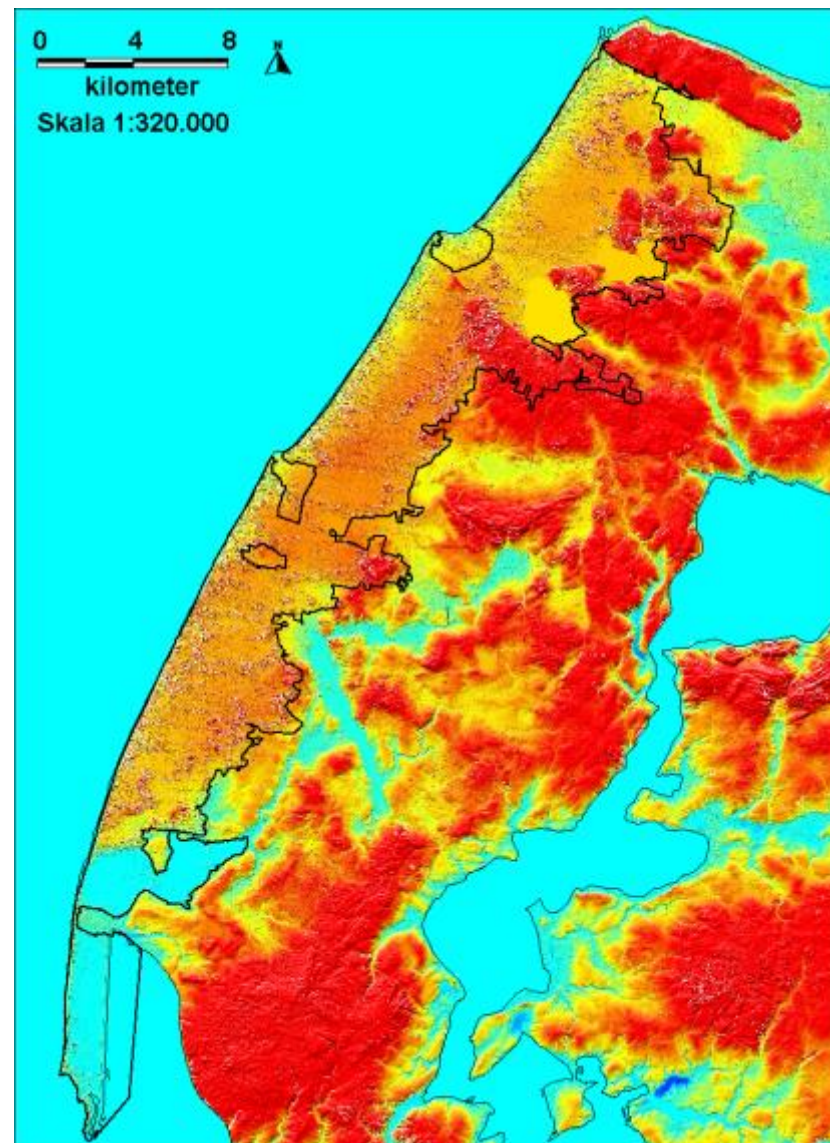
Det nuværende landskab i Nationalpark Thy har spor tilbage til kridttiden for 60-100 mio. år siden, hvor området var dækket af hav, og hvor der blev aflejret kridt på havbunden i form af skaller fra mikroskopiske små alger. I de følgende mange mio. år var området fortsat havdækket, men der blev i stedet aflejret ler oven på kridtet.

I en endnu fjernere fortid for 250-300 mio. år siden var der saltsøer under dele af Thy. Disse saltsøer tørrede ind og ligger nu dybt i undergrunden som salthorste, der er lettere end lagene ovenover af kalk og ler. Det har gennem tiden presset bakker op i terrænet. Et eksempel er den markante bakke Hanstholmknuden, der rejser sig op til 67 m over havet, og som i dag er omgivet af kalkskrænter. Hanstholmknuden ses som den aflange røde bakke øverst mod nordøst på kortet i Figur 2.

For 2,5 mio. år siden var jordens klima blevet så koldt, at der dannedes store mængder af is i polaregnene, hvilket fik vandstanden i havet til at falde. Nordjylland og Thy blev nu til land. Igennem den sidste en mio. år har der været 4 istider, hvor store gletsjere gled mod syd ned over landet. Herved blev terrænet generelt skuret ned, men kridtøerne var hårde og stod tilbage, da isen igen smeltede væk i mellemistiderne, mens der fra isen blev aflejret morænelag af ler, sand og grus øverst i terrænet.

Den sidste isbræ kom fra nordøst for ca. 27.000 år siden, og Thy blev igen isfrit land, da isen smeltede for 19-20.000 år siden, men landet lå 3-6 meter lavere end i dag på grund af isens tryk.

Figur 2. Danmarks Højdemodel af Thy opmålt ved laserskanning fra fly i april 2006 og vist med en højdebestemt farvelægning i en regnbueskala fra lyseblåt i kote 0, gul i kote 10 m og rød i kote 30 m samt derover med en indlagt 30° belysning, der fremhæver terrænkonturerne, Geodatastyrelsen ©.

Mens isen fortsatte med at smelte nord på, steg vandstanden i havet. På 500 år steg havet ca. 25 meter, og for ca. 6300 år siden var det kun kridtbakkerne, der var oven vande som en række øer i Litorinahavet, der nåede ind til Nors Sø og Vandet Sø. Længst ude mod vest lå der mindre øer ved Klitmøller og Nr. Vorupør. Havet eroderede stejle skrænter på øerne og mest mod vest. Mellem øerne var der havstrømme, som flyttede på de løse materialer og aflejrede strandvolde af sand, grus og sten mellem øerne.

Efterhånden faldt vandstanden i havet igen lidt, og landskabet hævede sig langsomt efter isens tryk. Herved blev der dannet store landområder mellem kridtøerne og mod syd ned langs Vestkystens nuværende kystlinje ned til Agger Tange og videre mod syd til Bovbjerg. Det unge landskab bestod af strandvoldssystemer med rimmer og dopper.

Sand aflejret langs kysten blev af vestenvinden blæst ind over land, hvor sandet igennem de sidste 2-3.000 år har dannet et ungt klitlandskab oven på strandvoldene. Der er herved aflejret op til 10-12 meter tykke lag af flyvesand, og de største af klitterne er nået op i omkring 30 meters højde. Sandflugten kulminerede for 4-500 år siden og er bremsset ved tilplantning.

I det unge landskab skabt af havet ligger der mange små og store søer. Mange af søerne er dannet i terrænlavninger skabt som afblæsningsflader under sandflugt. Nors Sø og Vandet Sø er de fornemste eksempler på såkaldte karstsøer, som er skabt af surt vand, der er sivet ned og har opløst kalken i undergrunden, hvorved terrænet er sunket sammen i store jordfaldshuller. Længst mod syd er Ørum Sø og Flade Sø skabt som kystlaguner ved afsnøring fra havet af langsgående strandvolde.

Figur 3. Isbjerg på nordsiden af Nors Sø er en altidshøj omgivet af klit fra sandfygningen ind over en af stenalderhavets kridtøer. Her fra er der en stor slået udsigt ind over klitlandskabet i Hanstholm Vildtreservat og ned over Nors Sø.

3. NATURBESKYTTELSE

I det følgende redegøres for de forskellige former for naturbeskyttelse, som forekommer i Nationalpark Thy og hvilke arealer, som er omfattet.

Data er indsamlet fra hjemmesiderne kortforsyningen.dk under Styrelsen for Dataforsyning og Effektivisering samt arealinformation.miljoeportal.dk under Danmarks Miljøportal.

3.1 Klitfredning og fredskov

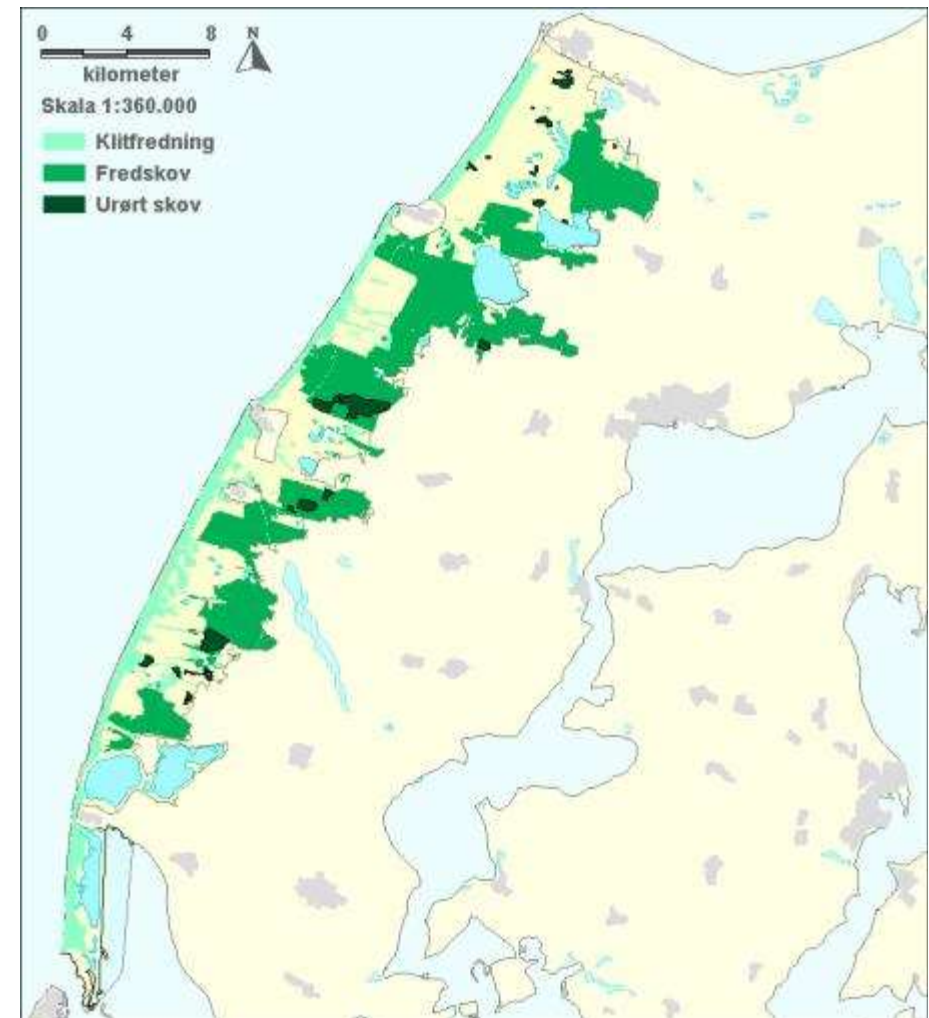
Fredningen af klitlandskaberne langs den jyske vestkyst har rødder tilbage til sandflugtsforordningen af 1792, som pålagde bekæmpelse af sandflugten og bestemte, at sandflugtsarealerne skulle fredes og afmærkes i marken, så de kunne blive sat under strengt og stadigt opsyn af myndighederne. Klitfredningen omfatter i dag et normalt 300-500 m bredt bælte af klitlandskaber langs kysten, som er registreret i matriklen og beskyttet gennem naturbeskyttelseslovens §§ 8-11, hvor der med visse undtagelser ikke må foretages tilstandsændringer eller ske landbrugsmæssig udnyttelse.

I Nationalpark Thy er der klitfredning på 395 matrikler med et samlet areal på 3.241 ha, som er vist på Figur 4.

Fredskovsforordningen fra 1805 pålagde en beskyttelse af de tilbageværende skove mod græssende dyr og overdreven hugst. Skovene skulle som fredskove bevares med krav om tilsåning eller gentilplantning med ny skov efter hugst. Siden er fredskovsarealet øget ved, at der er pålagt fredskovspligt på arealer, hvor det offentlige har plantet skov eller givet tilskud til privat skovrejsning. I Nationalpark Thy er der 121 matrikler med fredskovspligt med et samlet areal på 8.700 ha, som vist på Figur 4.

Naturstyrelsen Thy har i sin driftsplan fra 2007 udlagt 25 mindre skovområ-

der på i alt 532 ha som helt urørt skov, hvilket ikke er en retslig beskyttelse.

Figur 4. Klitfredede arealer, fredskov og urørt skov i Nationalpark Thy.

3.2 Naturfredning

Siden naturfredningsloven fra 1917 har det været muligt at beskytte et område i en ønsket tilstand ved hjælp af en kendelse afsagt af fredningsnævnene. Omfanget af de enkelte fredninger er meget forskellige og kan være alt fra en generel landskabsfredning, som kun beskytter mod bebyggelse og terrænændringer, som f. eks. råstofindvinding, til meget specifikke fredninger, der f. eks. beskytter bestemte træer eller plantearter mod beskadigelse, og som kan forbyde bestemte aktiviteter som færdsel, jagt og fiskeri.

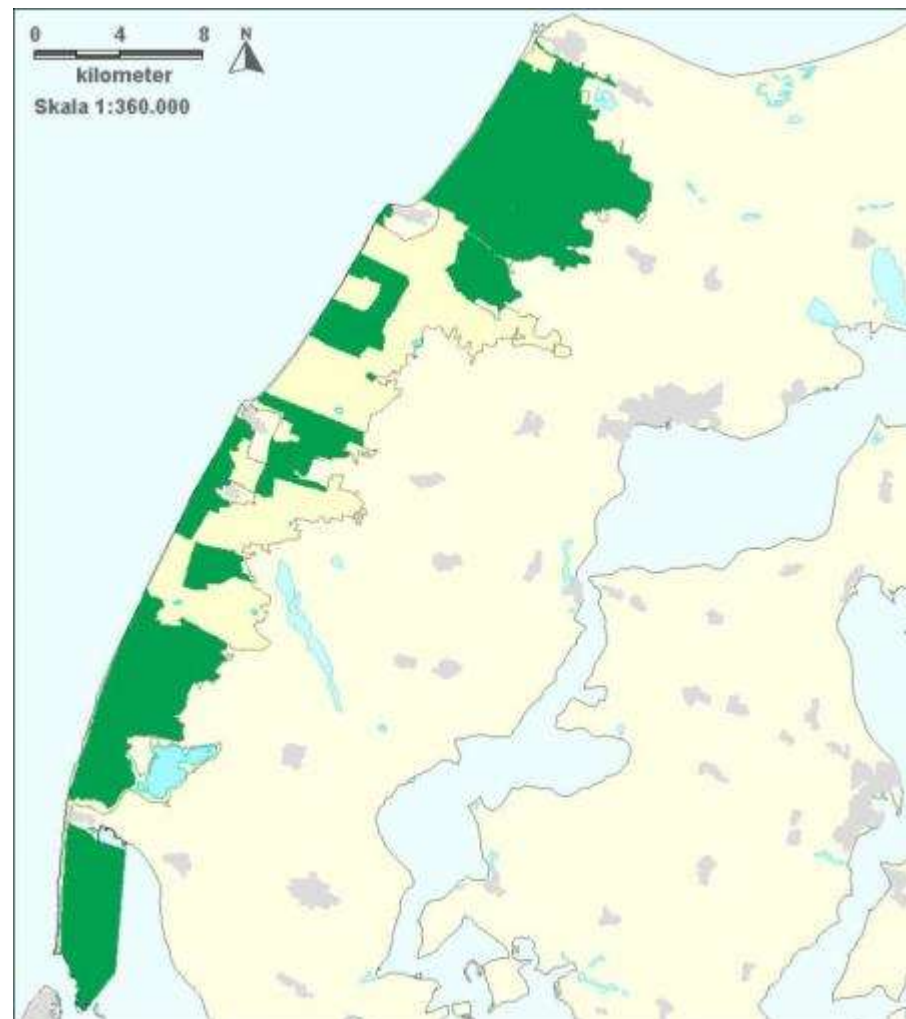
I Nationalpark Thy er der ved i alt 14 kendelser fredet 15.235 ha, som vist på Figur 5, og som udgør 62,1 % af parkens areal. Fredningerne omfatter Hanstedreservatet (Hanstholt Vildtreservat), Nors Sø samt Vilsbøl og Tved plantager, Vandet Sø, Ørhage, Vangså Hede, Førby Sø og Ålvand, klitheder ved Stenbjerg og Vorupør, klitheden Lillehav, Lyngby Hede, Lodbjerg Klitplantage og Flade Sø. Agger Tange er fredet ved en bekendtgørelse.

3.3 Beskyttelseslinjer

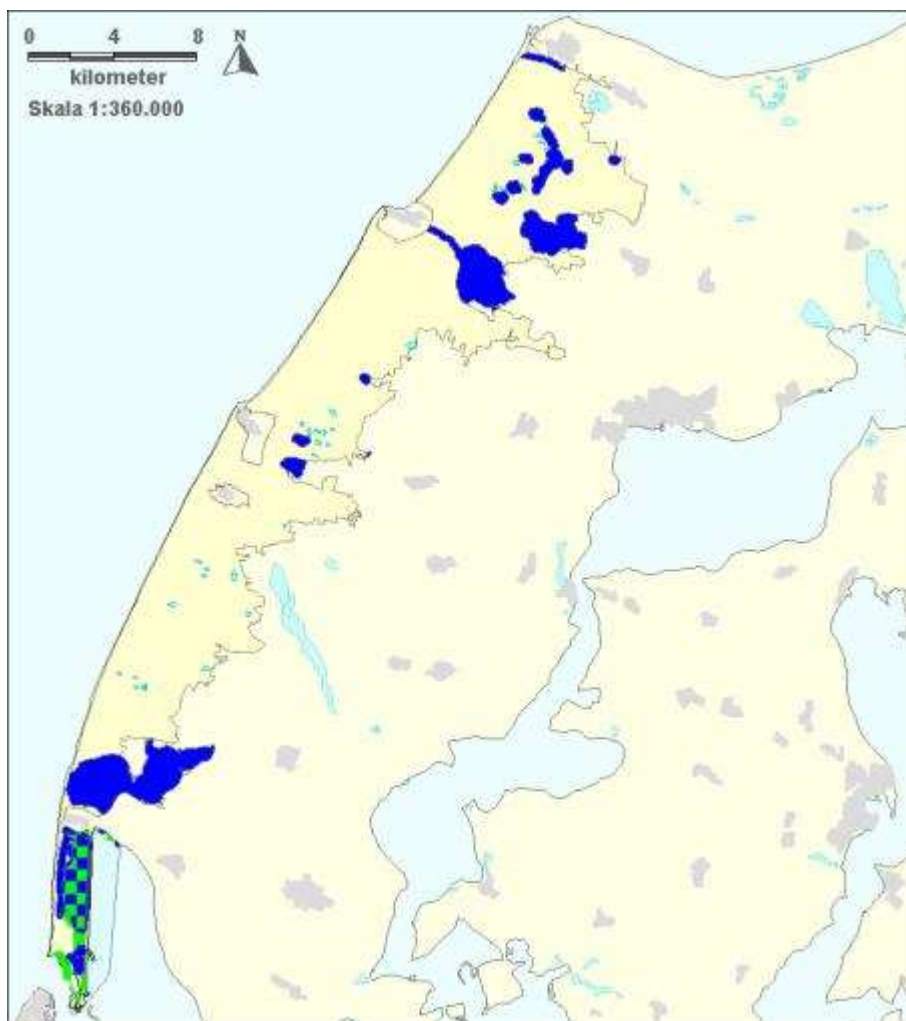
Siden 1937 har naturfredningsloven haft bestemmelser, som skulle sikre arealerne nærmest kysten mod bebyggelse og andre tilstandsændringer. Bestemmelserne sikrede også retten for alle til at gå langs med kysterne. Loven er siden flere gange blevet skærpet, og findes i dag som strandbeskyttelseslinjen i naturbeskyttelseslovens § 15. I åbne landskaber gælder bestemmelsen typisk 300 m fra kysten, mens det i bebyggede områder ofte kun er 100 m eller mindre fra kysten.

Strandbeskyttelseslinjen viger for klitfredningen, og derfor er der kun et beskedent areal på 707 ha på Agger Tange, som er omfattet af strandbeskyttelseslinjen i Nationalpark Thy, hvilket kan ses på kortet i Figur 6.

Siden 1972 har der været udlagt 150 m bred zone omkring søer større end 3 ha og vandløb med en (oprindeligt regulativmæssig) bundbredde på

Figur 5. De fredede områder inden for grænserne af Nationalpark Thy er vist med mørkegrønt.

Figur 6. Områder i Nationalpark Thy omfattet af strandbeskyttelseslinjen er vist med grønt og områder omfattet af sø- og åbeskyttelseslinjer er vist med blåt. Et område med overlap er vist ternet grønt/blåt.

mindst 2,0 meter. Afgrænsningen af disse områder kaldes sø- eller åbeskyttelseslinje inden for hvilken, der ifølge naturbeskyttelseslovens § 16 ikke må placeres bebyggelse eller foretages beplantning eller terrænændringer.

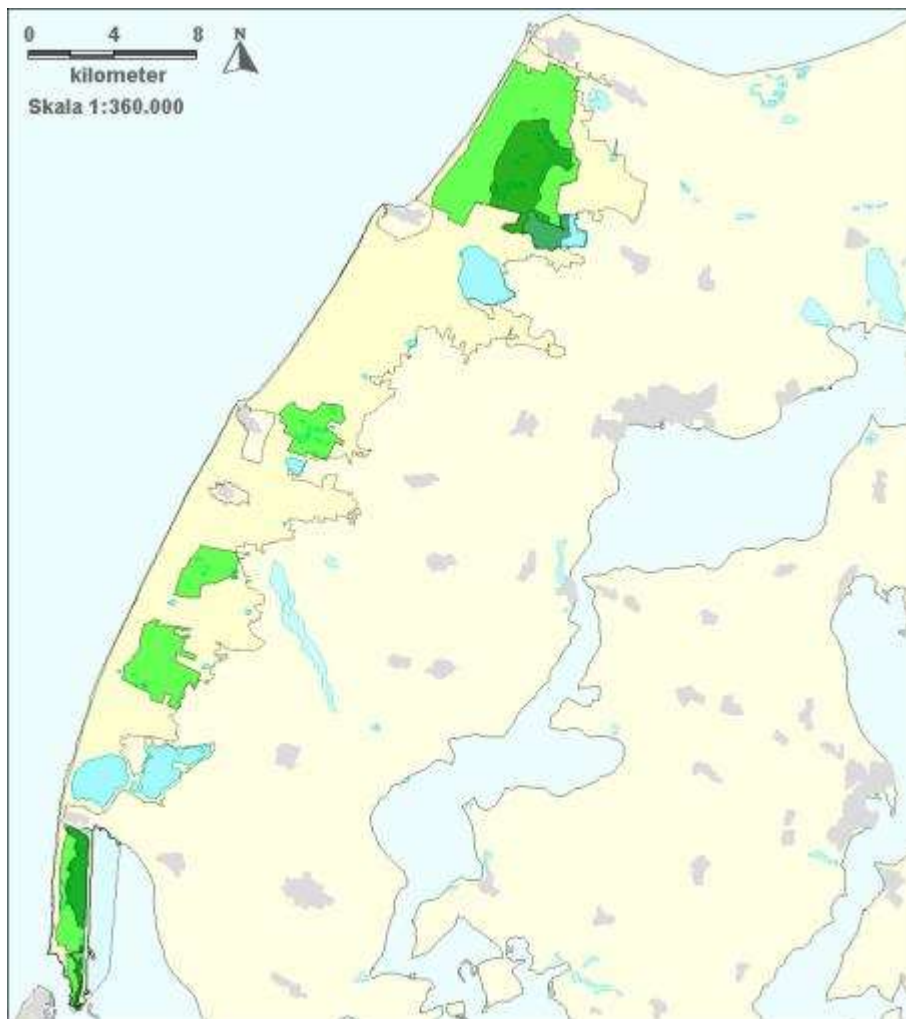
Arealet med sø- og å-beskyttelseslinjer udgør 3.233 ha i Nationalpark Thy, som vist på kortet i Figur 6, hvor det bemærkes, at der kun er tre vandløb med beskyttelseslinjer i nationalparken (Hansted Mølleå, Klitmøller Å med afløbet fra Vandet Sø og Hvidbjerg Å inkl. Ørum Sø).

3.4 Reservater

Hanstholm Vildtreservat blev udlagt i 1949, og der er senere indført et forbud mod al færdsel i et 1.370 ha stort centralt område, mens der er adgangsforbud i fuglenes yngletid fra 1/4 til 15/7 i et 2.287 ha stort område uden om, som vist på kortet i Figur 7. Adgangsforbuddet fremgår i dag af Bekendtgørelse om Hanstholm Vildtreservat, BEK nr. 181 af 20/02/1995, og har til formål at sikre yngleområde for hede- og mosefugle som trane, tink-smed og hjejle samt rasteområde for vandfugle og levested for odder.

På Naturstyrelsens arealer på Ålvand Klithede og på klithederne nord og syd for Lyngby er der administrativt fastlagt et adgangsforbud i fuglenes yngletid fra den 1/4 til 15/7 i medfør af naturbeskyttelseslovens § 27. De tre områder er regnet fra nord på 552 ha, 547 ha og 872 ha.

Agger Tange blev fredet i 1984 ved bekendtgørelse fra Miljøministeriet for at sikre naturværdierne og fuglelivet. Fredningen er senest revideret ved BEK nr. 860 af 27/06/2016, som rummer et adgangsforbud på de 344 ha med ferske vandarealer i hele året, mens der er et forbud mod færdsel på 520 ha strandenge og strandoverdrev i perioden 15/4 til 15/7 med undtagelse af den nødvendige færdsel for driften af arealerne. Adgangsforbuddet på landdelen af Agger Tange starter således 15 dage senere end i de øvrige reservater og områder med adgangsforbud.

Figur 7. Områder med adgangsforbud i Nationalpark Thy. Med mørkegrønt er vist adgangsforbud hele året, mens der er adgangsforbud fra 1/4 til 15/7 på de lysegrønne arealer, på Agger Tange dog fra 15/4 til 15/7.

3.5 Naturbeskyttelse, § 3

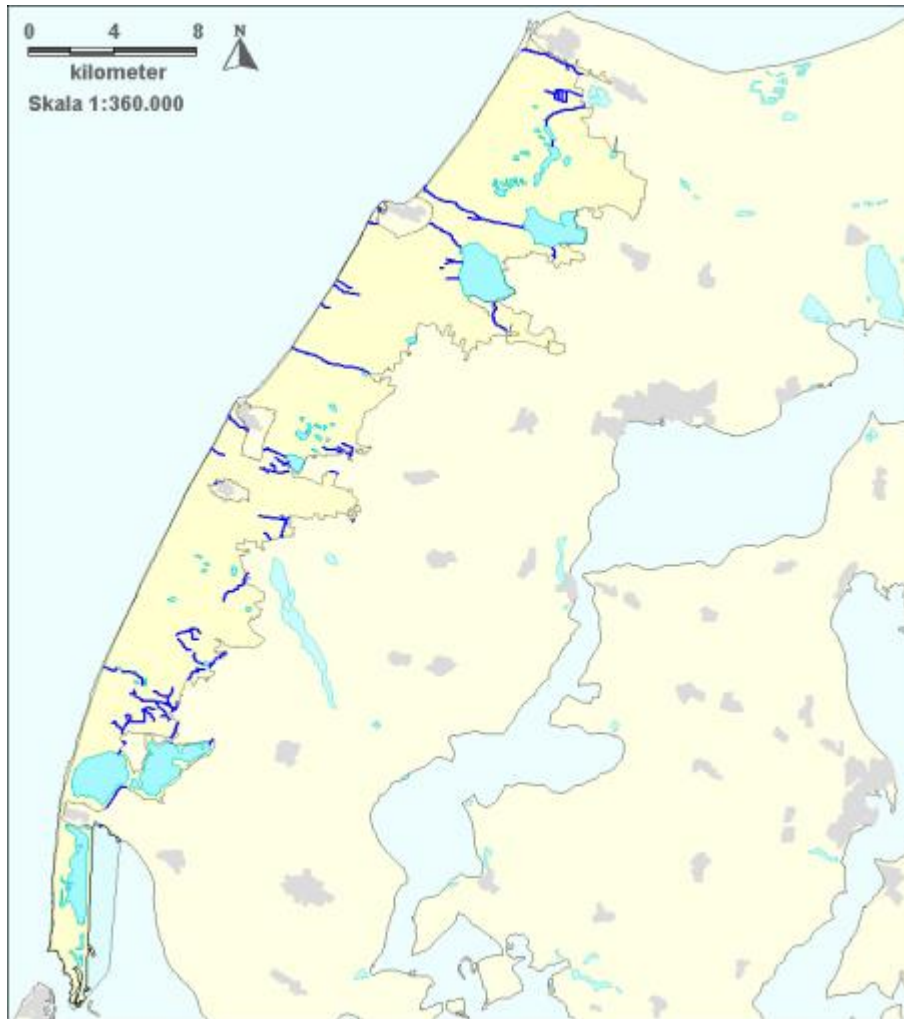
En række naturtyper som søer, vandløb, heder, moser, strandenge, strandsumpe, ferske enge, overdrev m.v. har siden 1972/1992 været beskyttet mod ændringer af områdernes tilstand. Beskyttelsen fremgik først af naturfredningslovens § 43 og er nu omfattet af Naturbeskyttelseslovens § 3.

De beskyttede vandløb fremgår af en særlig kortlægning. Arealgrænsen for de øvrige beskyttede områder er i dag for søer på mindst 100 m² og for andre naturområder på tilsammen mindst 2500 m². Mindre moser er også beskyttede, hvis de ligger i forbindelse med en beskyttet sø eller vandløb.

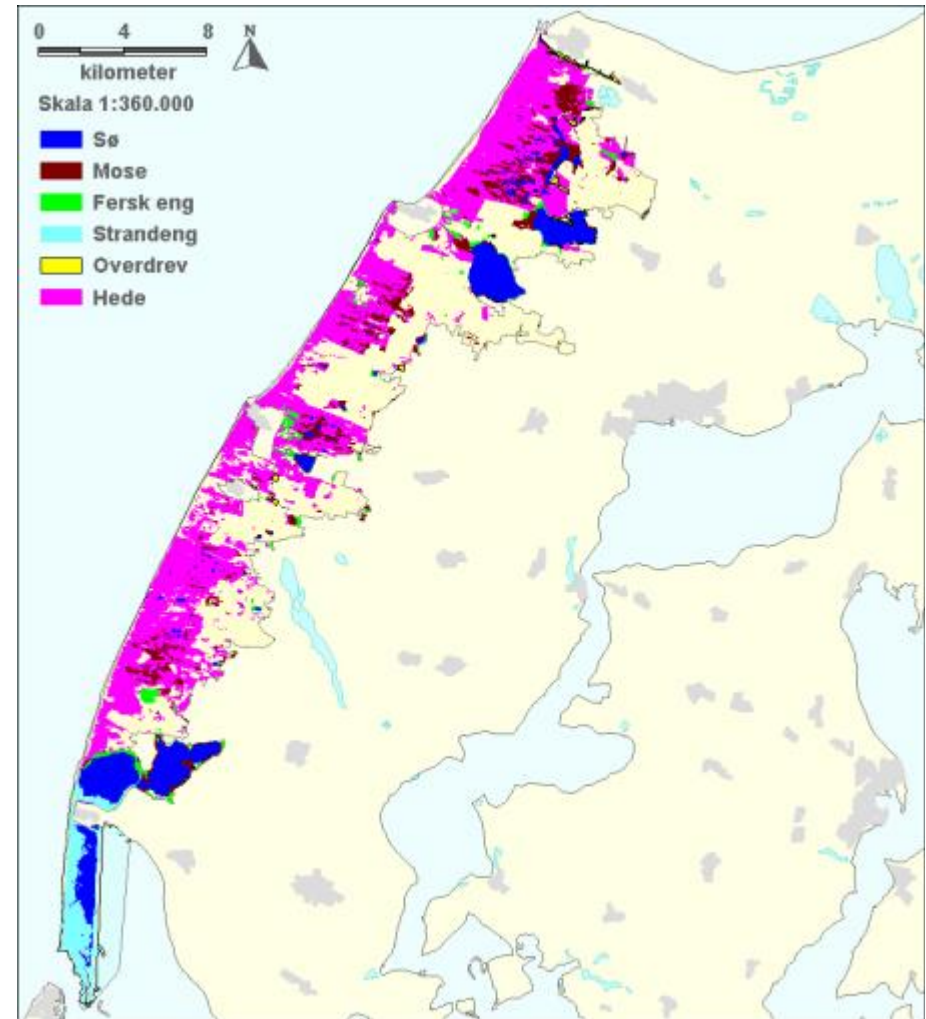
Kortlægningen af vandløb er endelig, mens det for de øvrige naturområder er den faktiske naturtilstand, som er afgørende for, om et område er beskyttet eller ikke. Der er foretaget en vejledende registrering af naturtyperne i hele landet baseret på studier af luftfoto og i nogle tilfælde konkrete besigtigelser af lokaliteterne. Det er dog den lokale kommune, der som myndighed efter naturbeskyttelsesloven ud fra botaniske kriterier skal undersøge og afgrænse de faktiske forhold i tilfælde af en konkret ansøgning om en tilstandsændring.

Der er kortlagt i alt 69,7 km § 3-beskyttede vandløb i Nationalpark Thy, som vist på Figur 8. Det er forholdsvis få vandløb, hvilket skyldes de gode nedslivningsforhold i områderne med jordbund af sand og grus. Igennem den sydlige halvdel af nationalparken løber der samtidig et nord-sydgående vandskel, som det kan ses af Figur 2. De eneste to større vandløb, som ikke allerede er omtalt, er Nors Å med afløbet fra Nors Sø og Bøgsted Rende.

Der er i alt 13.857 ha naturområder i Nationalpark Thy, der er registreret som beskyttet natur, som det fremgår af kortet i Figur 9. De udgør i alt 56,5 % af nationalparkens samlede areal. Naturstyrelsen har i 2012-2013 opdateret registreringen af beskyttet natur i Thisted Kommune.

Figur 8. Vandløb i Nationalpark Thy omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3 vist med blå streg.

Figur 9. Naturområder i Nationalpark Thy der er registreret som omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3 vist med de øverst til venstre angivne farver.

Heder udgør over halvdelen af de naturbeskyttede arealer. Der er i alt 251 naturbeskyttede søer med et samlet areal på 2.472 ha, der er beskyttet af § 3. Søerne udgør dermed over 10 % af nationalparkens samlede areal.

En sammenstilling af de registrerede arealer af de forskellige naturtyper fremgår af Tabel 1.

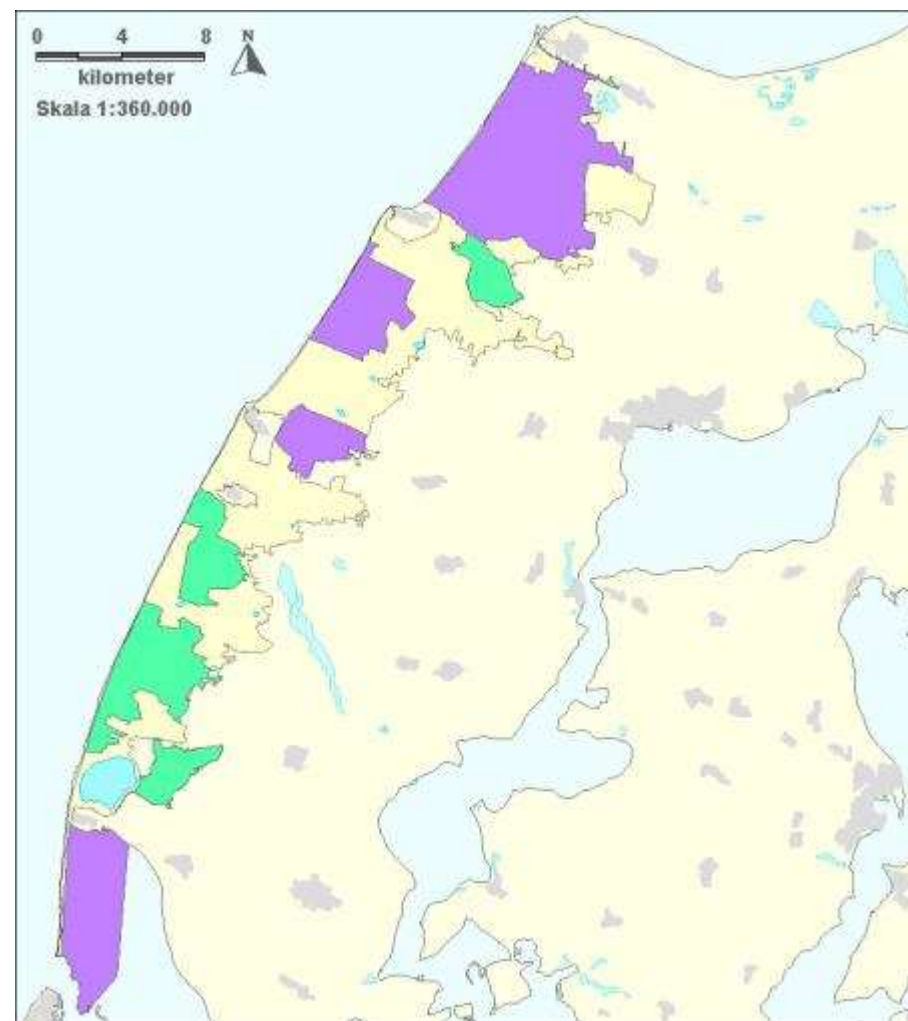
Tabel 1 Naturområder i Nationalpark Thy registreret som beskyttede efter naturbeskyttelseslovens § 3 med arealer og antal af områder.

Naturtype	Areal, ha	Antal områder
Søer	2.472	251
Heder	8.368	287
Moser	1.579	347
Strandenge og -sumpe	843	33
Ferske enge	461	140
Overdrev	134	63

3.6 Natura 2000

Danmark er gennem medlemskabet af EU forpligtiget til at udpege særlige internationale naturbeskyttelsesområder. Udpegningen er sket gennem habitatbekendtgørelsen, den nuværende BEK nr. 926 af 27/06/2016.

I Nationalpark Thy omfatter udpegningen de på Figur 10 viste områder, der alle er habitatområder udpeget efter EF-Habitatdirektivet fra 1992 om bevaring af naturtyper samt vilde dyr og planter. De i alt 6 habitatområder omfatter tilsammen 13.420 ha eller næsten 55 % af nationalparkens areal. Hvert af habitatområderne er etableret for at beskytte bestemte sjældne dyrearter eller særlige naturlige plantesamfund kaldet habitatnaturtyper. Disse arter og habitatnaturtyper kaldes tilsammen udpegningsgrundlaget.

Figur 10. Habitatområder i Nationalpark Thy er vist med enten grøn eller lilla farve, idet de lilla områder samtidig også er fuglebeskyttelsesområder. Agger Tange længst mod syd er desuden et Ramsarområde.

Regnet fra nord og startende med Habitatområde H24, Hanstholm Reservatet, Nors Sø og Vandet Sø, er udpegningsarterne damflagermus, odder, stor vandsalamander og Liden Najade.

I Habitatområde H25, Vangså Hede er udpegningsarterne odder, stor vandsalamander og hedepletvinge.

I Habitatområde H26, Ålvand Klithede og Førbj Sø er odder udpegningsart.

I det todelte Habitatområde H43, Klitheder mellem Stenbjerg og Lodbjerg, er stor vandsalamander udpegningsart.

I Habitatområde H27, Hvidbjerg Å, Ove Sø og Ørum Sø, hvoraf kun 40 % ligger i nationalparken, er udpegningsarterne odder, stor vandsalamander, havlampret, bæklampret og flodlampret.

I Habitatområde H28, Agger Tange, Nisum Bredning, Skibsted Fjord og Agerø, hvoraf kun en lille del ligger i nationalparken, er udpegningsarterne odder, spættet sæl, stor vandsalamander, stavsild og blank sejlmos.

Tre af habitatområderne og størstedelen af det nordlige habitatområde med Hanstholm Vildtreservat og Nors Sø er samtidig udpeget som fuglebeskyttelsesområder. Denne udpegningsart er sket efter EF-Fuglebeskyttelsesdirektivet fra 1979, som har til formål at beskytte og forbedre vilkårene for de vilde fuglearter i EU.

Habitatdirektivet beskytter samtidig alle forekomster af en række arter uanset, om de forekommer i eller uden for habitatområder. Disse arter er optaget på direktivets Bilag IV og er beskyttede mod forsætlig forstyrrelse eller andre skadelige påvirkninger på arternes yngle- og opholdssteder i alle deres livsstadier. Dette fremgår af naturbeskyttelseslovens § 29a, og de danske arter er opført i lovens Bilag 3.

I fuglebeskyttelsesområderne er der også et udpegningsgrundlag af særligt beskyttelseskrævende fuglearter. I F22 Hanstholm Vildtreservat og Nors Sø er det ynglefuglene rørdrum, trane, tinksmed, hjejle og mosehornugle samt trækgæsten sædgås. Flere af disse arter går igen i de to fuglebeskyttelsesområder på Vangså Hede og i Ålvand sammen med trækgæsten grågås. På Agger Tange, som sammen med den tilstødende del af Nisum Bredning udgør Fuglebeskyttelsesområde F23, er udpegningsgrundlaget ynglefuglene rørdrum, rørhøg, klyde, hjejle, almindelig ryle, brushane, splitterne, fjordterne, havterne, dværgterne og mosehornugle samt trækgæsterne pibe-svane, lysbuget knortegås, pibeand, krikand, spidsand, hjejle og lille kobbersnepe.

Fuglebeskyttelsesområdet på Agger Tange er samtidig udlagt som Ramsar-område, der er omfattet af den internationale Ramsar-konvention fra 1971, der beskytter vådområder af international betydning navnlig som levesteder for vandfugle.

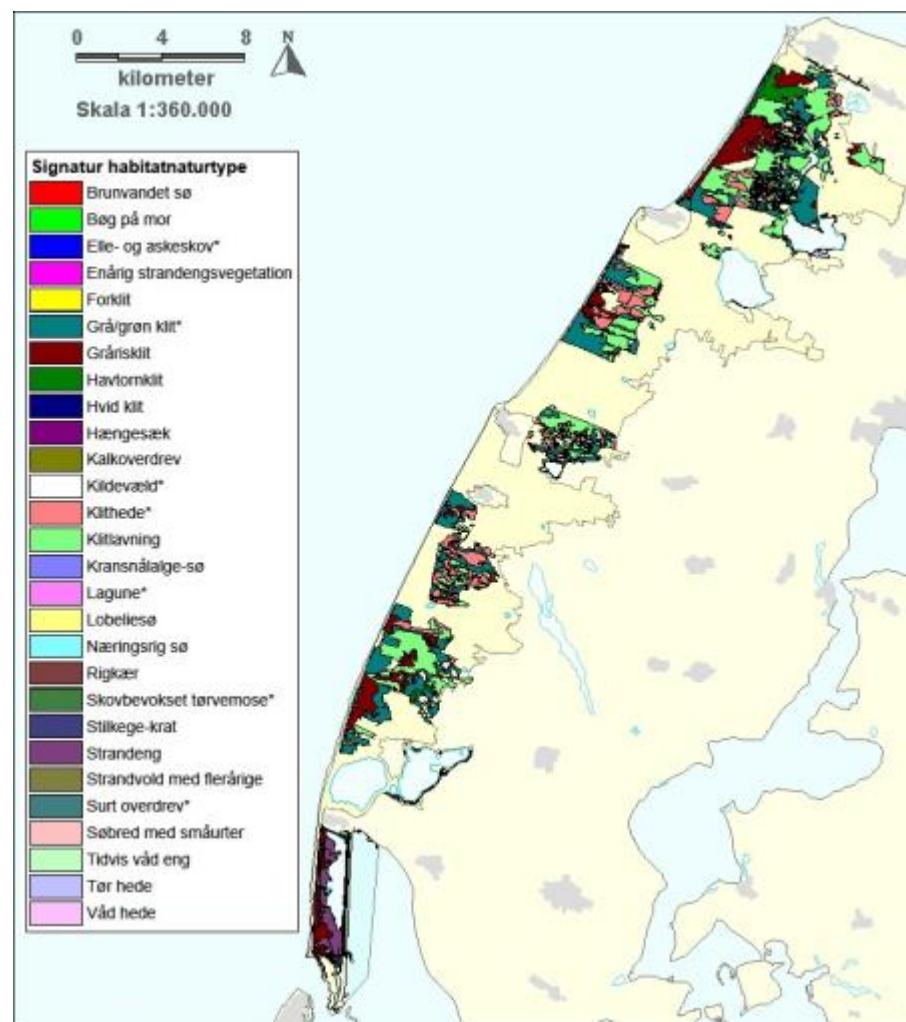
Habitatområder, fuglebeskyttelsesområder og Ramsar-områder går under fællesbetegnelsen Natura 2000-områder. Miljø- og Fødevareministeren har i april 2016 vedtaget nye Natura 2000-planer for Natura 2000-områderne i perioden 2016-2021, som skal sikre naturtilstanden for områdernes udpegede arter og naturtyper og bidrage til opnåelse af gunstig bevaringsstatus ved at fastlægge målsætninger og indsatser for naturtyperne og arterne.

3.7 Habitatnaturtyper

Inden for habitatområderne i Nationalpark Thy er der fundet 28 forskellige habitatnaturtyper, som fremgår af nedenstående oversigt i Tabel 2 og af kortet i Figur 11. Disse habitatnaturtyper er plantesamfund, som skal sikres en gunstig bevaringsstatus, hvilket betyder, at naturtyperne ikke må gå tilbage og skal kunne opretholdes fremover.

Tabel 2 Habitatnaturtyper i Nationalpark Thy med koder og arealer

Typekode	Habitatnaturtype	Hovedtype	Areal, ha
1150*	Lagune	Sø	0
1220	Strandvold med flerårige	Lysåben	3
1310	Enårig strandengsvegetation	Lysåben	2
1330	Strandeng	Lysåben	359
2110	Forklit	Lysåben	12
2120	Hvid klit	Lysåben	129
2130*	Grå/grøn klit	Lysåben	4.017
2140*	Klithede	Lysåben	7.070
2160	Havtornklit	Lysåben	524
2170	Grårisklit	Lysåben	1.236
2190	Klitlavning	Lysåben	3.685
3110	Lobeliesø	Sø	6
3130	Søbred med smårter	Sø	2
3140	Kransnålage-sø	Sø	0
3150	Næringsrig sø	Sø	2
3160	Brunvandet sø	Sø	12
4010	Våd hede	Lysåben	18
4030	Tør hede	Lysåben	18
6210	Kalkoverdrev	Lysåben	39
6230*	Surt overdrev	Lysåben	35
6410	Tidvis våd eng	Lysåben	8
7140	Hængesæk	Lysåben	9
7220*	Kildevæld	Lysåben	0
7230	Rigkær	Lysåben	20
9110	Bøg på mor	Skov	14
9190	Stilkeke-krat	Skov	1
9998*	Skovbevokset tørvemose	Skov	5
9999*	Elle- og askeskov	Skov	2

Figur 11. Kort over områder med habitatnaturtyper i Nationalpark Thy vist med de forskellige farver, som fremgår af signaturforklaringen, idet kun en habitatnaturtype er vist på hvert areal.

Kortlægningen af habitatnaturtyperne er sket ud fra botaniske kriterier på grundlag af de fundne plantearter. Et areal kan være registreret med flere forskellige habitatnaturtyper, hvis de forskellige naturtyper for eksempel ligger som en mosaik imellem hinanden. Et eksempel er 2140 Klithede, hvoraf der er 3.736 ha, som også er registreret som 2130 Grå/grøn klit.

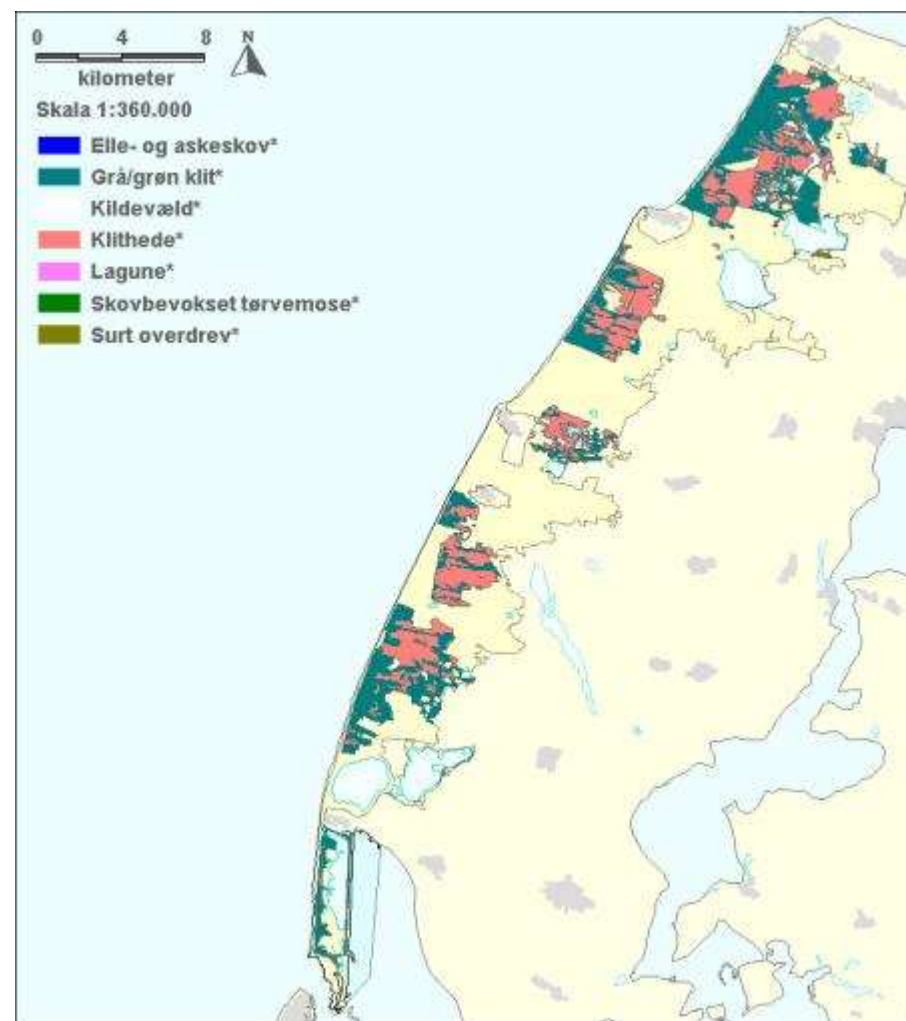
Blandt habitatnaturtyperne er der nogle, som er særligt sårbare eller sjældne i hele EU og som derfor er prioriterede. Det betyder, at Danmark har et særligt ansvar for at beskytte og forbedre forholdene for disse habitatnaturtyper, som er markeret med en * i Tabel 2 og i Figur 11. Et kort med de prioriterede habitatnaturtyper er vist for sig selv i Figur 12.

Som det fremgår af Tabel 2 er der kortlagt 17.228 ha med habitatnaturtyper i Nationalpark Thy, som samlet set dækker et areal på 8.404 ha. Der er således i gennemsnit registreret mere end to habitatnaturtyper på de 34 % af Nationalpark Thy, som er habitatnatur.

Det er bemærkelsesværdigt, at 7.386 ha af det samlede areal med habitatnatur rummer prioriterede habitatnaturtyper, hvilket svarer til 88 %. Det skyldes i al væsentlighed forekomsten af 2130 Grå/grøn klit og 2140 Klithede, der indgår i den særlige naturtype Atlantisk klithede, og som overvejende findes i Vestjylland og i særdeleshed i Nationalpark Thy.

3.8 Fredede fortidsminder, sten- og jorddiger

Slots- og Kulturstyrelsen har ifølge sin hjemmeside Fund og Fortidsminder registreret 431 fund af kulturhistorisk interesse inden for Nationalpark Thy. Det drejer sig om genstande eller kulturspor i landskabet fra stenalderen og frem til 1945. Heraf er 165 lokaliteter fredet eller beskyttet efter museumslovens § 29e og 29f. Rundt om disse fortidsminder er der yderligere en 100 m beskyttelseslinje, hvor der ikke må foretages tilstandsændringer og plantes hegn mv. Disse beskyttede områder er vist på kortet i Figur 14.

Figur 12. Kort over områder med prioriterede habitatnaturtyper i Nationalpark Thy vist med de forskellige farver, idet kun en habitatnaturtype er vist på hvert areal.

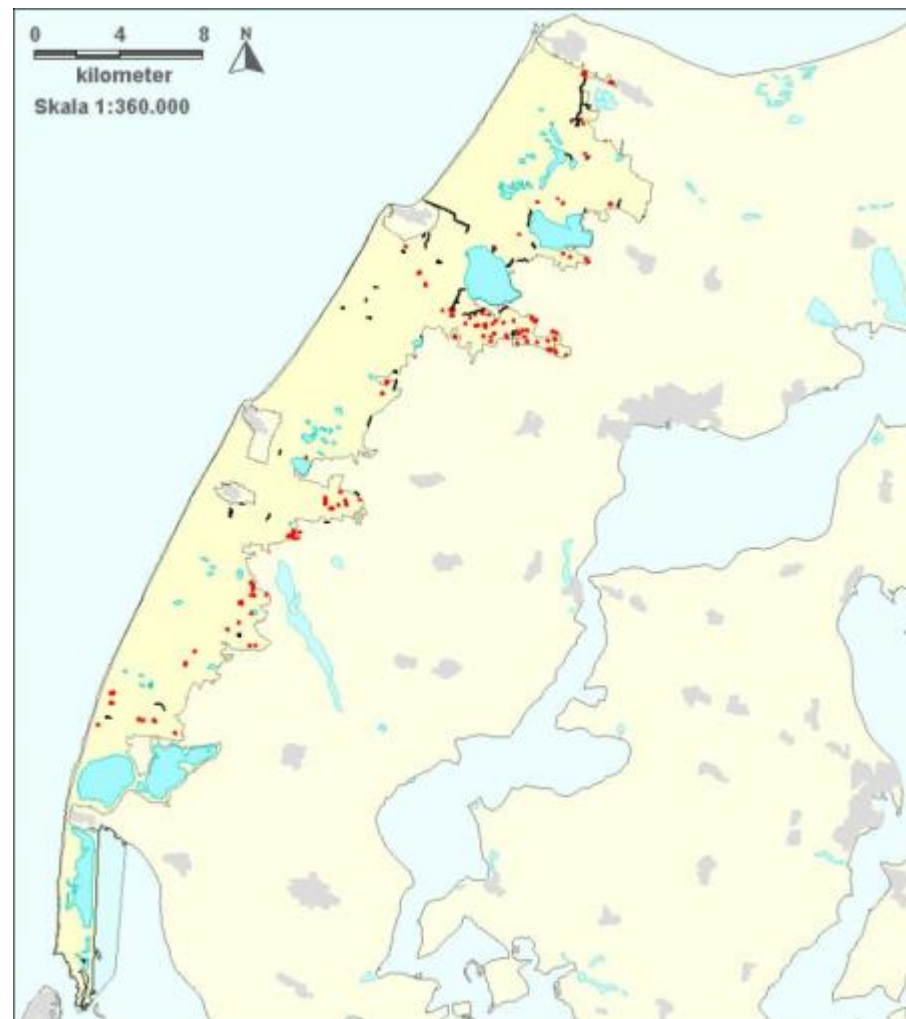

Blandt de fredede fortidsminder er der 130 rundhøje og 7 langhøje fra yngre stenalder og bronzealder. Fortidsminderne dækker et areal på kun 8,2 ha, men med beskyttelseslinjer er arealet 382 ha. Bemærk, at de fleste fortidsminder ligger i det høje terræn mod øst over stenalderhavets kyster. Sammenlignet med resten af Thy er der meget få fortidsminder i parken.

Inden for nationalparken er der registreret 21,0 km sten- og jorddiger, som er beskyttet efter museumslovens § 29a. Det er samlet set meget få diger. De beskyttede sten- og jorddiger er af meget forskellig alder. De fleste findes i det høje terræn i områderne med fortidsminder, men enkelte findes også ude i det unge kystlandskab, hvor man har forsøgt sig med landbrug.

Figur 13. Isbjerg ved Nors Sø er en rundhøj omgivet af klitter. Isbjerg er samtidig med 56 m.o.h. nationalparkens næsthøjeste punkt og kun overgået med en meter af en anden rundhøj, Taghøj i Vandet Klitplantage.

Figur 14. Fredet kulturarv i form af beskyttede fortidsminder er sammen med beskyttelseslinjerne vist med rød farve, mens de beskyttede sten- og jorddiger er vist med kraftig sort streg.

3.9 Score analyse af beskyttelsesgraden

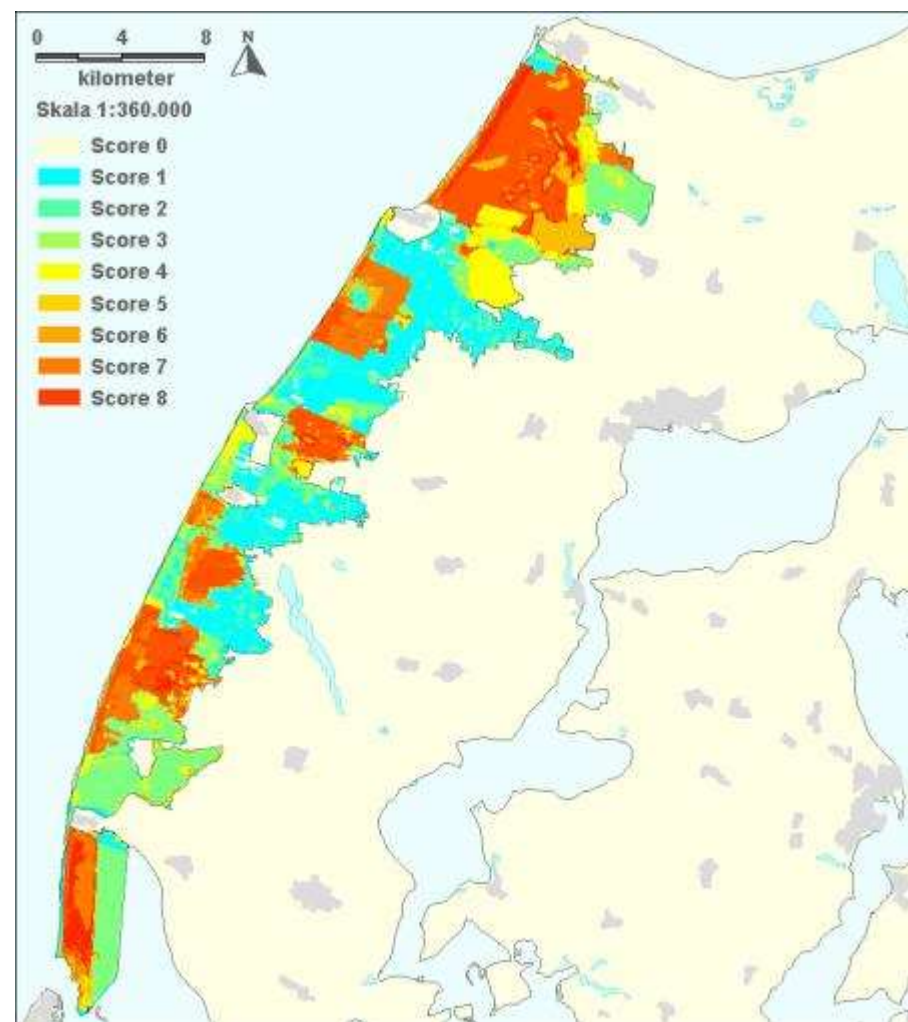
I et forsøg på at sammenfatte omfanget af naturbeskyttelse rundt om i nationalparken har vi lagt de forskellige hovedtyper af beskyttelse sammen til en samlet score-værdi. Sammenlægningen er sket ved, at samle de forskellige typer af beskyttelse i 9 kategorier, som angivet i Tabel 3.

Tabel 3 Typer af naturbeskyttelse, som indgår i beregningen af scoren.

Beskyttelsestype	Scoreværdi
Naturfredning	1
Klitfredning, fredskov, strandbeskyttelseslinje, sø- og åbneskyttelseslinje ekskl. søflader	1
Arealer registreret som omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3 og med 25 m buffer omkring § 3-vandløb	1
Natura 2000 område	1
Habitatnatur	1
Prioriteret habitatnatur	1
Reservater og områder med adgangsbegrænsning	1
Urørt skov	1
Fredet fortidsminde inkl. fredningszone samt sten- og jorddiger med 25 m bufferzone	1

Hver af de 9 typer af naturbeskyttelse er hver tillagt den samme værdi, som er talt sammen og kortlagt i et 50 meter grid, som vist på kortet i Figur 15.

Score analysen for beskyttelsesgraden viser, at 1,7 % af arealet er uden beskyttelse. Kun 7 ha opnår den højeste score på 8. Det bemærkes, at 34,7 % af nationalparkens areal opnår en score på mellem 5 og 7, hvilket skyldes det store sammenfald af fredninger, reservater, § 3 natur, klitfredning, fredskov, Natura 2000-områder og habitatnaturtyper i Nationalpark Thy.

Figur 15. Beregnet score for graden af naturbeskyttelse i Nationalpark Thy vist i et 50 m grid med en farveskala.

4. SÅRBARE ARTER OG BIODIVERSITET

Vi har til denne opgave haft adgang til kvalitetssikrede data fra flere forskellige kilder.

Biologisk Forening for Nordvestjylland, BFN har stillet et udtræk fra sin arts-database til rådighed med i alt 8340 stedfæstede artsfund fra Nationalpark Thy til og med 2013. Heraf er der 3740 historiske fund fra 1800- og 1900-tallet. Materialet rummer især botaniske registreringer.

Nationalpark Thy har efter aftale med hjemmesiden fugleognatur.dk, FoN leveret 4432 stedfæstede artsfund fra Nationalpark Thy fra årene 2000-2016 inkl.. Materialet rummer flere fund af dyr end af planter.

Naturstyrelsen har leveret sine optællingsdata for ynglefugle i reservaterne og områderne med adgangsforbud til og med 2016. Der er endvidere anvendt data fra Dansk Ornitologisk Forening, DOFs fugleregistreringer i DOF-basen inkl. den igangværende atlasundersøgelse af de danske ynglefugle.

De fleste af registreringerne er indberettet af frivillige observatører, og oplysningerne er kvalitetssikrede af erfarne kontrollanter. Der er derfor ingen anledning til at betvivle pålideligheden af data. Undersøgelser udført af frivillige amatører er til gengæld ikke systematiske, således at tætheden af observationer kan være påvirket af observatørernes interesse for særlige områder og bestemte interessante arter, lige som der ikke er adgang til observationer fra visse private og lukkede arealer.

Statens naturovervågning i NOVANA-programmet udføres af professionelle efter standardiserede metoder og med et fast net af lokaliteter og flader, som undersøges med et antal års mellemrum. Odderbestanden er f.eks. undersøgt i 2004 og 2012. Data fra NOVANA overvågningen foreligger generelt ikke i en form, som er egnet til GIS-analyserne i denne rapport.

Vi har ved bearbejdningen haft særlig fokus på de sjældne, sårbare og true-arter, som er opført på den danske rødliste eller i habitatdirektivet.

4.1 Sjældne planter

Rødlistede plantearter

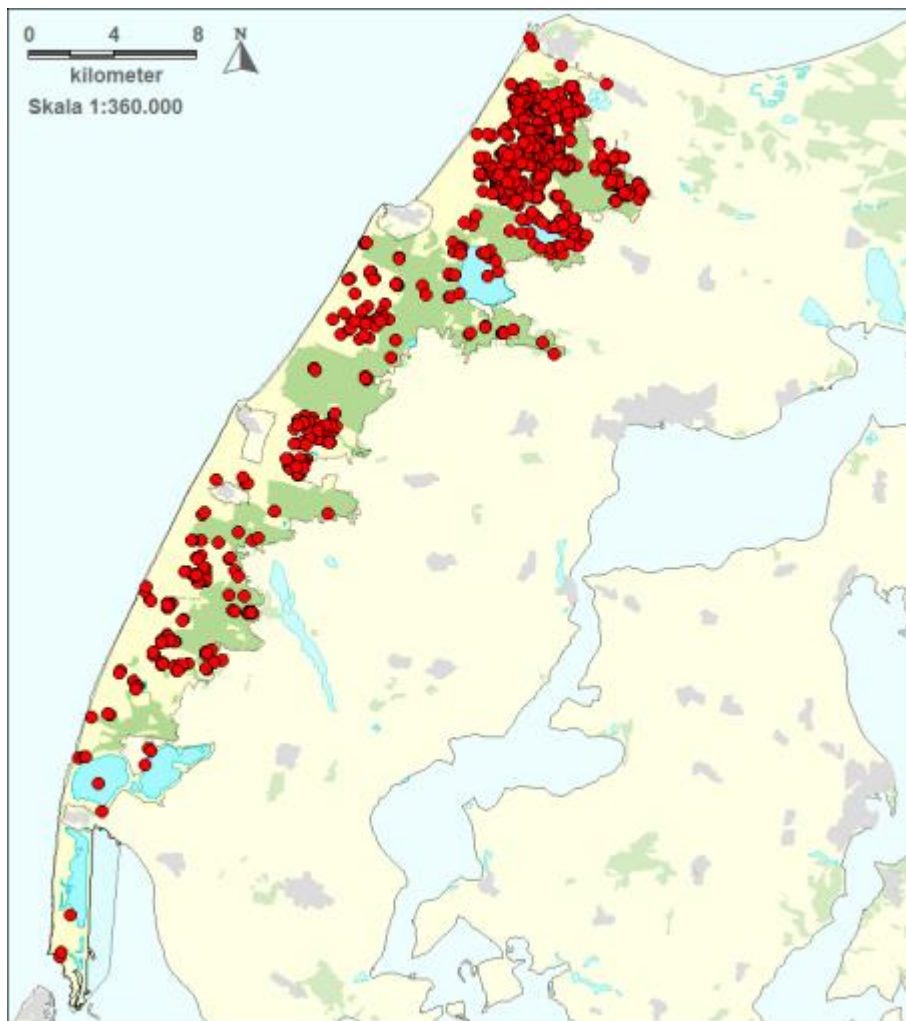
Blandt de tusindvis af registreringer af planter fra Nationalpark Thy er der 29 arter af karplanter, som er opført på den danske rødliste, som sårbare eller true af udryddelse på nationalt plan. De 29 arter er listet i Tabel 4.

Tabel 4 Rødlistede karplanter fundet i Nationalpark Thy 2000-2016. Karplanter omfatter karsporeplanter som bregner, padderokker, ulvefødder og nåletræer samt de dækfrøede planter: enkimbladede og tokimbladede.

Bakke-Fnokurt	Hjertelæbe	Sortgrøn Brasenføde
Baltisk Ensian	Hvidgrå Draba	Spæd Mælkeurt
Bredbladet Kæruld	Kamillebladet Månerude	Stilk-Siv
Bredbægret Ensian	Kortsporet Blærerod	Stivtoppet Rørhvene
Brodbladet Vandaks	Krybende Ranunkel	Storlæbet Blærerod
Bændel-Vandaks	Langbladet Soldug	Strandbo
Dansk Kambunke	Liden Najade	Syl-Firling
Dværgulvefod	Norsk Pileurt	Sylblad
Guldskael-Mangeløv	Smalbladet Pindsvineknop	Tråd-Vandaks
Gulgrøn Brasenføde	Sort Skæne	

Der er i alt 2879 fund af rødlistede karplanter i materialet fra Nationalpark Thy tilbage til år 2000. De mange fund er vist samlet på kortet i Figur 16.

To ud af tre nyere danske forekomster af den meget lille vandplante Sylblad er fra Nationalpark Thy. I Tvorup Hul forsvandt Sylblad i 1990'erne, mens arten senest er fundet i Førby Sø i 2011.

Figur 16. Samtlige fund af rødlistede karplanter siden år 2000 i datamaterialet leveret af Nationalpark Thy. Arter rødlistet som DD, manglende data er ikke medtaget i opgørelsen.

Den lille vandplante Liden Najade vokser på bunden af Nors Sø og Vandet Sø, som i dag er artens eneste forekomster i Danmark.

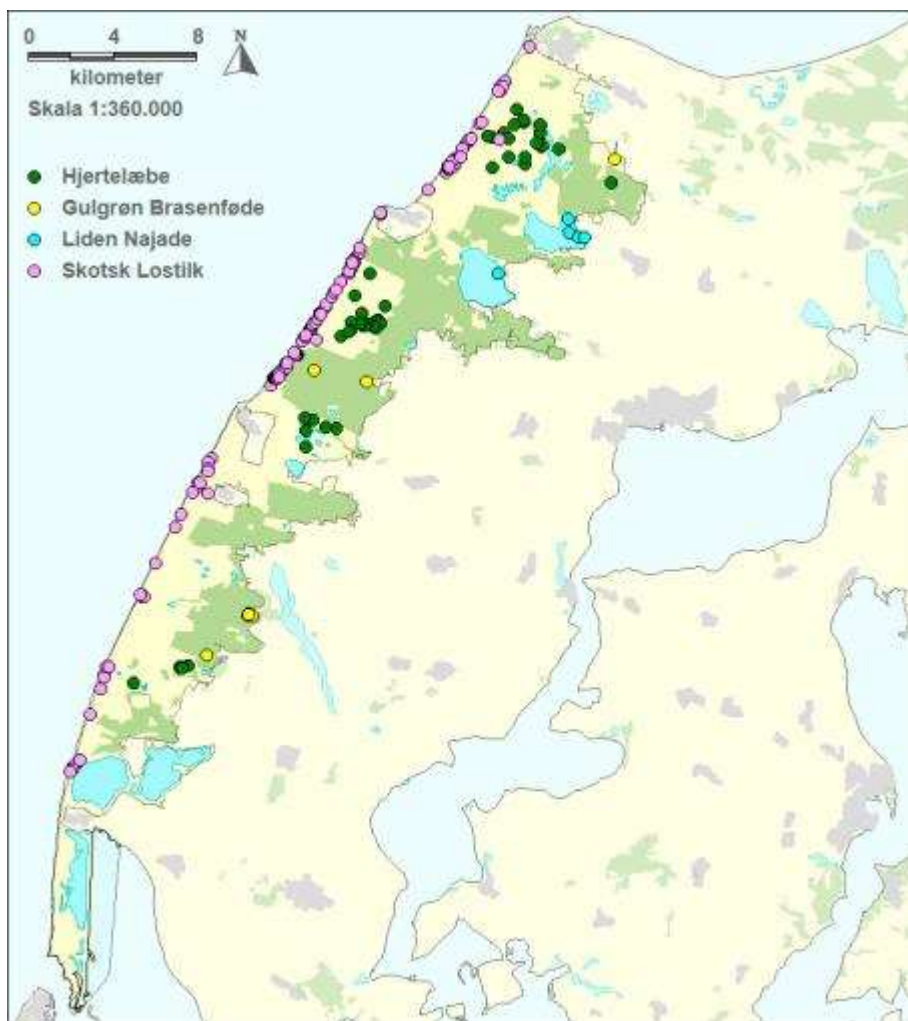
Nationalpark Thy rummer i dag hovedudbredelsen af de to danske arter af brasenføde, som er små vandplanter med en roset af blade, der vokser på bunden af klare, sure, næringsfattige søer. Det anføres i Atlas Flora Danica, at arterne er overrepræsenteret i Thy pga. BFNs grundige kortlægning. Nationalparken er også den danske hovedudbredelse for den amfibiske Krybende Ranunkel.

Blandt de rødlistede arter finder vi også den lille orkidé Hjertelæbe, som er gået meget tilbage og nu kun findes ca. 15 andre steder i landet. I materialet fra Nationalpark Thy er der 217 registreringer af Hjertelæbe fordelt ud over områderne med fugtig klithede, som det ses af kortet i Figur 17. Hjertelæbe er i Østdanmark knyttet til sphagnumhængesæk i ekstremfattigkær, men i Nationalpark Thy og enkelte andre steder langs Vestkysten lever den i mosrige klitlavninger på våd, tidvist oversvømmet, sur og næringsfattig bund. Forekomsten i Thy må derfor betegnes som artens nuværende danske hovedudbredelse.

Fredede plantearter

Vi har i det foregående fokuseret på de plantearter, som er meget sjældne og truet af udryddelse. Mange andre arter kunne have været i fokus. Der er for eksempel i nationalparken fundet 11 arter orkideer: Maj-, Kødfarvet, Tyndakset, Purpur og Plettet Gøgeurt, Sump-Hullæbe, Knærod, Hjertelæbe, Hjertebladet Fliglæbe, Ægbladet Fliglæbe og Bakke-Gøgelilje. Ved Tvorup Hul er der for nylig fundet Thy Gøgeurt, som er en hvid underart af Maj-Gøgeurt, der kun findes i Han Herred og Thy. Alle orkideerne er fredede.

Kysten langs Nationalpark Thy rummer den danske hovedudbredelse af skærmpflanzen Skotsk Lostilk, som i Danmark ellers kun findes ved kysten af Han Herred og på Læsø. Skotsk Lostilk er artsfredet, men den er ikke rød-

Figur 17. Fund af fredede plantearter ifølge datamaterialet fra Nationalpark Thy. Hjertelæbe er vist som den eneste af de fredede orkideer.

listet, da der kan være tusindvis af planter i de lokale forekomster. Der er 162 observationer af Skotsk Lostilk i datamaterialet, som vist på Figur 17.

Gulgrøn Brasenføde og Liden Najade er også artsfredede.

Figur 18. Den fredede skærmpolte Skotsk Lostilk (foto: Ib Nord Nielsen ©).

4.2 Pattedyr

Der er registreret 33 arter af pattedyr i Nationalpark Thy, hvilket udgør et bredt udsnit af den danske pattedyrfauna. Forekomsten af pattedyr spænder lige fra bestande af det mindste af vore rovdyr, bruden til det største, grævlingen. Og krondyrene er parkens storvildt, mens der er få flagermus.

Blandt pattedyrene er 11 af arterne optaget på habitatdirektivets bilag som særligt beskyttede. Det er damflagermusen og 6 andre arter af flagermus, birkemus, odderen, ulven, og spættet sæl. Fundene af bilagsarterne i det anvendte datamateriale i årene 2000-2016 er vist på kortet i Figur 19.

Vi har i det følgende set bort fra havpattedyr som hvaler og gråsælen, der forekommer langs kysterne, men ikke yngler inden for nationalparken.

Flagermus

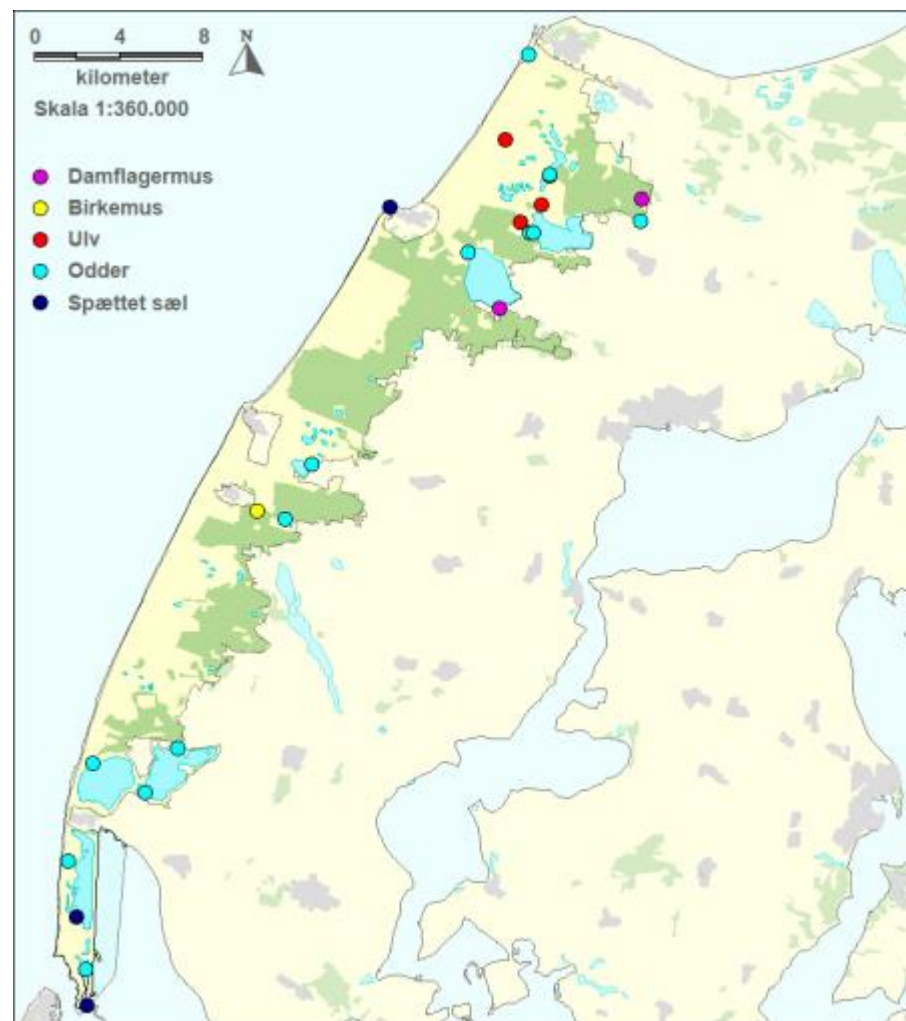
Ifølge Dansk Pattedyratlas er der tidligere kun fundet tre arter af flagermus i Nationalpark Thy ud af de 17 arter, som findes i Danmark. Nye undersøgelser udført med flagermusdetektor har gennem de sidste år øget antallet til de 7 arter damflagermus, vandflagermus, troldflagermus, dværgflagermus, brunflagermus, sydflagermus og skimmelflagermus. Flere af arterne er tilsyneladende under indvandring i Thy.

De fleste fund af flagermus er gjort ved Nors Sø.

Alle flagermus er optaget i habitatdirektivets Bilag IV som strengt beskyttelseskrævende. Damflagermusen er yderligere på Bilag II, som kræver særlige beskyttelsesområder.

Der er to fund af den store damflagermus i materialet fra BFN og yderligere to fund i Dansk Pattedyratlas. Damflagermusen fouragerer om natten over vandflader, rørskove og moser med lav vegetation. Dagen tilbringer den i skjul i hule træer eller i bygninger. Damflagermusen kan trække op til ca. 100 km væk for at overvintre i de jyske kalkminer.

Vandflagermusen er den mest almindelige blandt de flagermus, som er fundet i Nationalpark Thy. Den fouragerer over vandflader og kan også trække til kalkminerne ved Mønsted eller i Himmerland for at overvintre.

Figur 19. Observationer af pattedyr på habitatdirektivets bilag i årene fra 2000 og til 2016 i det anvendte materiale. Spættet sæl er kun fund på land.

Birkemus

Birkemusen kendes på sin sorte rygstribe og en meget lang hale. Den hører til hoppemusenes familie, og den sover vintersøvn. Birkemusen er fundet i såvel krat som i moser samt på heder, enge og ekstensive græsarealer i både naturområder og agerland.

Birkemusen har sin danske hovedudbredelse i Sydthy samt syd for Limfjorden ned til en linje fra Struer til Nissum Fjord. Sammen med mindre isolerede forekomster i Sydjylland må det være resterne af en tidligere større sammenhængende udbredelse. Et fællestræk for levestederne er normalt fugtig jordbund med tæt lav vegetation. Der er et fund af birkemus ved Stenbjerg i registreringerne fra BFN i Nationalpark Thy, og arten er registreret i alle 10x10 km kvadrater i det sydlige Thy op til lidt nord for Thisted.

Birkemusen vurderes at være truet af ødelæggelse af dens levesteder ved opdyrkning og dræning samt den heraf følgende opsplnitning af bestandene. Arten vurderes kun at være sårbar over for meget kraftige forstyrrelser såsom anlægsarbejder og intensiv dyrkning.

Odder

Odderen var tidligere almindelig, men den var omkring 1980 næsten forsvundet fra Danmark. Der var således kun ca. 200 oddere tilbage i landet, og den måske største bestand fandtes i Sydthy i Hvidbjerg Å-systemet med Ove Sø og Ørum Sø. Tilbagegangen skyldtes en kombination af forringet fødegrundlag som følge af vandløbsregulering og forurening samt tab af individer som følge af jagt, rusefangst og trafikdrab.

Jagtfredningen i 1967 havde ikke hjulpet på situationen, men et krav fra 1993 om stopriste i alle ruser i de ferske vande samt faunapassager i vandløbsbroer under større veje nedsatte dødeligheden, og odderen har siden bredt sig fra Thy og til hele Jylland.

Odderen er normalt nataktiv og lever skjult, og de enkelte dyr har store territorier, som kan strække sig langs 10-15 km vandløb. Selv om der kun er 15 observationer af odder fra Nationalpark Thy i det foreliggende materiale, er der grundlag for at mene, at bestanden i området er så stor, som der er fødegrundlag til i form af fisk, padder, krebsdyr og bløddyr.

Odderen kræver ro omkring sine ynglesteder, men det har næppe været forstyrrelser, som medførte den kraftige tilbagegang igennem det meste af 1900-tallet. Odderen må derfor betegnes som moderat følsom over for forstyrrelser, og vil dermed kunne leve med nogen aktivitet i området, når blot der også er uforstyrrede vandområder.

Thyulven

Fundet af en død ulv den 16. november 2012 i Hanstholm Vildtreservat vest for Isbjerg var det første håndgribelige bevis på en vild ulv i Danmark, siden en ulv blev skudt på Estvadgård ved Flyndersø i juni 1813. Thyulven døde af en stor tumor i brystet. Den var forinden blevet landskendt fra fotos taget fra tårnet ved Nors Sø den 14. oktober 2012. Ved hjælp af DNA-profiler i det tyske ulveregister ved vi nu, at Thyulven var født i 2009 i Milkkel-koblet i Sachsen i Østtyskland. Thyulven var fra juni til den 8. september 2012 ved hjælp af dna-spor blevet registreret ved Segesberg i Slesvig-Holsten, hvor efter den var vandret videre de ca. 350 km i luftlinje til Thy, hvor den første gang blev set 4 uger senere den 6. oktober.

Ulv

Der er siden juni 2011 observeret mindst to ulve i Nationalpark Thy. Ulvene er strejfende hanner fra den voksende ulvebestand i det østlige Tyskland. Limfjorden har således ikke været nogen væsentlig hindring for ulvenes spredning mod nord. Ulvenes skyhed, den overvejende nataktive adfærd og områdets størrelse gør, at der har været uger eller måneder mellem, at

ulvene er blevet observeret i nationalparken, der rummer rigeligt med vildt til at kunne føde enkelte ulve eller et enkelt kobbel.

Spættet sæl

Der er en stor bestand af spættet sæl i Limfjorden på omkring 2000 sæler, hvoraf op til et par hundrede til tider kan ses på holmene og sandbankerne inden for Thyborøn Kanal ved den sydligste spids af Agger Tange, hvor sælerne yngler og fælder. På kortet i Figur 19 er kun vist fund af spættet sæl på land og herunder fire fund af sæler inde i lagunen på Agger Tange.

Sælerne er sky, når de ligger og raster på land, og vil derfor blive forstyrret af sejlads tæt forbi holmene eller af eventuel landgang på holmene.

Krondyr

Krondyret er ikke en bilagsart, men kronvildtet blev udryddet nord for Limfjorden i 1874. Omkring 1970 svømmede 3 krondyr over Limfjorden, hvorefter de blev jagtfredet. I de følgende år blev der i Thy udsat indfangede dyr fra indhegnede bestande i Midt- og Vestjylland samtidig med, at flere dyr slap ud fra hjortefarme. Herved opstod der en bestand af krondyr, som alle skulle have oprindelse blandt jyske krondyr. Siden er bestanden vokset til næsten 4000 dyr i 2016. Heraf står der ca. 1035 stykker kronvildt i Syd- og Midtthy, som næsten alle opholder sig inden for nationalparken med op til ca. 400 krondyr i Hanstholm Vildtreservat.

Kronvildtet fouragerer i morgen- og aftentimerne i såvel agerlandet som i lysåbne naturområder. Kronvildtet kræver dog uforstyrrede områder i skove, plantager eller store sammenhængende naturområder i nærheden af deres græsningsområder, hvor dyrene kan hvile og tygge drøv i dagtimerne. Man kan derfor på afstand se store flokke af krondyr i de centrale dele af Hanstholm Vildtreservat, som er lukket for adgang hele året.

Figur 20. Kronvildt i Hanstholm Vildtreservat (foto: Ib Nord Nielsen©).

4.3 Ynglefugle

Vi har i det følgende fokuseret på de ynglefugle, der er optaget på Bilag 1 i EU's fuglebeskyttelsesdirektiv, og som medlemsstaterne er særligt forpligtiget til at beskytte. Vi har samtidig fokuseret på de arter, der er så sjældne eller sårbare i Danmark, at de er optaget på den danske rødliste som truede arter. Det betyder for eksempel, at grågåsen er medtaget, fordi den er en bilagsart og har været sjælden i EU som helhed, mens krikanden er medtaget, fordi den er sjælden i Danmark, men er almindelig i landene mod nord og øst.

Naturstyrelsen udfører i ulige år en optælling af ynglefugle på sine klitheder i Nationalpark Thy, hvilket dermed er en næsten komplet optælling af de større ynglefugle. Optællingerne sker mest muligt skånsomt over for fuglene og deres yngel ved først at spotte terrænet med teleskop og kikkert og derefter med en enkelt gennemgang af terrænet samtidig af flere erfarne optællere, som registrerer kaldende og yngleurologiske fugle. Metoden er ikke egnet til registrering af de mindre ynglende spurvefugle.

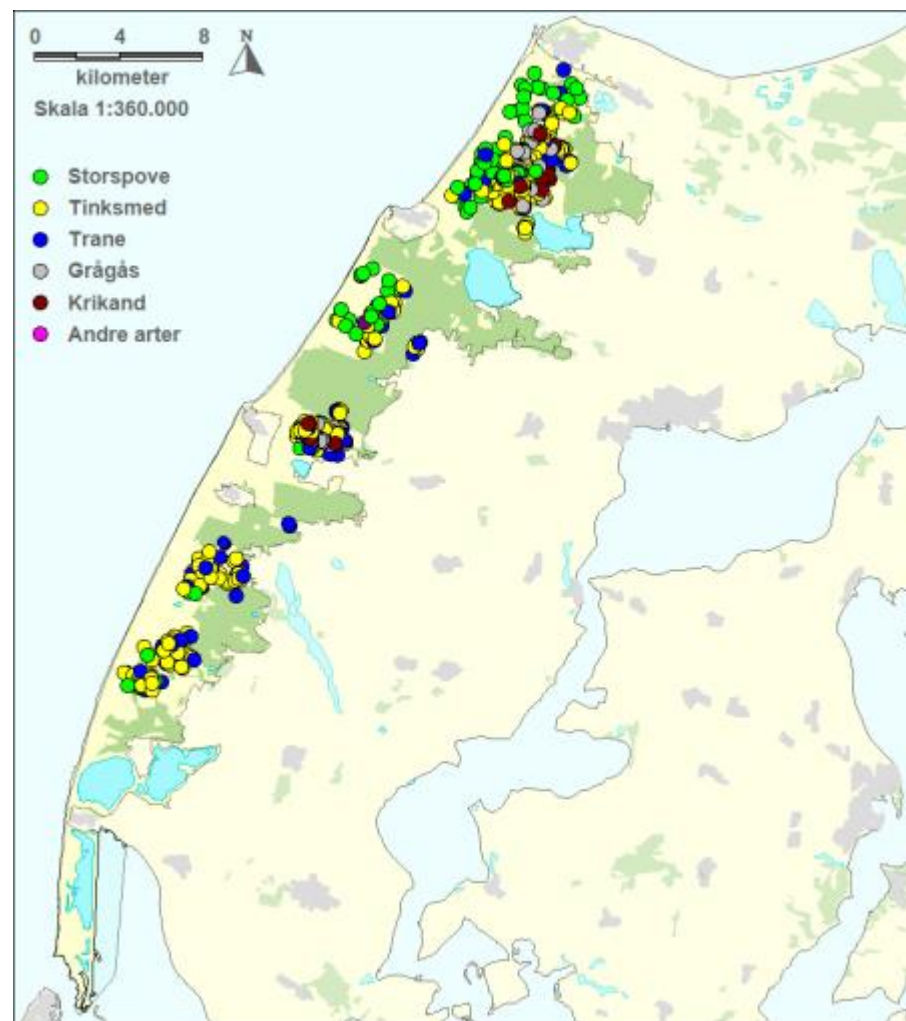

Naturstyrelsens ynglefund fra de 4 optællinger i årene 2007-2013 er vist på kortet i Figur 22. Der blev gjort i alt 699 ynglefund af bilagsarter og rødliste arter af fugle. Foruden de på figuren nævnte 5 arter var der enkelte ynglefund af rørhøg, mosehornugle og rødrygget tornskade. Det er med vilje ikke muligt at skelne de enkelte ynglefund på kortet, men det ses tydeligt, at de største koncentrationer af ynglende hede-fugle er i den centrale og sydlige del af Hanstholm Vildtreservat og på Ålvand Klithede efterfulgt af en mindre tæthed i den østlige del af Vangså Hede og på klithederne ved Lyngby.

Naturstyrelsens optællinger fra hvert andet år i 2007-2015 viser 84-114 par tinksmede, hvilket er omkring 90 % af hele den danske bestand. Tilsvarende var der 21-27 par storspove og 21-33 par traner. Desværre er der ikke længere ynglefund af hjejlen, der engang var karakterfugl på den jyske hede, og som havde sin sidste danske bastion i Hanstholm Vildtreservat indtil 1999.

Figur 21. Næsten alle danske tinksmede yngler i Thy (Foto: Dorte Sørensen©)

Figur 22. Ynglefund af fugle på fuglebeskyttelsesdirektivets Bilag 1 eller den danske rødliste på Naturstyrelsens hedearealer i Nationalpark Thy, som er registreret hvert andet år i perioden 2007-2013.

Naturstyrelsen foretager årlige ynglefugleoptællinger på Agger Tange, men disse data er ikke nærmere stedfæstede. Den samlede optælling af ynglefugle fra 2016 er vist i Tabel 5.

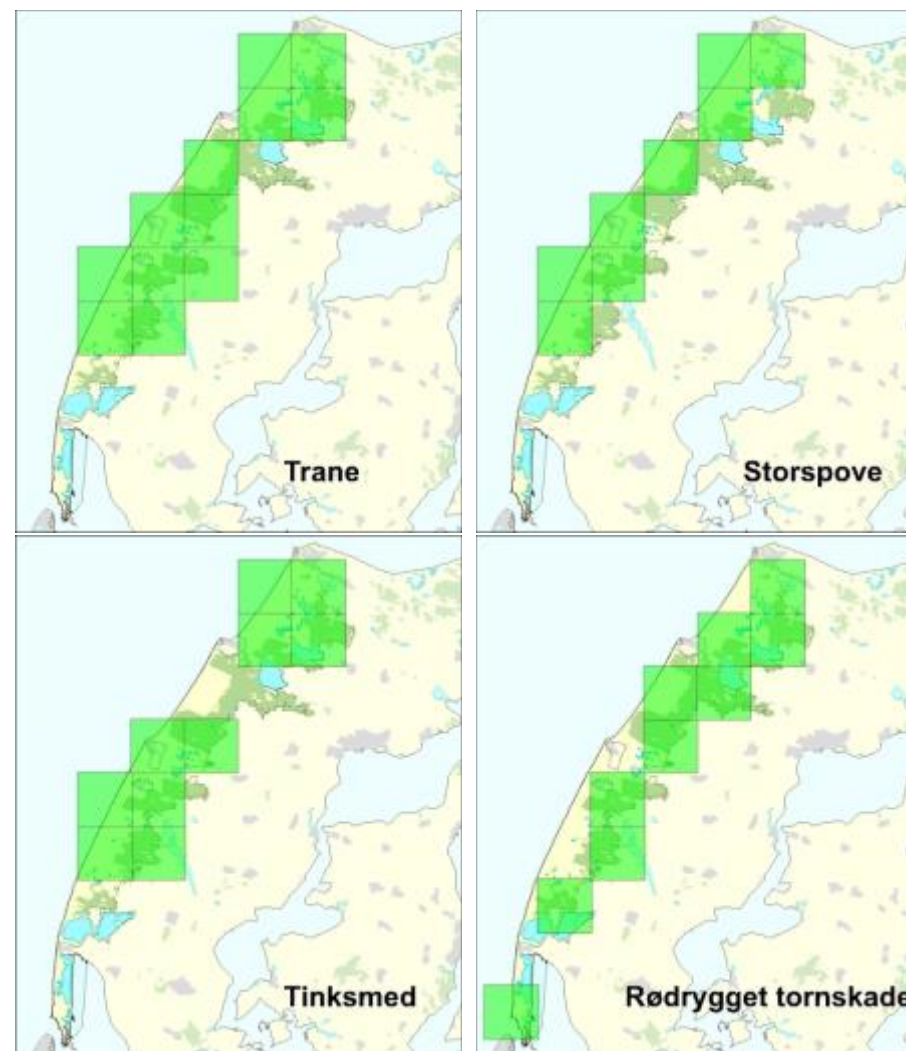
Tabel 5 Naturstyrelsens optælling af ynglepar af fugle på Agger Tange i 2016 med bilagsarter og med rødlistede arter fremhævet med mørktonet baggrund. Spurvefugle er ikke medtaget.

Knopsvane	17	Klyde	37	Brushane	1
Grågås	2	Vibe	23	Hættemåge	800
Skarv	210	Engryle	5	Havterne	15
Rørhøg	1	Rødben	39	Splitterne	55
Hedehøg	1	Stor kobbersneppe	10		
Strandskade	6	Dobbeltbekkasin	4		

Det ses af Tabel 5, at der ynglede 9 bilags- eller rødlistede arter i 2016 og heriblandt kolonier af splitterne og klyde. Af de meget sjældne arter var der hedehøg, engryle, stor kobbersneppe og brushane. Hedehøgen er ny i området. Engryle og brushane er desværre ved at forsvinde som danske ynglefugle og har på Agger Tange et af deres sidste levesteder i landet. Det sidste par danske hejler ynglede her indtil 2013, og der har i 2010 og 2014 været et par sandterner fra den lille udryddelsestruede nordvesteuropæiske bestand.

DOF gennemfører i årene 2014-2017 en landsdækkende atlasundersøgelse af de danske ynglefugles udbredelse opdelt i kvadrater på 5*5 km. De foreløbige resultater fra årene 2013-2016 er for 4 udvalgte arter vist i Figur 23. Vi har på nuværende tidspunkt ikke adgang til data med stedfæstelse af ynglepladserne, men der er kun vist resultater fra kvadrater, som i det væsentligste ligger inden for Nationalpark Thy.

Atlasresultaterne for trane, storspove og tinksmed med fund i henholdsvis 12, 8 og 10 atlaskvadrater bekræfter det udbredelsesmønster, som vi så af

Figur 23. Sikre ynglefund i 5 km kvadrater i DOFs Atlasundersøgelse 2014-2016 af trane, storspove, tinksmed og rødrygget tornskade i nationalparken.

Naturstyrelsens ynglefugleoptællinger Figur 22.

Den rødryggede tornskade er også en bilagsart, som har været i tilbagegang over en længere periode. Den er fundet i 10 atlaskvadrater i Nationalpark Thy, hvor den lever både i det åbne land og i skovene, Tornskaden kræver områder med meget åben og lav vegetation, hvor den fra en udkigspost kan finde sin føde på jorden i form af store insekter og små krybdyr og mus.

Af andre bilags- og rødlistede arter er der i atlasundersøgelsen registreret følgende kvadrater med sikre ynglefund af rørhøg (1), stor hornugle (3), stor kobbersnepe (1), splitterne (2), havterne (1) og natravn (2). Det er overraskende, at der kun er et kvadrat med rørhøg i denne del af Thy. Det er glædeligt, at den store hornugle nu har spredt sig til Thy og yngler i 3 kvadrater. Natravnen er svær at finde bevis for som ynglefugl, men der er tidligere i 2007 optalt en bestand på ca. 96 par i Nationalpark Thy.

Figur 24. Natravnen er en mester i kamuflage (foto: Ib Nord Nielsen ©).

Der er endelig et ynglefund af dværgterne i et kvadrat, som dækker både Thyborøn og sydspidsen af Agger Tange, hvor arten tidligere har ynglet.

Figur 25. Havterne har i flere år forsøgt at yngle på stranden på sydspidsen af Agger Tange, men deres yngleforsøg er mislykkedes på grund af forstyrrelser (Foto: Lars Maltha Rasmussen ©).

4.4 Rastende fugle

Nationalpark Thy ligger på en af de vigtigste trækruter mellem Skandinavien og Vesteuropa. Flere millioner trækfugle passerer således Thy og især langs kysterne forår og efterår på deres træk, der kan gå så langt mod nord som til de arktiske øer eller mod syd til Vestafrika og Sydafrika. Havternen kommer længst omkring og tilbringer vinteren ved isranden rundt om Antarktis.

Nogle arter af fugle kan trække helt til Afrika i et stræk, men de fleste arter er nødt til at raste flere eller mange gange undervejs, hvor de har brug for ro til at hvile og fouragere, så de kan få genopfyldt deres energidepoter, inden den næste etape af trækket kan gennemføres. Fugle som svaner, gæs, ænder og vadefugle er blandt de fuglegrupper, som er afhængige af gode rasteplasser på trækruten. Vandfugle har også brug for perioder med fred og ro, når de fælder og skifter fjerdragt normalt to gange om året. Et eksempel på en sådan meget vigtig rasteplass for trækfugle er Agger Tange og Krik Vig, som har betydning hele året rundt for rastende, oversomrende eller overvintrende fugle.

DOF samler viden om forekomster af fugle i Danmark i DOFbasen, hvor der er over 16 mio. observationer fra de sidste 30 år, og antallet stiger med 1,4 mio. om året. I DOFbasen registreres fugle fordelt på over 17.000 lokaliteter, hvoraf de 72 lokaliteter ligger i Nationalpark Thy. I DOFbasen er der samlet 11.615 fugleobservationer fra Nationalpark Thy igennem de seneste to år frem til den 31. oktober 2016. Heraf er alene de 7.413 observationer fra Agger Tange og Krik Vig.

De største antal observerede fugle i de seneste to år er også fra Agger Tange med op til 25.000 hjejler, 15.800 pibeænder, 10.000 stære, 5.300 grågæs, 4.500 alm. ryle/engryle og 4.200 krikænder. Over Ålvand Klithede er talt 3.550 kortnæbbede gæs og i Ørum Sø 2.900 grågæs. Fra klithederne er observationer af 140 traner i Hanstholm Vildtreservat og af 45 traner på Ålvand Klithede, begge i september, også bemærkelsesværdige.

Blandt de øvrige trækfugle, som er udpegningsarter i fuglebeskyttelsesområderne, er der talt op til 480 sædgæs i Nors Sø samt 140 pibesvaner, 183 lysbugede knortegæs, 2.140 spidsænder og 290 eksemplarer af lille kobbersnepe på Agger Tange.

Vestkysten mellem Lodbjerg Klitplantage og Stenbjerg, lige uden for nationalparken, er om sommeren et vigtigt rasteområde for dykænder som ederfugle, fløjsænder og hvinænder samt et meget vigtigt rasteområde for sortænder, der raster her, mens de skifter deres svingfjer.

DOF har udpeget de 130 vigtigste fugleområder i Danmark ud fra internationalt anerkendte principper som "Important Bird Areas, IBA". De fleste danske IBA-områder er udpeget ud fra et kriterie om, at de regelmæssigt er levested for over 1 % af en biogeografisk bestand af en fugleart. I Nationalpark Thy ligger 4 IBA-områder. Det er Agger Tange og Krik Vig, Hanstholm Vildtreservat og Nors Sø, Vangså Hede samt Ålvand Klithede og Førby Sø.

Figur 26. Krikænder både yngler og raster i Nationalpark Thy (Foto: Jan Skriver ©).

4.5 Padder og krybdyr

Der er følgende fund i materialet fra Nationalpark Thy af padder og krybdyr, som er omfattet af den særlige beskyttelse i habitatdirektivets Bilag IV:

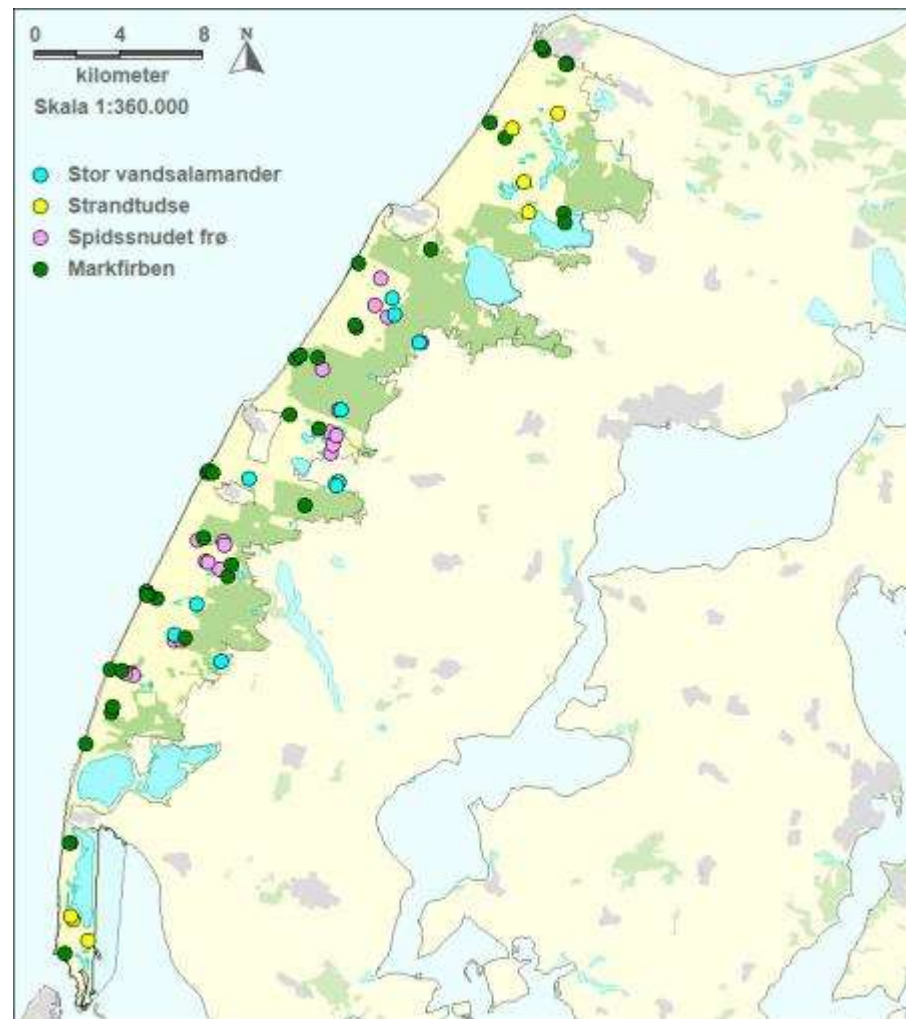
Stor vandsalamander

Der er 15 fund af den store vandsalamander, som vist på Figur 27. Stor vandsalamander bliver ca. 15 cm lang og lever om dagen i vegetationen eller på bunden af mindre damme og søer, mens den er mere aktiv om natten ude i det åbne vand. De store vandsalamandre lever af små krebsdyr som dafnier og af vandinsekter. De voksne salamandre går omkring 1. august på land, hvor de lever og overvintrer, indtil de vender tilbage til vandet for at yngle i april. Artens larver forvandler sig først i løbet af august-september, hvor de går på land. Den store vandsalamander er afhængig af en god vandkvalitet, og at der skal være vand i hele ynglens udviklingsperiode. Ynglen tåler ikke predation af fisk. Semi-temporære søer, som i tørre år tørrer ud sidst på sommeren, er derfor ideelle ynglesteder.

Strandtudsen

Strandtudsen er nataktiv og har en opportunistisk livstil. I maj opsøger strandtudserne oversvømmelser og nyopståede vandhuller for at yngle. Når en han har fundet et egnet ynglested, begynder den om aftenen at kvække sit kraftige kald, der trækker andre strandtudser til på flere kilometers afstand. Strandtudsens haletudser lever af alger på bunden af vandet og forvandler sig allerede efter en måned, hvorefter ungerne spreder sig i terrænet. Ynglevandhullerne skal helst tørre ud i løbet af sommeren, da haletudserne ikke kan tåle predation fra vandinsekter og fisk. Strandtudserne kan leve i et område i flere år uden at yngle, indtil det rigtige ynglevand opstår.

Strandtudsen har været i kraftig tilbagegang på grund af afvanding og opdyrkning. I Nationalpark Thy findes strandtudsen stadig fåtalligt i Hanstholm Vildtresrvat og på Agger Tange, som det ses af Figur 27.

Figur 27. Fund i Nationalpark Thy af padder og krybdyr opført på habitatdirektivets bilag IV.

Spidssnudet frø

Den spidssnudedede frø er en brun frø tilpasset et liv i moser og på enge. I Nationalpark Thy findes den spidssnudedede frø overvejende i hedemoserne især i den centrale del af parken. Den spidssnudedede frø yngler i begyndelsen af april både i småsøer og i temporære oversvømmelser, hvor haletudserne i løbet af foråret følger med vandet ud i grøfter og render efterhånden, som vandet tørrer væk, inden de forvandler sig, hvis de når det. Arten er gået meget tilbage som følge af afvanding.

Markfirben

Markfirbenet bliver op til ca. 20 cm lang, og hannerne kendes på deres grønne flanker i yngletiden. Markfirbenet lever på tørre lokaliteter med vegetationsløse pletter som på skrænter, i klitter eller på sydvendte skrånninger. Den er afhængig af solskin for at kunne være aktiv, hvor den først ligger og soler sig i de åbne pletter, inden den jager insekter. Hele tiden er den klar til hurtigt at søge tilflugt i vegetationen eller i et hul, hvis der opstår fare. Markfirbenet yngler ved at lægge æg, som graves ned i løst, fugtigt sand og udruges ved hjælp af solvarmen i løbet af 2-3 måneder.

Der er 76 observationer siden 2000 af markfirben fra Nationalpark Thy, hvor den lever på nordvest grænsen af sin udbredelse. Arten er meget afhængig af temperatur- og lysforholdene, hvilket gør den meget sårbar over for tilstandsændringer af dens levesteder som for eksempel tilgroning.

Andre padder og krybdyr

Alle de danske arter af padder og krybdyr er fredede. Foruden de omtalte arter findes der i datamaterialet fra Nationalpark Thy lille vandsalamander, skrubtudse, butsnudet frø, almindelig firben/skovfirben og hugorm. Under Atlasundersøgelsen af padder og krybdyr 1976-86 blev der fundet stålorm i to 5 km kvadrater ved Klitmøller, mens der ikke blev gjort sikre fund af snog. De to arter optræder ikke i det foreliggende datamateriale.

4.6 Sjældne insekter

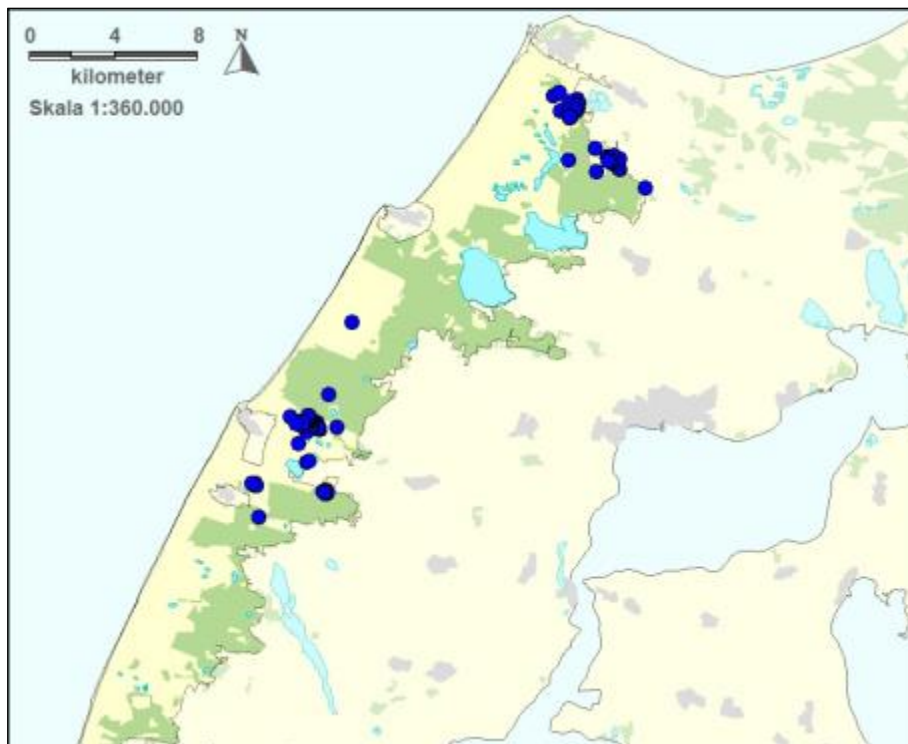
I materialet med stedfæstede artsfund fra Nationalpark Thy er der 919 fund af 25 arter rødlistede insekter.

Ensianblåfuglen

En art skiller sig ud fra alle andre med 774 fund. Det er den lille sommerfugl ensianblåfuglen, som i de senere år har fået meget stor opmærksomhed og været genstand for flere undersøgelser på grund af sin helt specielle levevis. Ensianblåfuglen findes på heder på Læsø og ned langs den jyske vestkyst med den måske største forekomst i Nationalpark Thy, hvor findstederne ses på Figur 29.

Figur 28. Ensianblåfugl på Klokkelyng i Thy (foto: Ib Nord Nielsen ©).

Figur 29. Fund af ensianblåfugl i Nationalpark Thy siden år 2000.

Ensiablåfuglen lægger i slutningen af juli sine æg på blomsterknopperne af Klokke-Ensi, hvor larven i de første par uger lever af at spise plantens frøanlæg. Derefter lader larven sig falde ned på jorden, hvor den udskiller en duft, som lokker en stikmyre til at bære den ned i sin underjordiske myretue. Blåfuglelarven dufter, som om den var en stikmyrelarve, hvilket får stikmyrearbejderne til at fodre larven, indtil den året efter forpupper sig og midt i juli kommer op af myreboet for at starte en ny generation af ensianblåfugle.

Ensiablåfuglen er gået meget tilbage og er i dag rødlistet som sårbare. Arten har en ringe spredningsevne, og en af truslerne mod artens overlevelse er den fragmentering af bestanden, som sker ved biotopsforringelse. I Nationalpark Thy er ensianblåfuglene gennem det sidste århundrede blevet opsplittet af skovrejsning på hedearealer til i dag 5-6 delbestande.

Andre rødlistede insekter

I det anvendte datamateriale fra Nationalpark Thy er der i alt 29 arter af rødlistede insekter, som er oplyst i Tabel 6. Heraf er der, inkl. ensianblåfuglen, 20 arter af sommerfugle, mens resten af arterne er 4 arter biller, to arter svirefluer, to arter tæger og en guldsmed. Arternes findesteder er vist på kortet i Figur 30.

Tabel 6 Rødlistede insekter fundet i Nationalpark Thy 2000-2016..

Argusblåfugl	Klitsandtæge
Bjerg-svirreflue	Kommabredpande
Dukatsommerfugl	Lille guldløber
Dyndløber	Markperlemorsommerfugl
Engblåfugl	Markskarnbasse
Ensiablåfugl	Moserandøje
Fempletet køllesværmer	Måne-vandnymfe
Fintornet randtæge	Okkergul pletvinge
Foranderlig blåfugl	Sand-løgsvirreflue
Glat skarnbasse	Sekspletet køllesværmer
Grøn køllesværmer	Skovperlemorsommerfugl
Gråbåndet bredpande	Smalrandet humlebisværmer
Gulpletet bjørn	Spættet bredpande
Isblåfugl	Violetrandet Ildfugl
Klitperlemorsommerfugl	

Figur 30. Fund af rødlistede insekter i Nationalpark Thy siden år 2000. Ensi-anblåfugl er ikke medtaget. Det sidste fund af den sjældne hedepletvinge er fra 1985 og er derfor heller ikke medtaget.

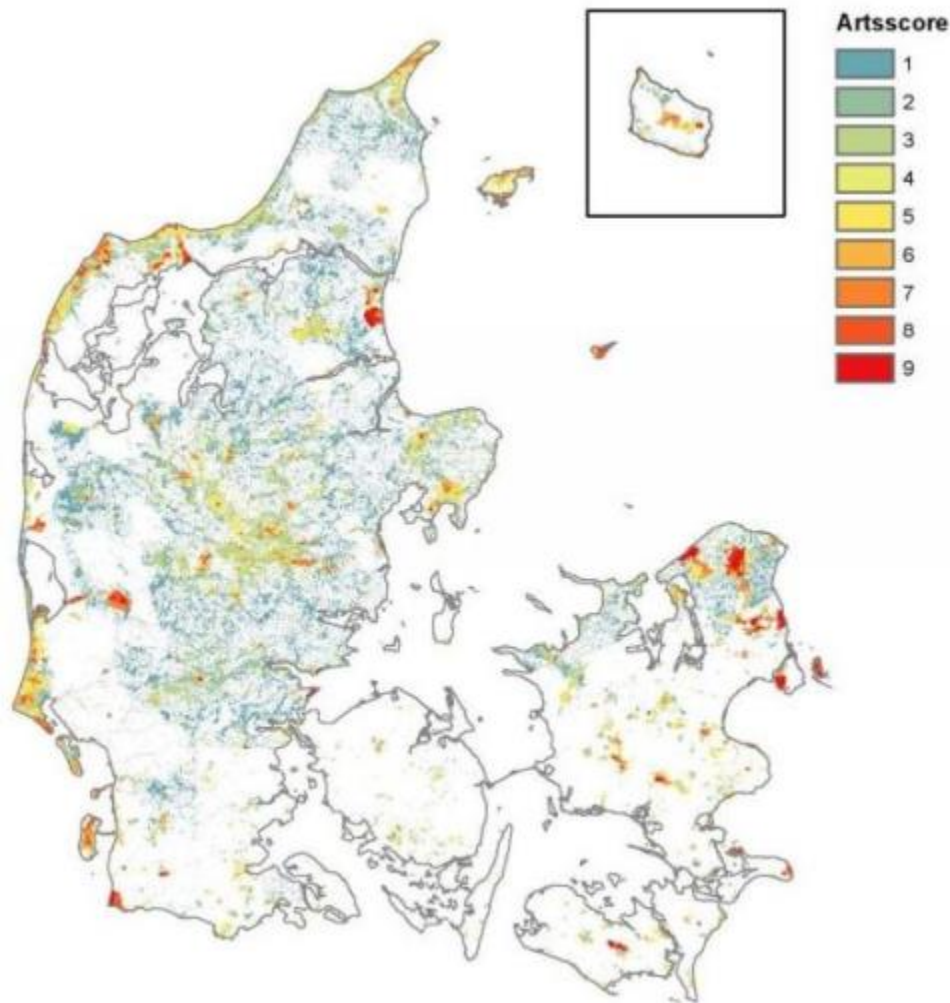
4.7 Biodiversitet

Forskere fra Københavns Universitet og Aarhus Universitet har samlet den kendte viden om artsforekomster i hele landet fra de samme kilder, som er anvendt i det foregående, men også fra andre databaser som de forskellige atlasundersøgelser af bestemte dyregrupper eller planterets udbredelse opdelt i kvadrater på 5 eller 10 km, inkl. Atlas Flora Danica projektet.

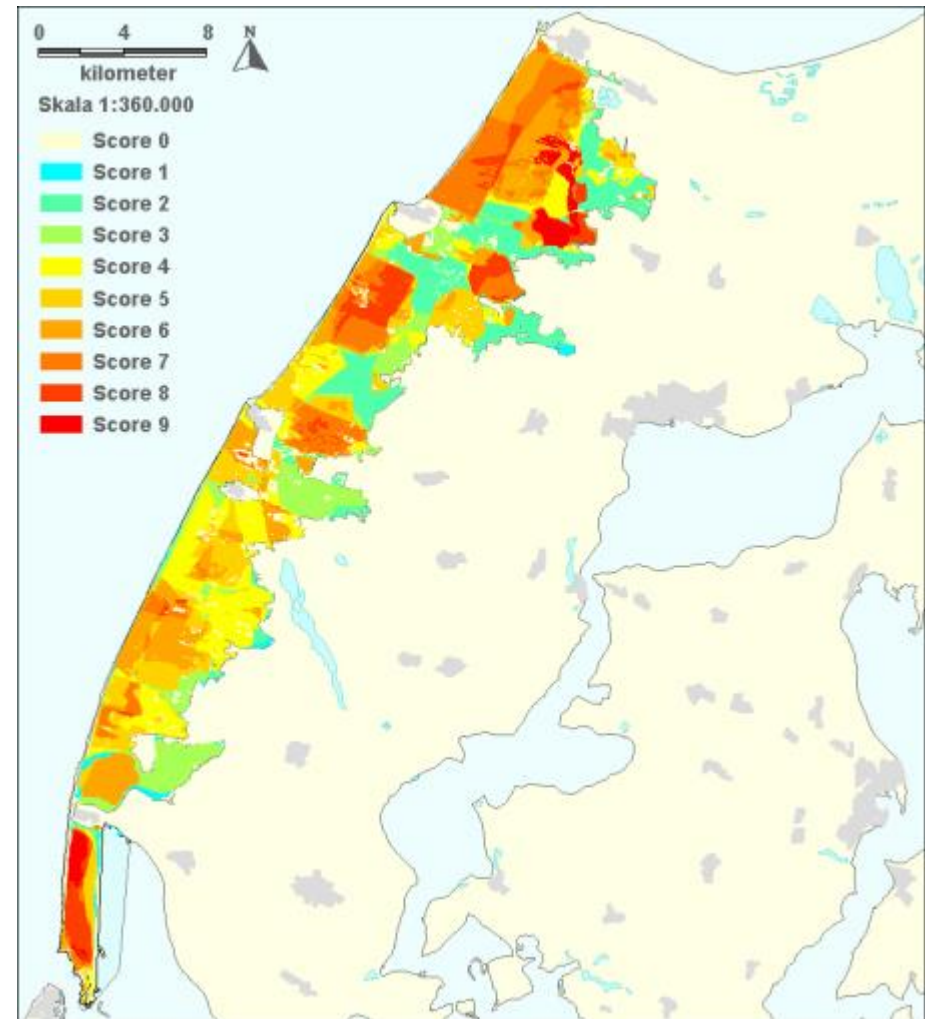
Beregningerne er udført på baggrund af data over udbredelse af 537 truede arter, som også omfatter andre organismegrupper som fisk og svampe. Der er herefter ud over landet beregnet et mål for biodiversiteten (artsmangfoldigheden) ved hjælp af statistiske metoder kombineret med en uundgåelig vægning mellem forskellige artsgrupper. Særligt vægningen mellem planter og dyr er en udfordring. Resultatet er en artsscore, som for hele landet er opgjort på en skala fra 0 til 9, som vist på kortet i Figur 31. På kortet kan man se, at Nationalpark Thy er et af en halv snes hotspots for biodiversitet i Danmark.

Hvis vi går nærmere på beregningsresultaterne for Nationalpark Thy, som de kan ses af Figur 32, er det generelt de ferske vandområder og klithederne, der får en høj artsscore på mellem 5 og 9, mens klitplantagerne overvejende får en artsscore på 1-4, og til sammenligning får de dyrkede arealer typisk artsscoren 0.

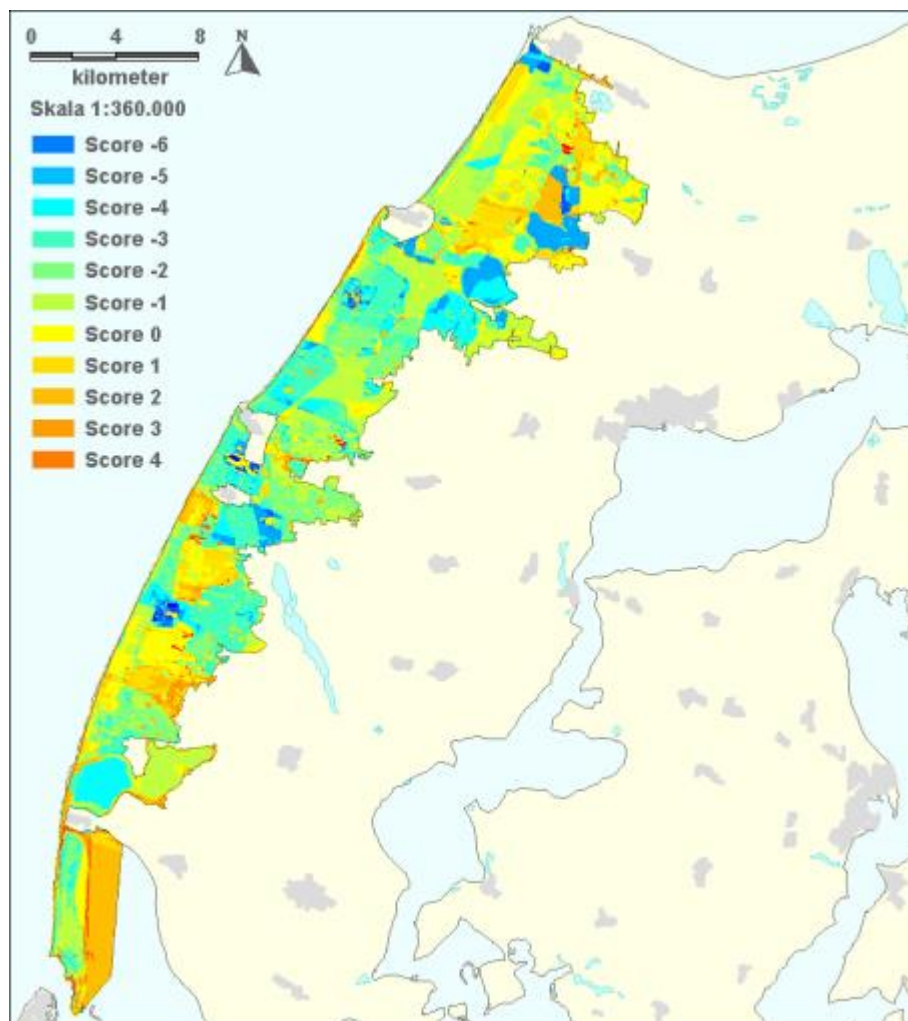
Det er nu interessant at få belyst, om der er en god overensstemmelse mellem mønstrene i artsscoren og i den score for beskyttelsesgrad, som vi tidligere har beskrevet og som blev vist på Figur 15. Vi har regnet videre og trukket artsscoren fra beskyttelsesgraden. Herved får vi en differensscore, hvor de negative værdier viser områder, hvor beskyttelsesgraden ikke står mål med biodiversiteten udtrykt ved artsscoren, mens positive værdier viser en høj grad af beskyttelse i forhold til biodiversiteten. Resultatet kan ses på kortet i Figur 33.

Figur 31. Beregnet artsscore som et mål for biodiversiteten i hele Danmark Thy vist på en farveskala fra 0 til 9 på Biodiversitetskort Danmark (Ejernæs et al. 2014).

Figur 32. Beregnet artsscore på en skala fra 0 til 9 som et mål for biodiversiteten i Nationalpark Thy vist på en farveskala fra Biodiversitetskort Danmark (Ejernæs et al. 2014).

Figur 33. Beregnet differens mellem beskyttelsesscoren og artsscoren (ifølge Ejernæs et al. 2014) vist på en farveskala fra -6 til +4 som et mål for sammenhængen mellem beskyttelse og biodiversiteten i Nationalpark Thy.

Når man ser resultaterne på kortet i Figur 33, bør man betragte resultaterne med score værdier fra -2 til +2 som noget nær balance mellem biodiversiteten og beskyttelsesgraden. Kortet viser derefter især, at der er områder, hvor biodiversiteten er stor i forhold til beskyttelsesgraden. Et eksempel er Nors Sø, som får en beskyttelsesscore på 4, da området er naturfredet, § 3-beskyttet, et habitatområde og med sejladsforbud på det meste af søen, hvilket vil sige meget beskyttet. Som følge af det enestående planteliv med bl.a. de fredede arter Liden Najade og Gulgrøn Bransenføde har søen en artscore helt i top på 9, hvilket giver en differensscore på -5.

Ser man nærmere på kortet i Figur 33, kan det ses, at der også er et negativt forhold mellem beskyttelsesgraden og artsscoren i Vandet Sø og i området syd for ved Kronens Hede i Vandet Klitplantage. Tilsvarende gælder i den østlige del af Vangså Hede, i et område i den centrale del af Stenbjerg Klitplantage, omkring Lyngby og i Flade Sø. Den negative differensscore kan give anledning til at vurdere, om naturbeskyttelsen er optimal i de pågældende områder, men det vil kræve nærmere analyse af de lokale artsforekomster for at afgøre, om der er et reelt behov for yderligere naturbeskyttelse.

Vores beregning af beskyttelsesgraden har til en vis grad lighed med en beregning af et index for de fysiske naturforhold, som Ejernæs et al. (2014) har beregnet på grundlag af en række arts- eller landskabsbaserede tilstandsindikatorer, og som de har samlet til en såkaldt proxyscore. Forskerne har herefter kombineret den beregnede proxyscore og artsscoren til en samlet bioscore, som viser hvilke områder, hvor man kan forvente at finde de største naturværdier. Nationalpark Thy skiller sig her ud som et af områderne i landet med den største bioscore. Vi har i denne opgave dog valgt ikke at benytte de to andre index, proxyscore og bioscore, da de rummer et diskutabelt element af vægtning/værdisætning mellem principielt uafhængige datasæt.

5. FACILITETER OG BENYTTELSE

Et af formålene med Nationalpark Thy er at styrke mulighederne for friluftsliv og særlige naturoplevelser i det store uforstyrrede landskab. En opfyldelse af dette formål forudsætter, at der er gode adgangsmuligheder for de besøgende til at komme ud i naturen på en måde, som ikke forstyrrer eller ødelægger den natur, som gerne skal kunne opleves.

Adgangen til naturen kræver derfor gode faciliteter i form af veje og stier, som er anlagt med hensyntagen til områdets naturværdier. Besøg af mange mennesker kræver også en række faciliteter som eksempelvis parkeringspladser og toiletfaciliteter. Og i nærområderne skal der være overnatningsmuligheder, indkøbsmuligheder eller mulighed for bespisning.

Vi har forsøgt at kortlægge faciliteterne i Nationalpark Thy ud fra nationalparkens egne cykel- og vandrekort fra 2012 og Naturstyrelsens hjemmeside Udinaturen.dk. Fra denne hjemmeside er der per 8. november 2016 hentet opdaterede korttemaer. Disse kort modsvarer en opdatering af de ældre trykte udgaver af Naturstyrelsens kendte vandretursfoldere, hvoraf der er følgende 7, som dækker nationalparkens område: Hanstholmen, Hanstholm Vildtreservat og Tved Klitplantage, Klitplantagerne ved Vandet Sø, Tvorup Klitplantage, Stenbjerg i Thy, Klitplantagerne i Sydthy, Agger Tange og Flade Sø.

Vi har modtaget forskellige korttemaer fra Nationalpark Thy og fra Thisted Kommune. Vi har endvidere anvendt digitale korttemaer fra GeoDanmarks Kort10, Kort200 og ortofoto 2015, som er hentet på Kortforsyningen.dk, samt ortofotos DDO®2014 og DDO®2016 fra COWI© leveret under licens til NaturRådgivningen A/S.

5.1 Veje og parkeringspladser

Langt den største del af de besøgende til Nationalpark Thy kommer i motorkøretøjer. Parken er fra Hanstholm i nord til Agger Tange Færgehavn i syd bundet sammen af Rute 181 (Kystvejen og Aggervej). Fra øst er der gode veje ind til kystbyerne fra de gamle hovedveje, Rute 11 og Rute 26. Resten af vejsystemet i nationalparken er mindre biveje.

Vi har som vist på kortet i Figur 34 kortlagt i alt 141 km offentlige veje og private fællesveje, idet vi har medtaget veje, som løber på langs af nationalparkgrænsen. Vi har i denne kortlægning søgt at undgå private adgangsveje og indkørsler, hvor motorkørsel ikke er tilladt for uvedkommende, og vi har kun medtaget de skovveje, som ifølge vandrekortene er åbne for motorkørsel. Mange af de øvrige skovveje er lukket med aflåste led.

Ifølge Naturstyrelsens hjemmeside www.udinaturen.dk er der 9 parkeringspladser i Nationalpark Thy. Vi har ud fra vore egne observationer og luftfotos kortlagt i alt 70 parkeringspladser, som alle er vist på kortet i Figur 34. Disse parkeringspladser er meget forskellige af størrelse og udstyr. De mindste er parkeringspladser på sand, grus eller græs, mens de største er med asfalterede veje og til mindst 100 biler ved Nr. Vorupør, ved Nordvestjysk Golfklub i Nystrup Klitplantage, ved Stenbjerg Landingsplads og ved Høfde 72 på Agger Tange.

Vi har på kortet medtaget parkeringspladserne ved Hanstholm Fyr, Vandetvej og Førby Sø, selv om de ligger få meter uden for parken. Vi har også medtaget 6 vigepladser med plads til hver ca. 5 biler, som er de eneste muligheder for at standse på strækningen over Agger Tange. Vi har til gengæld ikke medtaget de mange parkeringspladser inde i kystbyerne.

Mange af parkeringspladserne på kortet er udgangspunkt for forskellige aktiviteter i nationalparken, som vil blive beskrevet i de følgende afsnit.

Figur 34. Veje åbne for motorkørsel i Nationalpark Thy vist sammen med de kortlagte parkeringspladser.

Figur 35. Den lille parkeringsplads i klitterne ved stranden i Vangså.

5.2 Vandreruter

Der er i Nationalpark Thy et net af vandrestier, som i høj grad tager udgangspunkt i Naturstyrelsens ældre vandreruter. Det samlede stisystem er vist på kortet i Figur 36.

Rygraden blandt vandreruterne udgøres af Nordsøstien, der lokalt kaldes for Vestkyststien, og som forløber fra færgenhaven i Agger og 63,8 km mod nord igennem kystlandskabet til Hanstholm.

Figur 36. De afmærkede vandrestier i Nationalpark Thy og for Vestkyststiens (Nordstiens) vedkommende videre til Bulbjerg.

Vestkyststien forløber langs stranden af Agger Tange fra Langmolevej og til Agger by og videre ad vejen vest om Flade Sø op til Lodbjerg Fyr. Her fra og mod nord til forbi Lyngby til Stenbjerg følger Vestkyststien den gamle redningsvej langs Vestkysten. Videre nord på til Klitmøller skifter Vestkyststien mellem at følge eksisterende veje og stier langs kysten og lidt inde i landet.

Figur 37. Vandrer på stierne på klitheden ved Isbjerg nord for Nors Sø.

Fra Klitmøller og mod nord til Hansholm forløber stien igen på stranden langs Hansholm Vildtreservat. Vestkyststien (Nordstien) skifter hermed mellem at være en sti på grusveje, asfaltveje og spor i sandet.

Nordstien er den danske del af Nordsøvandreruten som forløber ca. 6.000 km igennem de 6 lande rundt om Nordsøen, Skagerrak og Kattegat.

De øvrige vandreruter forløber næsten alle på Naturstyrelsens arealer i nationalparken. En række af ruterne er indbyrdes forbundet således, at

man kan vælge korte eller længere ruter. Alt i alt giver det 57 rutevarianter med en samlet længde på 138 km. De enkelte vandreruter udgår generelt fra parkeringspladser ved de offentlige veje rundt om i nationalparken. Vandreruterne er normalt markeret med hver sin farve, som er skiltet med farvemærker på lave piktogramstandere. Stierne følger overvejende de eksisterende skovveje og grusveje i områderne, men forløber også lokalt på biveje, ad trampestier eller ad anlagte gangstier.

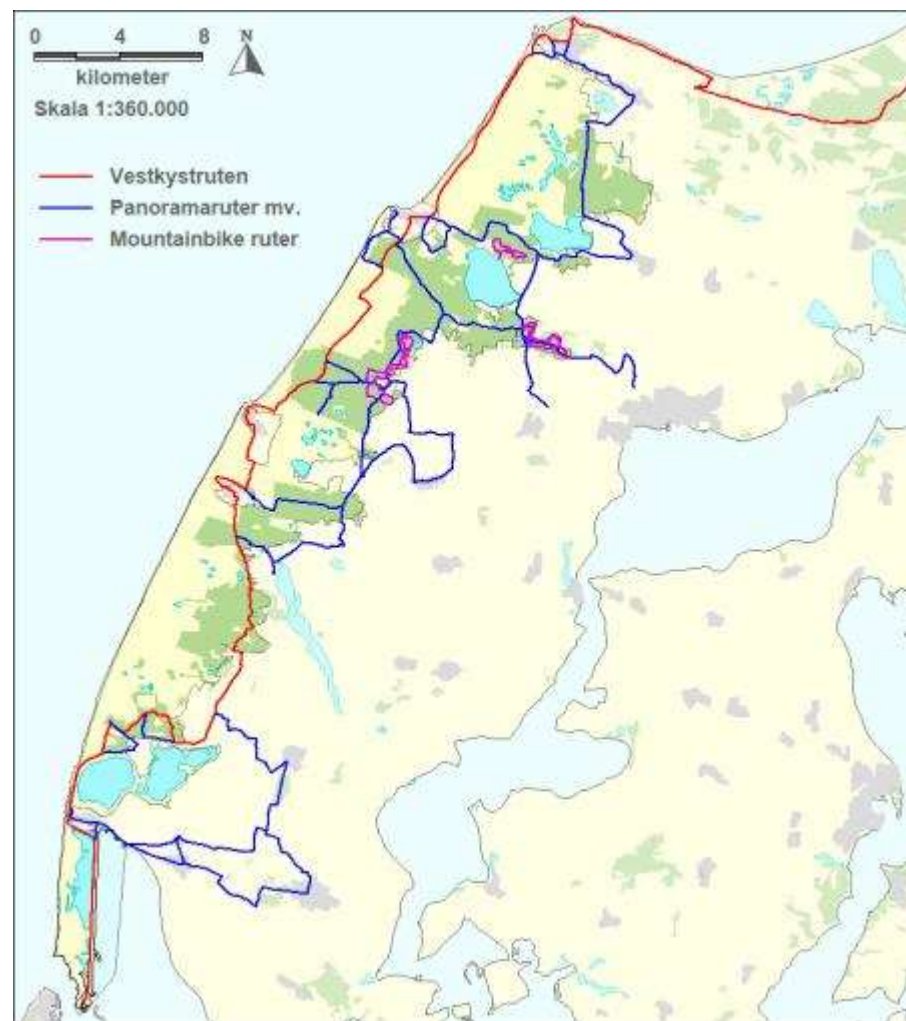
5.3 Cykelruter

Nationalpark Thy tilbyder også et net af cykelruter, som er bygget op omkring Vestkyststruten, som forløber igennem nationalparken fra Agger Tange Færgehavn og 68 km mod nord til Hanstholm, som vist på kortet i Figur 38. Vestkyststruten er en del af Danmarks nationale cykelrute nr. 1, som strækker sig fra grænsen og over 560 km til Skagen. Vestkyststruten følger dels eksisterende biveje og grusveje, og dels er der anlagt cykelstier langs de større veje som langs med Aggervej på Agger Tange og langs Kystvejen på store dele af strækningen mellem Nr. Vorupør og Hanstholm.

Det er ikke tilladt at cykle på dele af redningsvejen fra Lodbjerg Fyr og til Stenbjerg. Vestkyststruten forløber derfor her længere inde i land ad grusveje igennem Lodbjerg Klitplantage og Hvidbjerg Klitplantage samt helt uden for nationalparken ad små biveje mellem Ørum og Svankær.

Vestkyststruten er lige som Nordsøstien en del af et internationalt rutefællesskab omkring den 6000 km lange North Sea Cycle Route.

Vestkyststruten er udbygget med i alt 16 panoramaruter op igennem Jylland, som er rundture ind i land gennem interessante landskaber. Heraf ligger de to af panoramaruterne i Nationalpark Thy.

Figur 38. De afmærkede cykelruter i Nationalpark Thy og for Vestkyststrutens vedkommende videre mod Bulbjerg. På kortet er samtidig vist de 4 særlige ruter for mountainbikere.

Mod syd er det Panoramarute nr. 410, kaldet "Oplev naturens kræfter", som udvider strækningen fra Agger til Ørum med en tur ind i landet til byerne Bedsted, Hurup, Vestervig på en 43 km lang rundtur med mulighed for at skyde en genvej uden om Hurup.

Længere mod nord er det den 44 km lange Panoramarute nr. 411, kaldet "Dyrenes paradis", som løber øst for Stenbjerg og Nr. Vorupør gennem Tvorup Klitplantage til Hundborg, Faddersbøl og Nørhå ned til Ove Sø og tilbage til Vestkystruten syd for Stenbjerg.

Figur 39. Ad Vestkystruten på vej mod Stenbjerg.

I den nordlige del af Nationalpark Thy har Naturstyrelsen anlagt 4 cykelruter, der går som sløjfer fra Vestkystruten og ud gennem landskabet mod øst.

Faddersbøl-ruten på 24 km går fra Nr. Vorupør af Vestkystruten til Stenbjerg og derfra mod øst gennem Stenbjerg Klitplantage og derfra nordpå forbi Faddersbøl, Ålvand Klithede og op gennem Tvorup Klitplantage til søen Tvorup Hul. Herfra går ruten videre mod vest gennem klitplantagen mod sydvest tilbage til Nr. Vorupør.

Vangså-ruten på 26 km starter i Klitmøller og følger Vestkystruten forbi Vangså ned til Thagårds Plantage, hvor den drejer mod øst igennem Tvorup Klitplantage til Tvorup Hul. Herfra går det mod nord forbi Vang og igennem Nystrup Klitplantage tilbage til Klitmøller.

Vandet Sø-ruten på 21 km går rundt om den smukke Vandet Sø, som dog kun kan ses få steder på grund af bevoksning og stor afstand. Ruten går fra Klitmøller igennem Vilsbøl Klitplantage, tæt forbi Nors Sø og derfra mod syd forbi Vester Vandet til Vandet Klitplantage, hvor turen går mod vest igennem plantagen og til sidst ad Vangså-ruten tilbage til Klitmøller.

Reservat-ruten er med sine 38 km den længste af sløjferne, som går hele vejen rundt om Hanstholm Vildtreservat. Ruten går fra Hanstholm ad Fyrvej til Ræhr og mod syd ad små biveje til Sårup, hvor ruten fortsætter mod syd ad skovvejen Kræn Rasmussensvej ned til Nors Sø, som passeres øst om ind til Nors By og mod vest til Vilsbøl Klitplantage, hvor Vandet Sø-ruten følges til Klitmøller, og hvorfra Vestkystruten følges tilbage til Hanstholm.

Strækningen af Reservat-ruten fra Hanstholm og ned til Nors Sø indgår også i den 526 km lange nationale cykelrute nr. 2 Hanstholm-København.

5.4 Mountainbike ruter

Naturstyrelsen har inden for Nationalpark Thy anlagt 4 mountainbike ruter i de østlige dele af Vilsbøl, Vandet og Tvorup klitplantagerne, som er vist på kortet i Figur 38.

Mountainbikeruterne starter fra parkeringspladser ved offentlige veje og er anlagt dels ad eksisterende skovveje og dels ad spor igennem kuperet terræn i skovene. Ruterne er markeret med hver sin farve og med MTB-symbol på lave piktogrampæle ved stikryds mv.

I Vilsbøl Klitplantage er der anlagt en 6,3 km lang rute, der betegnes som middelsvær. I den østlige del Vandet Klitplantage er der anlagt en 10 km lang rute gennem ret fladt terræn, men med et teknisk krævende forløb.

I Tvorup Klitplantage er der to mountainbike ruter nord og syd for søen Tvorup Hul på henholdsvis 6 og 10 km, hvor den første er let og den anden noget sværere.

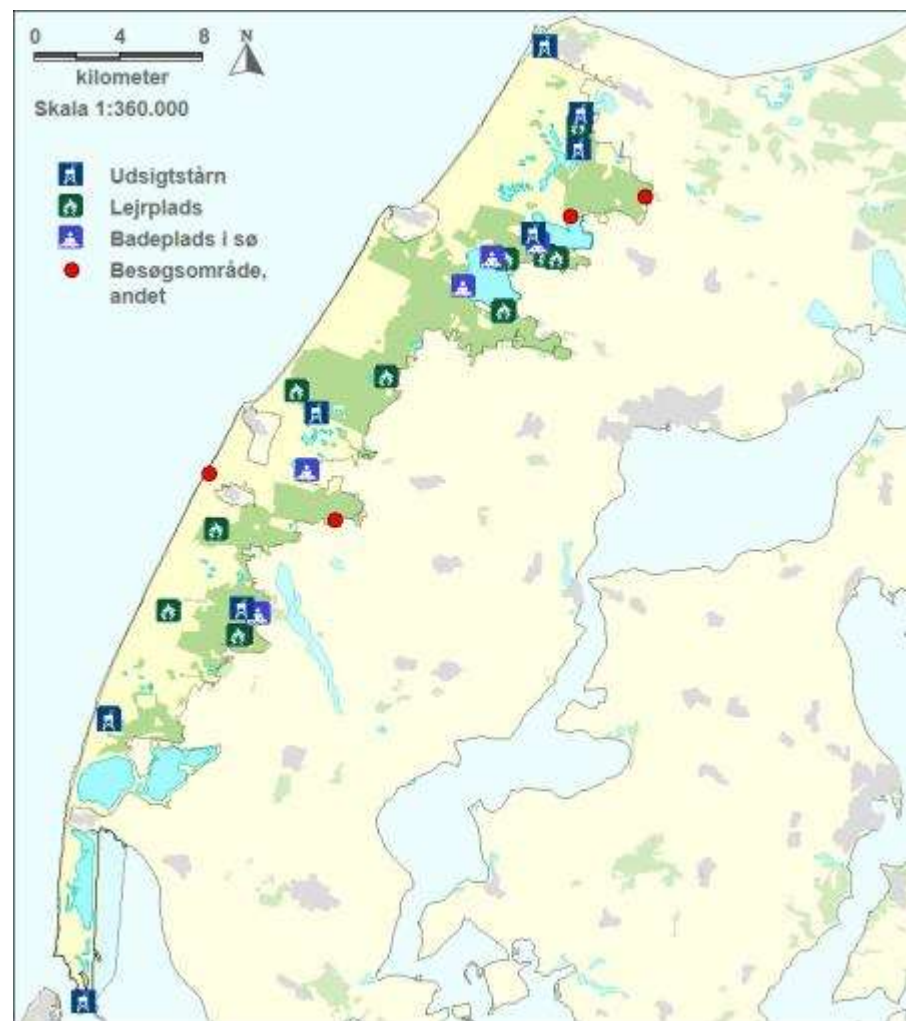
5.5 Opholdsarealer og udsigtstårne

Naturstyrelsen har ifølge hjemmesiden udinaturen.dk etableret 14 lejrpladser inden for Nationalpark Thy, hvor det er muligt at overnatte under primitive forhold. Stederne er vist på kortet i Figur 40. På nogle af pladserne er der etableret shelters. I Lyngby er redningshuset ombygget til en sovesal med kogemulighed, bad og toilet.

På hjemmesiden udinaturen.dk oplyses om tre opholdsarealer ved Tved Kirke, omkring Isbjerg ved Nors Sø og på et areal i den sydlige del af Stenbjerg Klitplantage.

Fem steder i nationalparken er der mulighed for at bade i søerne Førby Sø, Vandet Sø, i Nors Sø og Jens Madsen Kjær i Hvidbjerg Klitplantage. Ved den nordlige af badepladserne i Vandet Sø er der en badebro. Og ved Nors Sø ligger badestedet ved et stort åbent opholdsareal.

Her ud over er der mange muligheder for at bade i Vesterhavet ned langs kysten, hvor der også er anlagt en række parkeringspladser nær stranden.

Figur 40. Opholdsområder i Nationalpark Thy med udsigtstårne, lejrpladser, badepladser og andre besøgsområder.

Figur 41. Shelter på lejrpladsen i Hvidbjerg Klitplantage.

Ifølge udinaturen.dk er der 8 udsigtstårne i Nationalpark Thy. Det er udsigtstårnene i Tved Klitplantage, ved Nors Sø, ved Ålvand Klithede og i Hvidbjerg Klitplantage, mens 4 ældre tårne nu er nedlagt. Til gengæld er der en nyopført udsigtsplatform ved Sårup med udsigt over den nordøstlige del af Hanstholm Vildtreservat. Og fra taget af Svanholmhus ved Agger Tange Færgehavn er der udsigt til holme og sandbanker med spættet sæl.

Vi har medtaget Hanstholm Fyr og Lodbjerg Fyr som udsigtstårne, da de begge tilbyder en enestående udsigt ud over de mest uberørte dele af klitlandskabet samtidig med, at begge steder er indrettet som besøgscentre. Ved Hanstholm Fyr er der en handicapsti og i sommermånederne en be-

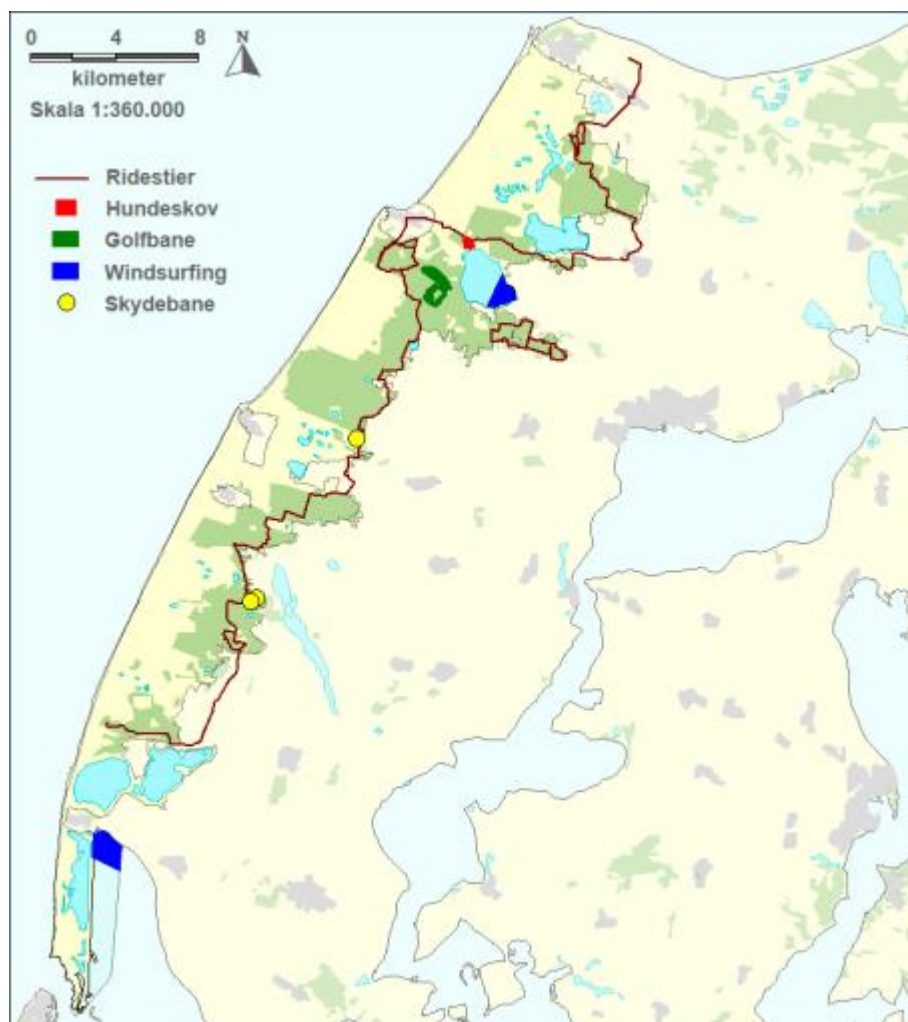
mandet turistinformation. Ved Lodbjerg Fyr er der om sommeren en hyggelig cafe med turistinformation og en lejrplads. Endelig driver Nationalpark Thy i sommerhalvåret et besøgscenter i et af de fascinerende fiskerhuse på Stenbjerg Landingsplads.

Figur 42. Den nye udsigtsplatform i Sårup ved Hanstholm Vildtreservat.

5.6 Andre aktivitetsområder

Naturstyrelsen har ifølge hjemmesiden udinaturen.dk etableret 6 ridestier i og omkring Nationalpark Thy, som vist på kortet i Figur 43. De to af ridestierne er tilsammen 73 km lange og går fra Hanstholm Camping i Febbersted og hele vejen mod syd til Lodbjerg Fyr. Undervejs er der 3 kortere rideruter på tilsammen yderligere 10 km, der udgør lokale rundture. Endelig er der en isoleret ridesti på 12,7 km i den østligste del af Vandet Klitplantage.

Figur 43. Kort med pladskrævende friluftaktiviteter i Nationalpark Thy i form af ridestier, hundeskov, golfbane, skydebaner og områder med tilladt windsurfing. I det viste området af Krik Vig er kitesurfing også tilladt.

Ridestierne er anlagt på en blanding af eksisterende biveje og skovveje samt som særlige ridespor. Ridestierne er markeret med piktogrammer på lave pæle ved krydsning af stier og veje. Bortset fra et besøg i Klitmøller undervejs forløber ridestierne i den østlige del af nationalparken.

I et hjørne af Vilsbøl Klitplantage nord for Vandet Sø og syd for Klitmøllervej har Naturstyrelsen indrettet en 20 ha stor hundeskov, som vist i Figur 43.

Nordvestjysk Goldklub har indrettet en golfbane ved Nystrupvej i Nystrup Klitplantage på en grund lejet af Naturstyrelsen. Banen startede med 6 huller i 1973 og blev i 1994 udvidet fra 9 til de nuværende 18 huller. Banen har et areal på ca. 27 ha, som ligger i lysninger tæt omgivet af plantagen. Golfbanen regnes for en af de sværeste i landet og er en af de 15 højst ratede baner i landet.

I det sydøstlige hjørne af Vandet Sø har Thisted Kommune i 2016 etableret en bådebro og en tilhørende parkeringsplads ved Vandetvej. Her fra er det ifølge Natur- og Miljøklagenævnets afgørelse af 5. februar 2015 tilladt at windsurfe i perioden april-september på et ca. 108 ha stort område i den østlige del af Vandet Sø, hvilket er markeret med bøjer i søen.

I Krik Vig er det inden for nationalparken tilladt at windsurfe og kitesurfe i et 190 ha stort område omkring molen i Krik Havn, mens der ifølge fredningsbekendtgørelsen er forbud mod brætejladslængere mod syd.

I Hvidbjerg Klitplantage er der en riffelskydebane og en flugtskydebane. På østsiden af Ålvand Klithede er der yderligere en riffelskydebane. Skydebanerne er vist på kortet i Figur 43.

Figur 44. Kitesurfing i Krik Vig.

5.7 Toiletfaciliteter

De mange besøgende i Nationalpark Thy får på et tidspunkt behov for at gå på toilettet. Behovet øges med opholdets længde. For at sikre, at besøgsområderne forbliver attraktive for de efterfølgende besøgende, er der etableret en række toiletter på udvalgte steder rundt omkring i nationalparken.

Ifølge Naturstyrelsens hjemmeside udnaturen.dk er der 24 toiletter i Nationalpark Thy. Flere af disse toiletter er tørklosetter/das uden vand, og enkelte er nu nedlagt. Vi har selv under vore besigtigelser konstateret yderligere 8 toiletter i og tæt ved nationalparken. Det er i Svanholmhus og ved Høfde 72 på Agger Tange, ved Lodbjerg Kirke, ved Lyngby Strand og i redningshuset i Lyngby, ved Tved Kirke, på P-pladsen ved kysten ud for Hanst-

holm Vildtreservat samt ved Hanstholm Fyr, som vi har tilladt os at medregne til Nationalpark Thy, da det er et af de vigtige formidlingssteder.

Ifølge kortene i vandretursfolderne og på de "røde" informationsplancher, som er opsat rundt om i nationalparken, burde der være langt flere toiletter, men der er nedlagt en række toiletter uden, at kortene er blevet revideret.

Thisted Kommune har bidraget med oplysninger om de offentlige toiletfaciliteter, som ligger uden for nationalparken i byerne Klitmøller, Nr. Vorupør, Svanholm og Agger samt langs de større veje. Vi kommer herved frem til de toiletter og das i og tæt ved nationalparken, som er vist på kortet i Figur 46.

Vi er ikke vidende om, hvem der har ansvaret for vedligehold og rengøring af de forskellige toiletter.

Figur 45. På vej på toilettet på p-pladsen ved Isbjerg.

Figur 46. Toiletfaciliteter i Nationalpark Thy baseret på www.udinaturen.dk, oplysninger fra Thisted Kommune og egne observationer vist på baggrund af kort over samtlige registrerede cykel- og vandrestier.

5.8 Benyttelsen af nationalparken

Som det fremgår af de foregående sider, stiller Naturstyrelsen, Thisted Kommune, Nationalpark Thy og andre aktører en række faciliteter i nationalparken til rådighed for de besøgende, som kan være både fastboende, overnattende gæster eller turister på endagsbesøg. Spørgsmålet er nu, om faciliteterne faktisk bliver benyttet og efter hensigten?

På grund af nationalparkens form er det vanskeligt at måle antallet af besøgende. Under forarbejdet til etableringen af Nationalpark Thy udførte NIRAS i 2005 en analyse af benyttelsen af området. Man kom her frem til, at der var ca. 777.000 årlige besøg i nationalparken. Heraf var kun ca. 9 % organiserede besøg. Kysten og stranden var målet for omkring 50 % af alle besøg, mens skovene tiltrak sig ca. 32 % af besøgene.

Nationalpark Thy har i 2013 opgjort det samlede antal besøg i nationalparken til mellem 1,1 og 1,4 mio. besøg. Heraf udgør besøg af lokale beboere i Thisted Kommune hovedparten med ca. 791.000 besøg svarende til, at hver beboer i gennemsnit besøger nationalparken 18 gange årligt. Der er ret stor usikkerhed på opgørelserne af antal overnatninger og dagsbesøg, men forholdet mellem besøg af overnattende gæster og af endagsgæster er ca. 4:1. En undersøgelse blandt 200 besøgende viste, at 85 % som udgangspunkt følger de afmærkede stisystemer. De fleste kommer for at opleve naturen, mens 64 % (også) benytter nationalparken til at dyrke motion.

I årene 2005-2007 før etableringen af Nationalpark Thy steg antallet af overnattende gæster i Thisted Kommune ifølge kommunens egne beregninger med ca. 60 % til ca. 1,6 mio. årligt. Dette niveau har siden været svagt faldende til ca. 1,5 mio. overnatninger, hvilket er en generel tendens på landsplan. Man ser samtidig en tendens til, at gæsterne holder kortere ferier og i mindre grad søger til strandene, men at gæsterne i stedet søger mere mod aktivitetsprægede ferier enten ved kysten eller inde i landet.

5.9 Friluftszonering

Naturstyrelsen Thy ejer og forvalter over 76 % af nationalparkens areal. I forbindelse med forberedelsen af en ny kommende driftsplan for ejendommen har Naturstyrelsen udarbejdet udkast til en kommende friluftszonering af sine arealer, som vist på kortet i Figur 47.

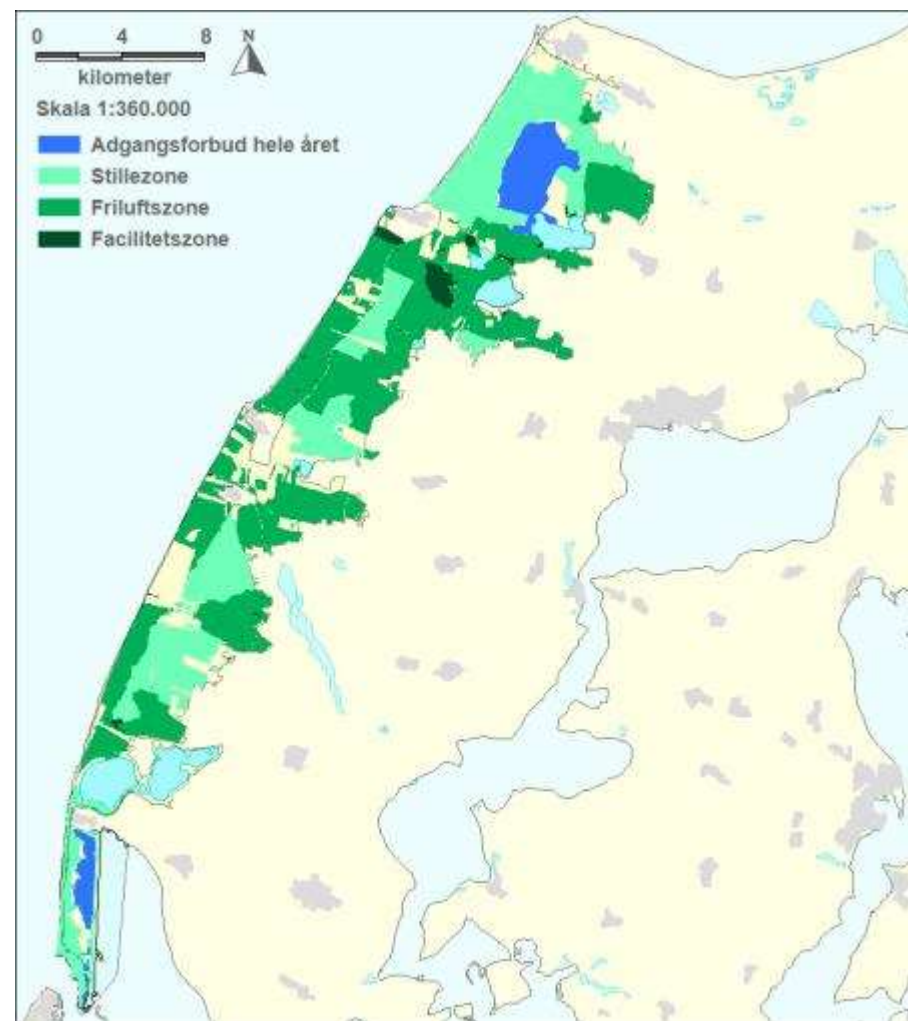
Naturstyrelsen inddeler sine arealer i

- **Stillezoner**, hvor styrelsen ønsker at understøtte den stille naturoplevelse, og hvor der derfor heller ikke etableres andre faciliteter end ruter til gåture, ridning og almindelig cykling.
- **Friluftszoner**, hvor styrelsen indbyder til friluftsliv som vandretur, ridning og mountainbiking mv., men hvor omfanget af faciliteter vil være begrænset til simple og ikke særligt vedligeholdelseskrævende anlæg.
- **Facilitetszoner**, som ligger i robust natur med gode adgangsforhold, hvor styrelsen prioriterer investeringer i større faciliteter og aktivitetspladser, og hvor man kan forvente at møde andre besøgende.

Zoneringen vil i sin endelige form først blive vedtaget med den kommende driftsplan. Det forventes, at de nuværende regler om tilladelse til aktiviteter opretholdes i alle zonerne.

Arealerne med adgangsforsbud hele året i Hanstholm Vildtreservat og på Agger Tange indgår naturligvis ikke i friluftszoneringen.

Zoneringen er et planlægningsredskab og vejledende for den praktiske forvaltning af arealerne. Zoneringen skal gøre den daglige arealadministration lettere for Naturstyrelsens medarbejdere, og gøre forvaltningen mere forståelig for brugere og andre interessenter, så eventuelle misforståelser og konflikter om anvendelsen af arealerne kan undgås. Zoneringen er derfor ikke et udtryk for en endegyldig grad af beskyttelse eller benyttelse.

Figur 47. Kort med Naturstyrelsens forslag til zonering af friluftaktiviteter på sine arealer i det ikke vedtagne udkast til ny driftsplan 2016-2030.

6. NATURENS FØLSOMHED

Den storslåede og særprægede natur i Nationalpark Thy trækker årligt hundredtusindvis af besøgende til området. Naturen er nationalparkens berettigelse. Naturgrundlaget er forment af vind og vand. Sandflugtdæmpende foranstaltninger har herefter præget områdets naturværdier. Det kræver en aktiv indsats at styrke og udvikle naturværdierne og styre det publikumsmæssige pres, som opstår ved titusindvis af menneskers færdsel i området.

Vi har her valgt at opdele de menneskelige påvirkninger af naturen i følgende hovedgrupper:

- Udnyttelse af naturressurser
- Slitage
- Afvanding
- Forurening
- Forstyrrelse

Selv om mange besøgende næppe er bevidste herom, så bidrager vi alle direkte eller indirekte til de omtalte påvirkninger, som vil blive beskrevet nærmere i det følgende.

6.1 Udnyttelse af naturressurser

Vores samfund er skabt ved udnyttelse af naturens ressourcer og plads. Vi har fældet skove eller opdyrket heder for at anlægge marker. Ved at plante træer har vi forvandlet klitheder til klitplantager. Vi høster afgrøder på de dyrkede marker, fælder træer i skovene, går på jagt og fisker. Vi graver efter råstoffer til vore huse, veje, havne og pladser. Vi har derfor en lang række love og regler, som regulerer vores udnyttelse af naturen. De over et hund-

rede sommerhuse, som er opført i klitterne omkring Lyngby og på den vestlige del af Vangså Hede, ville f.eks. ikke kunne opføres i dag.

Som besøgende i Nationalpark Thy udnytter vi de besøgsfaciliteter, som er til rådighed i naturen, og som tager lidt plads fra naturen. Den enkelte besøgende udnytter også naturen, hvis man plukker blomster, samler svampe eller bær.

Figur 48. Klitterne omkring Stenbjerg er udnyttet til byggeri af sommerhuse.

6.2 Slitage

Når vi færdes eller kører i naturen, slider vi også på vegetationen og på jordlagene i spor og stier. Klitterne er den naturtype, som er mest sårbar overfor slid.

Den hvide klit er unge sandblæste aflejringer af sand, som endnu kun er sparsomt bevokset med hjælme eller marehalm. Den grønne klit er det

næste udviklingsstadium, hvor den hvide klit langsomt bliver bevokset med en vegetation af græsser og blomsterplanter, som kan være ganske frodig på grund af sandets indhold af kalk. Med tiden bliver kalk og næringsstoffer udvasket, og nøjsomme vækster som mosser, rensdyrlaver og bægerlaver tager over og giver den grå klit sin farve og særpræg. Mosser og laver vokser ekstremt langsomt. Selv en lille pude mos, eller en stump rensdyrlav på størrelse med en hånd kan være 10-30 år om at gro op, så den grå klits plantesamfund er gammelt. Rodnettet er overfladisk og gør vegetationen meget sårbart overfor slid fra gæsters færden. Bliver der først slidt hul i bevoksningen, kan vinden få fat i sandet og skabe et vindbrud, hvor sandet igen flyttes rundt.

Figur 49. Typisk slitage fra færdsel i klitterne ses her ved Bøgsted Rende.

Umiddelbart kan slitage og vindbrud i klitterne opfattes som en voldsom og uønsket påvirkning. Forskere påpeger dog, at klitlandskabet snarere trues af

den stabilitet, som er skabt ved plantning af hjælme i den hvide klit for at begrænse sandflugten og den efterfølgende beskyttelse af klitten mod at blive brugt. Slitage er en del af en naturlig dynamisk proces, der er med til at forynge klitterne, og som derfor bidrager til at forøge biodiversiteten.

I Nationalpark Thy skal naturen ifølge bekendtgørelsen have mulighed for fri udvikling, hvilket vil sige, at det er ønskeligt med mere dynamisk klitnatur med vindbrud. Et moderat slid fra spredt færdsel synes ikke at være nogen trussel mod naturtyperne, som det ses på Figur 49, men når man samtidig ønsker at kanalisere færdslen ad bestemte korridorer igennem naturen for at øge naturoplevelsen, kan det blive nødvendigt at sikre de mest benyttede færdselsarealer, som det ses af foto i Figur 50.

Figur 50. Den eroderede trappe ned fra Isbjerg får de besøgende til at trampe sig vej ad nye stier uden om. Trappen er nu ved at blive udskiftet.

Figur 51. Badning i søerne medfører også en slitage på søbund og vegetation, som det ses her med lyse partier på luftfoto af badestedet i Førbysø optaget den 16. august 2016 og vist i skala 1:3.000, DDO®2016, ©COWI.

6.3 Afvanding

Vandstandsforholdene er vigtige for naturens tilstand og for vores udnyttelse af naturen, hvilket gælder for alle naturtyper. Når der med tiden opstår et tyndt muldlag på den grå klit, bliver den til klithede, hvor der i mange af lavningerne opstår små hedemoser, som følge af naturlige ændringer i grundvandsstanden og tørvedannelse.

Ændringer i vandstandsforholdene i overfladevandet er synlige. Enhver kan se, at en sø uden vand ikke er en sø. Hvad, man normalt ikke bemærker, er,

at grundvandsstanden er sænket på de fleste marker og skove ved dræning med drænrør og grøfter for at øge udbyttet af afgrøder og træ. Tilsvarende er vore veje og pladser som regel også afvandet af dræn og grøfter, så de kan bære belastningen fra trafikken uden at blive kørt op eller ødelagt af frost. Og indvinding af grundvand fra dybe borer sænker grundvandet omkring kildepladsen.

Når afvandingen sættes i system, graves der dybe grøfter, vandløb uddybes og reguleres til dybe forløb, og måske etableres der pumpestationer for at sikre yderligere afvanding. Ørum Sø og Flade Sø blev forsøgt afvandet med pumper i årene 1875-1882, og søernes nuværende form er en følge af, at projektet mislykkedes. Den tidligere 850 ha store Sjørring Sø lige øst for Nationalpark Thy blev afvandet allerede i 1859-60 med en op til 12 meter dyb kanal, der løber på nationalparkens grænse ved Snejstrup ned til Faddersbøl og videre til Ove Sø. Den dybe kanal er dermed kun 2 kilometer fra Ålvand Klithede. Vang Sø øst for Tvorup Klitplantage er gradvist blevet afvandet fra 1874 og frem til i dag ved grøftning og dræning ned i undergrunden.

6.4 Forurening

Det er åbenlyst forurening, når man efterlader affald eller afføring under sit besøg i naturen. Derfor er der etableret toiletter og opsat affaldsbeholdere ved de mest besøgte rastepladser i nationalparken. I resten af området er princippet, at resterne af det, man har kunnet bringe med ud, også må kunne bringes med hjem.

Tidligere har det også været et stort problem for vandmiljøet, at der blev udledt urensset spildevand fra ejendomme og virksomheder. Denne udfordring er ved at være løst med afskæring af spildevand og decentral spildevandsrensning. Den diffuse udledning af næringsstoffer fra intensivt land- og skovbrug til vandløb og søer er ikke til at stoppe uden radikale driftsæn-

dringer. Udvaskningen er dog blevet næsten halveret igennem de sidste 30 års indsats i forbindelse med vandmiljøplanerne.

Vi har tre eksempler fra Thy på, hvordan næringfattige hedesøer med sjældne planter som tvepibet lobelie og brasenføde kan blive ødelagt. De plantede nåleskove på tidligere hedearealer rundt om Tvorup Hul producerer farvede humusstoffer, som har ændret søen fra at være klarvandet til at have brunfarvet vand, hvilket skygger søens bundplanter væk, og den meget sjældne Sylblad er helt forsvundet. Den tidligere Possø syd for Hvidbjerg Klitplantage, lige uden for nationalparken blev forurenet med næringsstoffer fra fodring af udsatte ænder. Og på Ålvand Klithede har de store flokke af rastende gæs medført en om end naturlig eutrofiering af flere af søerne, som dermed er ved at miste deres karakter af næringfattige lobeliesøer.

Figur 52. Søen Tvorup Hul har som følge af skovrejsning og dræning i omgivelserne skiftet karakter fra lysåben lobeliesø til brunvandet sø, der nu også er under tilgroning med pil.

Det største forureningsproblem er måske i virkeligheden den atmosfæriske tilførsel af næringsstoffer, som kommer fra landbrug, industri og trafik. Den årlige atmosfæriske tilførsel af kvælstof er således beregnet af DCE til 12 kg N/ha i Hanstholm Vildtreservat, hvor tålegrænsen for lobeliesøer og klitnaturtyperne er 5-10 kg N/ha.

Næringstilførslen fra atmosfæren giver en mere tæt vegetation af græsser og færre blomsterplanter. Det medfører f. eks., at rødrygget tornskade får sværere ved at finde sin føde på jorden, og der bliver flere, men små arter af insekter, så tornskaderne får sværere ved at skaffe nok føde til ungerne.

6.5 Forstyrrelser

Når vi færdes i naturen påvirker vi de dyr og planter, som lever i naturen hele tiden. Dyr og fugle bliver forstyrret af vores færdsel på samme måde, som vi selv kan blive forstyrret, hvis en cyklist kommer kørende med stor hastighed og råber "væk", eller en bilist åbner for bilen og lader sit store musikanlæg udfolde alle sine Watt.

Når dyr og fugle bliver forstyrret, bliver de forhindret i at søge føde, og skal i stedet bruge energi på at flygte. Hvis der er tale om æg eller unger, medfører det en risiko for, at ynglen dør eller bliver spist.

De forskellige fugle- og dyrearter udviser en meget forskellig grad af skyhed, som igen kan variere afhængigt af tid og sted samt muligheden for tilvænning. Et godt eksempel er grågåsen, som ude i det åbne land lever meget skjult og tilbagetrukket, mens de gæs, som yngler i Utterslev Mose ved København, vandrer rundt med deres unger på plænerne mellem legende børn. Når gæssene fra Utterslev Mose blander sig med andre gæs om efteråret efter jagtstart, udviser de alle den samme store flugtafstand.

Stor Kobbersneppe er et andet godt eksempel. Den kan være så sky på ynglepladsen, at blot nogle få forstyrrelser fra forbigående personer kan få etablerede ynglepar til at opgive yngleforsøg. Samme art yngler i Borreby Mose på Sydsjælland tæt op ad en landevej med rastepladser, hvor besøgende står og betragter fuglelivet. Forskellen skyldes et kreaturhegn omkring mosen, som forhindrer de besøgende i at forlade vejen og rastepladsen.

Der er således en tydelig tilvænning hos individer med en normalt stor flugtafstand, når de oplever en høj grad af forudsigelighed i forstyrrelsesmønstret på en given lokalitet – herunder konstaterer, at en given forstyrrelse er koncentreret til en bestemt, geografisk afgrænset del af et potentielt yngleområde.

Brøgger-Jensen *et al.* (2015) har studeret litteraturen om flugtafstande for fugle og sæler, som typisk ligger på afstande mellem 100 m og 300 m, men med en variation mellem arter og under forskellige omstændigheder på fra 20 m til 850 m.

Forudsigelighed har central betydning for dyrs og fugles mulighed for at tilpasse sig, og tilvænning forekommer tydeligst ved påvirkninger, som foregår på samme lokalitet og med samme tidsmønster. Man kan derfor ikke uden videre anvende oplysningerne om fugles og dyrs skyhed overfor forstyrrelse fra den internationale litteratur.

Jacobsen (2009) har analyseret fugle og dyrs forstyrrelsesfølsomhed og definerer tre centrale begreber til forståelse af forstyrrende effekter af menneskelige aktiviteter:

- **Forstyrrelsesafstanden**, forstået som den afstand fra forstyrrelseskilden, inden for hvilken tætheden af reder, fugle eller pattedyr er reduceret som følge af forstyrrelsen.
- **Forstyrrelsesintensiteten**, forstået som den reduktion (f.eks. udtrykt i %) i udnyttelsesgraden, der er inden for forstyrrelsesafstanden.
- **Flugtafstanden**, dvs. afstanden fra forstyrrelseskilden til fuglen eller pattedyret, der flygter (flyvende, svømmende, dykkende, løbende). Flugtafstanden kan variere mellem lokaliteter i forhold til tidspunkter på året, til vejret og til flokstyrrelse, men giver alligevel nogle retningslinjer for en aktivitets påvirkning.

Det er således ikke nok at se på, hvornår dyr og fugle flygter, for de bliver måske allerede forstyrrede, når de opdager den besøgende. De tre udtryk for forstyrrelse er derfor vigtige for tilrettelæggelse af bufferzoner i forbindelse med f.eks. adgangsregulering og dermed, hvor store forstyrrelsesfrie områder skal være, for reelt at være uden væsentlige forstyrrelser.

Therkildsen *et al.* (2013) henviser til engelske undersøgelser, som viser, at kitesurfing, windsurfing og robådssejls forstyrrer vandfugle relativt meget og væsentligt mere end strandjægere, mens motorbåde og løsgående hunde forstyrrede relativt lidt. Fuglene må have følt sig sikre ude på vandet i forhold til hundene. Resultatet kan ikke overføres til dyr og fugle på land, der vil se på en løsgående hund med samme alvor som en jagende ulv.

DCE har i 2013 vurderet forstyrrelsestruslerne i Natura 2000-områderne i Nationalpark Thy. I de følgende fire områder: Hanstholm Vildtreservat, Vangså Hede, Ålvand Klithede og Ørum Sø vurderes der ikke at være behov for yderligere beskyttelse af ynglefuglene og umiddelbart heller ikke af hensyn til trækfuglene.

På Agger Tange er der forstyrrelser af ynglende havterner og dværgterner på den sydligste odde, hvor det ifølge DCE bør overvejes at udvide adgangsforbuddet i reservatet nord for til også at gælde på odden. Der vurderes ikke at være behov for bedre beskyttelse af trækfuglene, men af hensyn til de ynglende sæler på fjordholmene bør der ifølge DCE forbydes færdsel og sejlads i sommerhalvåret i en afstand af 500 m fra holmene.

Figur 53. Ulovlig windsurfing på Vandet Sø ved Nystrup Plantage set på luftfoto optaget den 10. juli 2014 og vist i skala 1:1.500, DDO®2014, ©COWI.

Hvis vi skal sammenfatte erfaringerne, er det, at der er stor forskel på, hvor sårbare dyr og fugle er overfor forstyrrelser. Jo mere forudsigelig forstyrrelsen er, som f. eks. færdsel ad bestemte veje og spor, jo mindre virker det

forstyrrende. Vi kan her supplere med, at store dyr som råvildt og kronvildt og store fugle som trane, svaner og gæs samt kolonirugende fugle bliver forstyrret på større afstand end små dyr og fugle.

En nationalpark har det dobbelte formål at skulle sikre vigtige natur- og kulturværdier, samtidig med at den giver offentligheden adgang til at opleve disse værdier. Stier gennem sårbare naturområder kan sikre f.eks. fuglenes ynglepladser, da besøgende vil holde sig til stierne frem for at gå "over det hele". Fuglene kan agere i forhold til veje, stier og menneskelig trafik ved valg af redeplads. Det vil samlet set også give mindre slid på vegetationen, hvis de besøgende ledes ad de samme veje.

6.6 Forstyrrelseskortlægning

Vi har på baggrund af de foregående registreringer kortlagt, hvor store dele af Nationalpark Thy, som ligger mere end 300 meter fra mulige forstyrrende aktiviteter. Vi har valgt en forstyrrelsesafstand på 300 meter dels på grund af de beskrevne litteraturstudier og dels fordi, at det normalt er denne afstand, der anvendes som forstyrrelsesfri zone omkring reder af sjældne ynglefugle som havørn, kongeørn, fiskeørn og sort stork. Det er også en afstand, hvor man kan forvente, at gæs, traner og kronvildt bliver forstyrret.

Vi har i kortlægningen medtaget alle veje, stier og alle de beskrevne forskellige besøgs- og aktivitetssteder i og rundt om nationalparken. Vi har også medtaget alle bygninger større end 35 m² for at udelukke ubeboede skure og småhuse. Vi har medtaget kystlinjen på grund af den offentlige færdselsret på stranden. Vi har derimod ikke medtaget private indkørsler, markveje og skovveje, der ikke er kortlagt som cykel- og vandreruter, og heller ikke medtaget offentlige skove eller uindhegnede arealer, selv om der i de fleste tilfælde er færdselsret ifølge naturbeskyttelseslovens bestemmelser.

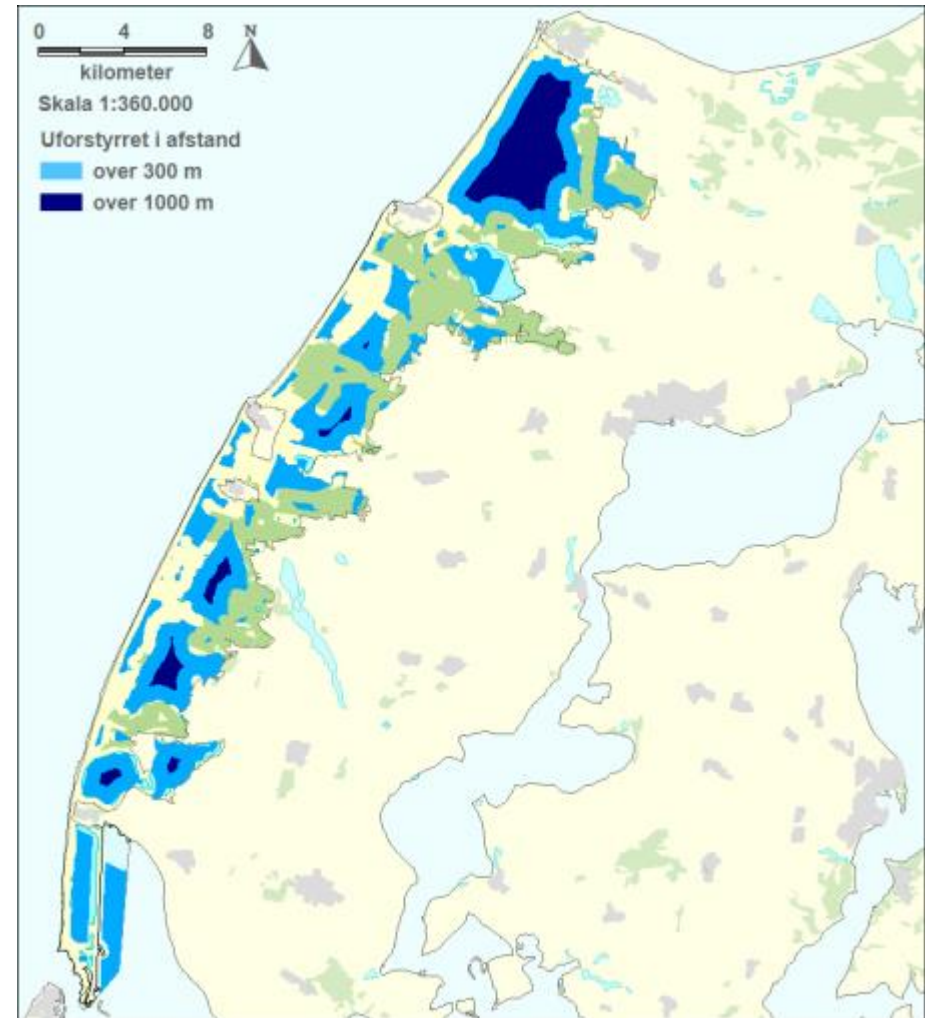
På grundlag af alle disse data har vi kortlagt, at 138 km² af Nationalpark Thy nationalparken ligger inden for 300 meter fra de omtalte aktiviteter, og at

107 km² eller 44 % af nationalparken ligger i en større afstand fra aktiviteterne, og som vi i denne forbindelse tillader os at kalde for uforstyrrede områder, og som er vist på kortet i Figur 54.

Det fremgår af kortlægningen, at Hanstholm Vildtreservat er det helt store uforstyrrede område med et areal 35,6 km². Det næststørste uforstyrrede område er det store klithedeområde mellem Lodbjerg og Lyngby, mens tredjepladsen går til Ålvand Klithede og Tvorup Klitplantage med 7,7 km² lige foran klitheden nord for Lyngby. Alt i alt er der 71 store og små områder på kortet.

Ved en forstyrrelsesafstand på 500 m havde der kun været 14 større uforstyrrede områder med et areal på 26 % af Nationalpark Thy. Områder med en forstyrrelsesafstand på 1000 m udgør kun den centrale del af Hanstholm Vildtreservat og 6 små områder på i alt 8 % af nationalparkens areal (Figur 54).

Figur 54. Kortlægning af uforstyrrede områder i to afstande på 300 og 1000 m fra bygninger, offentlige veje, vandreruter og cykelruter i Nationalpark Thy.

7. NATURTYPERNES SÅRBARHED

I de følgende afsnit sammenfatter vi den nuværende naturbeskyttelse af de overordnede naturtyper i Nationalpark Thy og de aktuelle trusler fra benyttelsen. Vi ser i denne forbindelse helt bort fra en eventuel ændret arealudnyttelse, som ligger ud over den nuværende naturbeskyttelse. Herefter vurderer vi samlet naturområdernes sårbarhed med eventuelle anbefalinger til ændret beskyttelse og benyttelse.

7.1 De marine områder

Krik Vig øst for Agger Tange er Nationalpark Thys eneste marine område. Området er Natura 2000-område, og på nær de nordligste ca. 500 m med havnen i Krik er det også fredet ved bekendtgørelse. Det fredede område er et vildtreservat med jagtforbud. Der er samtidig forbud mod sejlads med en hastighed på over 8 knob, og på nær i de nordligste 700 m af det fredede område er der også forbud mod brætsejlads (windsurfing og kitesurfing).

Området har været et vigtigt raste- og fourageringsområde for pibesvane og toppet skallesluger, som benytter området under fældning. Den sydligste del af området er den vigtigste yngle- og fældeplads for sælbstanden i den vestlige Limfjord.

Forstyrrelser af sæler og vandfugle fra sejlads, fiskeri og indsamling af rav, muslinger og sandorme er den største trussel i området. DCE har anbefalet etablering af et område med adgangsforbud aht. sælerne.

Der er utilstrækkelig information om den gældende beskyttelse ved havnene i Krik og på Agger Tange, som også bør rette sig mod det internationale publikum, der benytter området til surfing.

Figur 55. Sæler og skarver på en af holmene ved Agger Tange Færgehavn i den sydligste del af Nationalpark Thy set fra Svanholmhus.

7.2 Strandene og de hvide klitter

Strandene og de hvide klitter er noget af det mest autentiske og uberørte natur, vi har i Danmark, og det tiltrækker et meget stort publikum. Der er fri færdselsret på strandene og i de hvide, ubevoksede klitter, som generelt er meget robuste naturtyper over for færdsel. Der kan dog være konflikter i forhold til ynglefugle på de øvre dele af stranden som stor præstekrave og hvidbrystet præstekrave, der ikke tåler gentagne forstyrrelser og slet ikke luftning af løsgående hunde i yngletiden, hvilket i øvrigt også er forbudt iht. naturbeskyttelsesloven § 22.

På sydspidsen af Agger Tange medfører færdsel, at de sårbare ynglefugle, dværgterne og havterne gentagne gange er mislykkedes i deres yngleforsøg, og DCE har foreslået etablering af et område med adgangsforbud på stranden i området omkring den sydligste odde. Hvis et sådant adgangsfor-

bud kan håndhæves, vil det måske også kunne skabe den fred og ro, som skal til for at få stor og hvidbrystet præstekrave til igen at yngle i området.

7.3 Strandenge og kystlaguner

Disse naturtyper forekommer udelukkende på Agger Tange og ved kysten af Krik Vig. Området hører til blandt landets 10 vigtigste områder for ynglende engfugle og har stor betydning som raste- og fourageringsområde for store flokke af vandfugle og vadefugle. Agger Tange har i en årrække været en af de vigtigste ynglepladser for vores sjældneste engfugle: hjejle, brushane og engryle, som desværre i dag er stærkt truede trods store bestræbelser på at pleje engene. Blandt årsagerne til tilbagegangen kan muligvis være ændringer i vegetationen som følge af atmosfærisk tilførsel af næringsstoffer og øget prædation af ræv, mink og måske mårhund.

Figur 56. I den store lagune på Agger Tange er der flere holme med strandeng, som tiltrækker kolonirugende ynglefugle. Her set mod vest fra Aggervej.

Området er omfattet af fredningsbekendtgørelsen, som også regulerer færdslen. Beskyttelsen af strandenge og kystlaguner på og ved Agger Tange vurderes som helhed at være tilstrækkelig, men der oplyses om overtrædelser af adgangsforbuddet. Der anbefales et forstærket tilsyn med adgangsbestemmelserne på de mest kritiske tidspunkter i fuglenes yngletid, og det bør vurderes, om der skal etableres en bedre skiltning med information om adgangsforbuddet ved alle rastepladserne i området.

Figur 57. Rensdyrlav og Blåmunke fra den grå klit ved Stenbjerg.

7.4 Grøn klit, grå klit og klitheder

De bevoksede klitter udgør den største samlede naturtype i Nationalpark Thy med et areal på ca. 7.350 ha. Klitternes naturtyper er, som nævnt, meget følsomme over for den atmosfæriske tilførsel af næringsstoffer. Bevoksningerne af mosser, rensdyrlaver og bægerlaver, som giver den grå klit sin farve, er meget langsomt voksende og går i stykker ved betrædning. Den

gående færdsel følger overvejende eksisterende stier og spor, og en vis erosion er med til at skabe dynamik og foryngre klittens vegetation. Samlet set vurderes naturtyperne ikke at være væsentligt negativt påvirkede af den nuværende færdsel.

Færdslen kan til gengæld potentielt forstyrre trane, storspove og hjortevildt. Det er derfor vigtigt, at de nuværende 5 områder med adgangsforbud opretholdes. Disse områder udgør ca. 59 % af de områder af grøn klit, grå klit og klithede, der er udpeget som habitatnatur.

Adgangsforbuddene er kun gældende i fuglenes yngletid fra 1. april til 15. juli med undtagelse af den centrale del af Hanstholm Vildtreservat, hvor fugle og kronvildt som det eneste sted har fred hele året. Vi savner viden om omfanget af forstyrrelser fremskaffet ved f.eks. observationer, automatiske publikumstællinger eller overvågning med vildtkameraer. Det bør derfor undersøges nærmere, om der er behov for yderligere at begrænse forstyrrelserne, og det kan i givet fald overvejes, om det vil hjælpe at udvide perioden med adgangsforbud i de administrativt regulerede områder til for eksempel at gælde i hele den jagtfrie periode februar-august inkl.

7.5 Klithedernes vådområder

Klithedernes søer og moser har svingende vandstandsforhold hen over året. De er derfor meget følsomme over for enhver form for afvanding. Klithedernes søer og moser er næringsfattige, og de er derfor også meget sårbare over for enhver form for næringstilførsel, uanset om tilførslen sker fra luften, med overfladevand/drænvand eller f. eks. gennem større mængder af dyreekskrementer.

Klithedernes søer og moser er yngleområde for trane og storspove, tinksmed og andre vadefugle. De store arter er meget sårbare over for forstyrrelser fra færdsel i området. Der skal kun få forstyrrelser på kritiske tids-

punkter til, før end det får en negativ virkning på ynglesuccesen. Tranerne, som gør stort ståhej af sig i tiden op til æglægningen, bliver for eksempel meget sky og går ubemærket væk fra indtrængende besøgende, som dermed knapt opdager, at de udgør en trussel mod æg og unger. I modsætning her til varsler vadefuglene tydeligt og prøver om muligt at bortlede truslen.

Figur 58. Bisole Vandet i klitheden nord for Lyngby set fra Redningsvejen.

De store flokke af gæs, som trækker ind for at overnatte på søerne i nationalparken, er med deres afføring en kilde til forurening af klithedernes søer med næringsstoffer, som de bringer med ind fra de marker, hvor de fouragerer om dagen uden for nationalparken. Genopretning af nogle af de afvandede søer i og uden for nationalparken vil kunne være med til at begrænse problemet. Naturstyrelsen har som afværgeforanstaltning startet en oprensning af næringsrige aflejringer i søer på Ålvand Klithede for at sikre nogle af de næringsfattige naturområder.

De nuværende områder med adgangsforbud fra 1. april til 15. juli er afgørende for at opretholde ynglefuglenes ynglesucces. Som følge af klimaforandringer er mange fuglearter begyndt at yngle ca. to uger tidligere end før. Tranerne, som tidligere ankom til ynglepladserne i begyndelsen af april, ankommer nu allerede i februar eller marts, og nogle traner er begyndt at overvintre her i landet. Adgangsforbuddene burde derfor efter forfatterens opfattelse starte tidligere, f.eks. den 16. februar eller måske endda den 1. februar. Tidspunktet for adgangsforbuddene i vildtreservaterne fastsættes af Styrelsen for Vand- og Naturforvaltning efter høring hos bl.a. Vildtforvaltningsrådet.

Blandt de områder, hvor der yngler trane, storspove og tinksmed uden for de nuværende områder med adgangsforbud, er der flest ynglefund på den nordøstlige del af Vangså Hede, men tætheden er mindre til trods for, at der er mange småsøer og hedemoser i området. DCE vurderede i 2013, at *det formodes, at forstyrrelsesniveauet er lavt, hvorfor det antages, at der ikke er behov for yderligere beskyttelse af områdets ynglefugle*. Det bør afklares ved en nærmere undersøgelse, om denne formodning er korrekt, eller om der vil kunne opnås en bedre beskyttelse mod forstyrrelser af ynglefuglene ved at etablere et område med administrativt adgangsforbud. Der er ingen stier eller veje ind over klitheden, men stier i skovbrynet af klitplantagen mod øst og nord.

7.6 Søerne

Søerne i Nationalpark Thy omfatter de 4 store søer Flade Sø, Vandet Sø, Ørum Sø og Nors Sø nævnt i rækkefølge efter størrelsen, som er fra 482 ha og til 349 ha. Her til kommer en lang række mindre søer med Førby Sø på 50 ha, Blegsø på 39 ha samt Tormål Sø og Ålvand Sø på hver 21 ha som de største. Der er ved § 3-registreringen i alt fundet 31 søer over 3,0 ha og 251 søer på over 100 m².

De fleste af søerne er naturligt næringsfattige og med en generelt langsom vandudskiftning. På grund af disse forhold er de meget sårbare overfor tilførsel af næringsstoffer fra atmosfæren, spildevand, drænvand og overfladevand. Flere af søerne har tidligere været rene grundvandssøer med de naturlige svingninger det giver i vandstanden fra år til år, men i forsøg på at forbedre afvandingen af de omgivende arealer er der gravet afløb eller overløb fra Nors Sø. Flade Sø og Ørum Sø er et kapitel for sig som mislykkede afvandingprojekter.

Figur 59. Badeliv på det offentlige friluftsareal ved Nors Sø den 10. juli 2014 og vist i skala 1:2.000, DDO®2014, ©COWI.

Nors Sø, Vandet Sø, Førby Sø og Jens Madsens Kjær anvendes til badning, hvilket påvirker bundvegetationen med flere meget sjældne arter. Det er tilladt at sejle på Vandet Sø med både uden sejl eller med motor under 5 knob. Og det er tilladt at windsurfe i den sydøstlige del, men som det ses af Figur 53 er der problemer med at få forbuddet overholdt i den nordlige del. Vadning i forbindelse med sejlads er lige som badning til skade for bundplanterne. Sejladsen er samtidig en kraftig forstyrrelse af såvel ynglefugle som de i perioder mange rastende fugle. Fiskeri i søerne udgør også en mindre forstyrrelse af fuglelivet.

Det anbefales at begrænse badningen til få badepladser. Det kunne ske ved skiltning med badeforbud i det meget besøgte område ved Isbjerg og at lukke for bilkørsel til badepladsen i Nystrup Plantage, hvilket også vil begrænse ulovlig sejlads. Sejladsen på søerne bør i øvrigt fremover begrænses mest muligt inden for rammerne af de gældende fredninger.

7.7 Plantagerne med lysninger

Ifølge GeoDanmarks kortlægning er der 84 km² skov i Nationalpark Thy, og skovdækkede arealer udgør dermed en tredjedel af det samlede areal. Skovbevoksningerne er alle plantager etableret i løbet af de seneste 200 år ved tilplantning af tidligere klitheder. Thagårds Plantage i det nordvestlige hjørne af Tvorup Klitplantage, nord for Bøgsted Rende er den ældste af plantagerne.

Plantagerne er fortsat domineret af gran- og fyrreplantninger, men plantagerne er under langsom konvertering fra nåletræ til løvtræ, som i dag udgør ca. 10 % af plantagerne. Inde i plantagerne ligger en række mindre søer og hedemoser tilbage som lysninger (Figur 60). Tvorup Hul, Grubevande og Færgegård Sig i Tvorup Klitplantage er eksempler her på.

Plantagerne er generelt robuste naturtyper overfor publikums færdsel. Der er meget få sjældne plante- og dyrearter som f. eks. bregnen Guldskæl-Mangeløv og ynglefuglene stor hornugle og natravn, hvor den sidste er knyttet til lysninger eller omkring skovbryn ud til klithederne. Den mindste biodiversitet findes i de østlige dele af nationalparken, hvor Naturstyrelsen også har valgt at placere de forstyrrende aktiviteter med baner for mountainbikere og ridestier. Herudover har Naturstyrelsen i sin planlægning af den kommende friluftszonering foreslået at udvikle nye aktivitetsanlæg i Nystrup Plantage omkring Nordvestjysk Golfklub tæt ved Klitmøller, mens de øvrige øde vestlige dele af plantagerne primært er udlagt til stillezoner.

Figur 60. Udsigt fra Narkorsak-tårnet i Hvidbjerg Klitplantage ud over en lysning med klithede og et vådområde.

I de privatejede skove er færdsel kun tilladt til fods og på cykel ad stier og veje fra kl. 6 til solnedgang. I de offentligt ejede skove er det også tilladt at

færdes til fods uden for veje og stier og dermed overalt i skoven med undtagelse af indhegninger, klitter, dyrkede arealer og haver mv. Det indebærer, at der er adgang til at komme ud af skovene til kanten af de ellers lukkede områder, hvor der ikke er stier og ruter, hvilket kan være forstyrrende for beskyttelseskrævende ynglefugle som tranen eller for hjortevildtet, der søger dækning om dagen i plantagerne inden for skovbrynene.

Figur 61. Vandreruten ved Faddersbøl vist i rød streg sammen med det administrativt lukkede område med grøn farvetone på DDO®2014, ©COWI.

Der er fire af Naturstyrelsens vandreruter, som løber langs med østgrænsen af områder med adgangsforbud og yderligere en vandrerute langs den øst-

lige side af Vangså Hede. De to af disse vandreruter ved Sårup og Isbjerg har stor betydning for formidlingen af Hanstholm Vildtreservat og ligger langt fra den lukkede del af reservatet, hvorfor forstyrrelseseffekten er begrænset. Man bør til gengæld ud fra et forsigtighedsprincip undersøge behovet for de andre tre vandreruter, og om de giver anledning til unødige forstyrrelser.

Et eksempel kan ses i Figur 61, hvor vandreruten ved Faddersbøl forløber ud over åbent terræn i et hjørne af Ålvand Klithede og kun 150 m forbi et kær, hvor der yngler trane og tinksmed. Afhængigt af en nærmere undersøgelses resultater bør det overvejes, om de pågældende vandreruter skal lukkes eller omlægges for at sikre mod forstyrrelser.

7.8 Agerland og overdrev

Der er meget beskedne landbrugsarealer inden for Nationalpark Thy, og biodiversiteten er lille på landbrugsarealerne. Der er ifølge lovgivningen ikke ret til færdsel på dyrkede eller indhegnede arealer. Der vurderes derfor ikke at være behov for at regulere publikums færdsel i agerlandet.

Det største overdrevsområde udgøres af kystskrænterne på sydsiden af Hanstholmknuden og på vestsiden af Tved Klitplantage. Disse overdrev er ikke indhegnede, men er svært tilgængelige, og de vurderes ikke at være udsat for skadelig benyttelse.

8. LITTERATUR OG KILDER

Andersen, E. Ø., 2016: Ensianblåfugl: En sjældnen sommerfugl med en forunderlig livscyklus. Artikel i Kristeligt Dagblad, 4. august 2016.

Andersen, E. Ø., Buck, A., Adrados, L. C., Broe, E. C., Immersen, B. B., 2016: Nationalparkplan 2016-2022 for Nationalpark Thy. Nationalparkfond Thy. Baagø, H.J. og Jensen, T., S, 2007: Dansk Pattedyratlas. Gyldendal, 392 s.

Bringsøe, H., og Graff, H. (red.), 1995: Bevarelsen af Danmarks padder og krybdyr. Jubilæumsskrift for Nordisk Herpetologisk Forening: 1944-1994. Eget forlag, 133 s.

Brunbjerg, A.K., Jørgensen, P. G., Nielsen, M. K., Pedersen, L. M., Svenning, J-C. & Ejrnæs, R. 2015: Danmarks klitnatur trues af stabilitet. Artikel, Vand & Jord, 5. s.

Brøgger-Jensen, S., Halvorsen L. B., og Vissing M. S., 2015: Sårbare naturtyper og dyrearter i Nationalpark Vadehavet – anbefalinger til en code of conduct for friluftaktiviteter i Nationalpark Vadehavet. Nationalpark Vadehavet, 79 s.

By- og Landskabsstyrelsen 2008: Sandflugt og klitforvaltning - erfaringer og status. Rapport. Miljøministeriet, 65 s.

Dahl, K., 1980: Fredede områder i Danmark med Geodætisk Instituts kort i 1:200.000. Danmarks Naturfredningsforenings Forlag, 268 s.

Dyrinck, J., Nielsen, E. M., Flensted-Jensen-E., 2015: Flere flagermus i Nordvestjylland. Naturnyt 1-2015: 234-239.

Ejrnæs, R., Petersen, A. H., Bladt, J., Bruun, H. H., Moeslund, J. E., Wiberg-Larsen, P. og Rahbek, C., 2014: Biodiversitetskort for Danmark. Udviklet i samarbejde mellem Center for Makroøkologi, Evolution og Klima på Københavns Universitet og Institut for Bioscience ved Aarhus Universitet. Videnskabelig rapport fra DCE nr. 112, Nationalt Center for Miljø og Energi, Aarhus Universitet, 96 s.

Ellermann, T., Bossi, R., Christensen, J., Løfstrøm, P., Monies, C., Grundahl, L. & Geels, C. 2015: Atmosfærisk deposition 2014. NOVANA. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi. – Videnskabelig rapport fra DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi nr. 163, 88 s.

Fog, K., 1993: Oplæg til forvaltningsplan for Danmarks padder og krybdyr. Skov- og Naturstyrelsen, 170 s.

Fog, K., Schmedes, A., Lasson, D., R., d., 1997; Nordens padder og krybdyr. G.E.C. Gad, København, 365 s.

Friluftsrådet, 2016: Inspirationskatalog til reducere af konflikter i naturen – Løse hunde, 10 udvalgte cases. Friluftsrådet, januar 2016, 14 s.

Friluftsrådet, 2016: Inspirationskatalog til reducere af konflikter i naturen – Mountainbiking, 10 udvalgte cases. Friluftsrådet, januar 2016, 14 s.

Galatius, A., Dietz, R., Sveegaard, S. og Teilmann, J., 2015: Vurdering af muligheder for jagt på/regulering af sæler i Danmark. Notat fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi. Institut for Bioscience, Aarhus Universitet, 14 s.

Granat, H. J., og Secher, K., 2006: Geologi og Jordbund. Thy Statsskovdistrikt. Naturstyrelsen. Rapport, 83 s.

Hald-Mortensen, P.: 2016: Krondyrforvaltningen er en succes: Nord for Limfjorden. Jæger 6/7:12-13.

Hansen, K., 2011: For dyrt at holde Flade Sø tørlagt. I: Folk og Fortællinger fra Det Tabte Land. Bind I, Jylland, s. 183-186. Forlaget Bæredygtighed.

Hansen, K., 2011: En ondartet og heftig strid om Vang Sø. I: Folk og Fortællinger fra Det Tabte Land. Bind I, Jylland, s. 230-231. Forlaget Bæredygtighed.

Hansen, K., 2011: Udtørringen af Sjørring Sø: Galmandsværk eller genistreg. I: Folk og Fortællinger fra Det Tabte Land. Bind I, Jylland, s. 183-186. Forlaget Bæredygtighed.

Hartvig, P., 2015: Atlas Flora Danica, Bind 2 og 3. Artsoversigt/Udbredelse. Gyldendal, 1230 s.

Hjortevildtgruppe Nordjylland 2016: Hjortevildtgruppernes afrapportering til Vildtforvaltningsrådet. Rapport, 9 s.

Holm, T. E., og Laursen, K., 2008: Experimental disturbance by walkers affects behavior and territory density of nesting Black-tailed Godwit *Limosa limosa*. Ibis, Volume 151, Number 1, January 2009, pp. 77-87.

Houmark-Nielsen, M., Krüger, J., Kjær, K. H., 2005: De seneste 150.000 år. Istidslandskabet og naturens udvikling. Geovidens. Geologi og Geografi nr. 2, 20 s.

Jacobsen, E. M., 2009: Følsomhedskortlægning af arealer omkring Tissø 2009. Orbicon for Naturpark Åmosen.

Jensen, N. O., 2007: Bestanden af Natravns *Caprimulgus europaeus* i Thy – 2007 med en vurdering af naturnær skovdrifts betydning for bestanden fremover. Rapport udarbejdet for Skov- og Naturstyrelsen.

Kelager, A., 2015: The social parasitic butterfly *Maculinea alcon* and its hosts as model system. PhD-thesis. University of Copenhagen, Faculty of Science. Centre for Social Evolution. Center for Macroecology, Evolution and Climate.

Korsgaard, P., 2006: Kort som kilde – en håndbog om historiske kort og deres anvendelse. Dansk Historisk Fællesråd. Sammenslutningen af lokalarkiver, 147 s.

Heilmann-Clausen, J., Larsen, C. J., Pedersen L., Vistisen, K., Iversen, L. L., Kielgast, J., Bruun, H. H., Hermansen, B., Pedersen, O., Sand-Jensen, K. og Tøttrup, P. A., 2015: Program for basisregistrering og naturovervågning i Nationalpark Thy. Center for Makroøkologi, Evolution og Klima, Statens Naturhistoriske Museum, Københavns Universitet, 83 s.

Laursen, K., og Holm, T. E., 2011: Forstyrrelser af fugle ved menneskelig færdsel – en oversigtsartikel. Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 105 (2011); 127-138.

Møller, J. D., 2012: Forvaltningsplan. Beskyttelse og forvaltning af birkemus, *Sicista betulina*, og dens levesteder i Danmark. Naturstyrelsen, Miljøministeriet, 29 s.

Møller, J. D., Baagøe, H. J. og Degn, H. J., 2013: Forvaltningsplan for flagermus. Beskyttelse og forvaltning af de 17 danske flagermus-arter og deres levesteder (Red.: Krabbe, E.). Naturstyrelsen, Miljøministeriet.

Nationalpark Thy 2016: Redegørelse for udviklingen i og omkring Nationalpark Thy (2005-2014). Nationalpark Thy, 124 s.

Nationalparkthy.dk 2010: På sporet af Nationalpark Thy – en cykel og vandreguide. Nationalpark Thy, 87 s., inkl. Cykelkort 1:60.000; Vandrekort Nationalpark Thy – Syd, – Midt, – Nord, målestok 1:25.000, 87 s.

Naturstyrelsen 2007: Driftsplan Thy, 2007-2021. Diverse dokumenter på <http://naturstyrelsen.dk/drift-og-pleje/driftsplanlaegning/thy/>

Naturstyrelsen 2013: Zonering for friluftsliv på Naturstyrelsens arealer. Miljøministeriet, Naturstyrelsen, notat, 20 s.

Naturstyrelsen 2015: Naturstyrelsens opdatering af § 3-registreringer – Thisted Kommune 2012-2013. Miljøministeriet, 16 s.

Naturstyrelsen 2016: Natura 2000-plan 2015-2021 for Hanstholm Reservatet, Hanstholm Knuden, Nors Sø og Vandet Sø, Natura 2000-område nr. 24, Habitatområde H24 og H220, Fuglebeskyttelsesområde F22. Miljø- og Fødevarerministeriet, Naturstyrelsen, 19 s.

Heilmann-Clausen, J., Larsen, J. C., Pedersen, L., Vistisen, K., Iversen, L. L., Kielgast, J., Bruun, H. H., Hermansen, B., Pedersen, O., Sand-Jensen, K., Tøttrup, A. P., 2015: Program for basisregistrering og naturovervågning i Nationalpark Thy. Center for Makroøkologi, Evolution og Klima. Det Natur- og Biovidenskabelige Fakultet. Statens Naturhistoriske Museum, Københavns Universitet, 83 s.

Naturstyrelsen 2016: Natura 2000-plan 2015-2021 Vangså Hede, Natura 2000-område nr. 25. Habitatområde H25. Fuglebeskyttelsesområde F18 Miljø- og Fødevarerministeriet, Naturstyrelsen, 17 s.

Naturstyrelsen 2016: Natura 2000-plan 2015-2021 Ålvand Klithede og Førby Sø, Natura 2000-område nr. 26, Habitatområde H26, Fuglebeskyttelsesområde F17, revideret udgave. Miljø- og Fødevarerministeriet, Naturstyrelsen, 17 s.

Naturstyrelsen 2016: Natura 2000-plan 2015-2021 Hvidbjerg Å, Ove Sø og Ørum Sø, Natura 2000-område nr. 27, Habitatområde H27, Fuglebeskyttelsesområde F21. Miljø- og Fødevarerministeriet, Naturstyrelsen, 17 s.

Naturstyrelsen 2016: Natura 2000-plan 2015-2021 Agger Tange, Nissum Bredning, Skibsted Fjord og Agerø, Natura 2000-område nr. 28, Habitatområde nr. 28, Fuglebeskyttelsesområde nr. 23, 27, 28 og 39. Miljø- og Fødevarerministeriet, Naturstyrelsen, 19 s.

Naturstyrelsen 2016: Natura 2000-plan 2015-2021 Klitheder mellem Stenbjerg og Lodbjerg, Natura 2000-område nr. 43, Habitatområde H184. Miljø- og Fødevarerministeriet, Naturstyrelsen, 15 s.

Naturstyrelsen 2016: Overvågning af ynglefugle i Naturstyrelsen Thy. Miljøministeriet, Naturstyrelsen, 17 s.

NIRAS 2005: Nationalpark Thy, Undersøgelingsprojekt – benyttelse/-beskyttelse – Analyse af benyttelsen af projektområdet. NIRAS, Rådgivende ingeniører og planlæggere A/S, notat, 22 s.

Pedersen, L., Geertsma, M., Tøttrup, A. P., 2012: Prey diversity is affected by climate and differs between age classes in the Red-backed Shrike (*Lanius collurio*). *Ornis Fennica* 89:99–108.

Pedersen, M., Immersen, B., 2014: Besøg i Nationalpark Thy 2013. Nationalpark Thy, notat, 6 s.

Pedersen, O., L., Baastrup-Spohr, Madsen-Østerbye, M., Kristensen, E., Kragh, T., Andersen, M., R., Andersen, F., Ø., og Sand-Jensen, K., 2016: Lobeliesøer – trusler og restaurering. Vand og Jord, 23. årgang nr. 2:64-66.

Riis, N., 1983: Padder. Danmarks Naturfredningsforenings Forlag, 32 s.

Salmonsén, J., Mardal, W., Knudsen, K. og Hansen, E. (Red.), 2010. Naturen i Nationalpark Thy, 2. udgave, 49 s. Biologisk Forening for Nordvestjylland.

Sand-Jensen, K. & Larsen, G., 2012: Geologien, 2. udgave. Naturen i Danmark. Gyldendal, 552 s.

Schimmer, A., 1982: Odderen. Danmarks Naturfredningsforenings Forlag, 31 s.

Søgaard, B. og Asferg, T. (red.), 2007: Håndbog om dyrearter på habitatdirektivets bilag IV - til brug i administration og planlægning. Faglig rapport fra DMU nr. 635, 226 s.

Søgaard, B., Wind, P., Bladt, J.S., Mikkelsen, P., Wiberg-Larsen, P., Johansson, L.S., Galatius, A. & Teilmann, J. 2015: Arter 2012-2013. NOVANA. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi, 82 s. - Videnskabelig rapport fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi nr. 124.

Søgaard, B., Wind, P., Elmeros, M., Bladt, J., Mikkelsen, P., Wiberg-Larsen, P., Johansson, L.S., Jørgensen, A.G., Sveegaard, S. og Teilmann, J., 2013: Overvågning af arter 2004-2011. NOVANA. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi, 240 s. - Videnskabelig rapport fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi nr. 50.

Styrelsen for Vand- og Naturforvaltning 2016: Vandområdeplan 2015-2021 for Vandområdedistrikt Jylland og Fyn. Miljø- og Fødevarerministeriet. Vedtaget i juni 2016, 142 s.

Therkildsen, O. R., Andersen, S. M., Clausen, P., Bregnballe, T., Laursen, K. og Teilmann, J., 2013: Vurdering af forstyrrelsestrusler i NATURA 2000-områderne. Aarhus Universitet. DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi. – Videnskabelig rapport fra DCE nr. 52, 174 s.

Tind, E. T. & Agger, P., 2003: Friluftslivets effekter på naturen i Danmark. Roskildeuniversitetscenter & Friluftsrådet, 197 s.

Trap, I. P., 1961: Danmark, 5. udgave. Thisted Amt. G.E.C. Gads Forlag, 763 s.

Trolle, M., og Jensen, T., S, 2013: Fakta om ulv i Danmark. Naturhistorisk Museum, Aarhus. Faktahæfte, 20 s.

Vikstrøm, T., Nyegaard, T., Fenger, M., Brandtberg, N. og Thomsen, H., 2015: Status og udviklingstendenser for Danmarks internationalt vigtige fugleområder (IBA'er). Dansk Ornitologisk Forening, 83 s.

Del 2: Forslag til ændringer af faciliteter

9. BAGGRUND

NaturRådgivningen haft til opgave at udarbejde en syntese af kendt viden om beskyttelse og benyttelse af naturen i Nationalpark Thy. Arbejdet har omfattet en gennemgang af de faciliteter, som har betydning for publikums muligheder for at opleve områdets store naturværdier samt en vurdering af benyttelsens betydning for de sårbare arter og naturtyper i nationalparken.

Opgaven er udført i forlængelse af den netop vedtagne nationalparkplan 2016-22, som udstikker retningslinjer for nationalparkens udvikling i de kommende år. Resultatet af vores undersøgelse og analyser er præsenteret i første del af denne rapport.

Nationalparkplan 2016-22 indeholder etableringen af et nationalparkcenter i Vorupør samt restaurering af Lodbjerg Fyr og indretning til et bemandet besøgscenter med formidling af områdets store værdier. Nationalparken har også planer om mere formidling på Hanstholm Fyr. Der søges om midler til disse store investeringer, som skal danne "trædesten" ud i naturen for flere mennesker, ved at synliggøre nationalparkens seværdigheder og oplevelsesmuligheder. Samtidig vil et nyt nationalparkcenter i Vorupør gøre det lettere at skilte til et entydigt og godt sted at starte oplevelsen.

Som forberedelse til løsning af denne opgave tilbragte vi 5 dage i juli-august 2016 i Nationalpark Thy for at registrere forhold omkring områdets beskyttelse og benyttelse. Det første indtryk, som jeg og mine ledsagere fik under besøgene, var, at det er meget vanskeligt at finde rundt i parken for at kunne opleve det enestående landskab og det spændende dyre- og planteliv.

Personligt er jeg ellers meget trænet i at færdes efter kort på egen hånd rundt i verden. Jeg har formidlet natur gennem et hav af artikler, rapporter, foredrag, ture og rejser, og jeg har igennem 40 år været aktiv som frivillig i de grønne foreninger på alle niveauer.

Alligevel var det overraskende for mig, hvor svært det var at finde rundt til de bedste udsigtspunkter og de bedste naturoplevelser i Nationalpark Thy. Vi fandt kun frem til det ønskede udsigtstårn i Tved Klitplantage ved hjælp af GPS-funktionen på en mobiltelefon og nationalparkens mobil-app.

Dette var kun en af mange oplevelser med manglende eller misvisende skiltning, som vi oplevede på turen rundt i Thy Nationalpark. Her er meget store oplevelsesmuligheder, når man ellers kan finde dem, og de er på et kvalitetsniveau, der kan sammenlignes med de bedre europæiske nationalparker og naturparker.

Der findes meget fine kort, flotte bøger og gode brochurer om Nationalpark Thy, som er velegnede til det ressourcestærke publikum, der godt kan finde dem på internettet, på turistkontorerne, på de officielle formidlingssteder, restauranter og overnatningssteder. De mindre trænede i brugen af kort eller de helt uerfarne besøgende vil derimod have svært ved at finde rundt.

Syntesen viser, at der er et meget veludbygget netværk af publikumsfaciliteter i Nationalpark Thy, som giver de besøgende adgang til storslåede naturoplevelser, og at der er en omfattende naturbeskyttelse, som sikrer, at der er plads til, at den rige natur kan udfolde sig og dermed give publikum de ønskede naturoplevelser. Vore analyser viser dog også, at der er behov og muligheder for forbedringer.

I det følgende vil jeg derfor først prøve at videregive nogle af mine indtryk fra mine besøg i Nationalpark Thy og give nogle anvisninger til, hvad der måske kan gøres bedre. Dernæst vil jeg fremlægge en række forslag til ændringer i de nuværende faciliteter og til nye faciliteter, som jeg finder oplagte i forhold til at opfylde nationalparkplanens målsætning om, at beskyttelsen af naturen i Nationalpark Thy har første prioritet og skal være i balance med de menneskelige aktiviteter.

10. HVOR ER NATIONALPARKEN ?

På en tur op ad den Nordjyske Motorvej er man siden 2012 syd for Haverslev ved Afkørsel 33 blevet mødt af et stort brunt turistskilt, der i en afstand på 90 km henviser til Nationalpark Thy som en national seværdighed.

Fortsætter man sin vej mod Thy over Aggersund er de eneste tegn på nationalparken efter 75 km to små kongekroner på henholdsvis en orienteringstavle og en vejvisningstavle ved krydset mellem Hjordemålvej og Aalborgvej i Østerild (Figur 62).

Figur 62. Skiltningen mod Nationalpark Thy ved Østerild består kun af kongekronen, som forudsætter kendskab til symbolets betydning.

Kongekronen på brun baggrund indgår ikke i turistskiltene på motorvejene, og meget få kender den som symbol på en nationalpark. Kongekronen forsvinder i øvrigt imellem symboler for nedlagte færgeruter og en lufthavn uden ruteflyvning. Og skulle man overse skiltningen, vil man kunne fortsætte ad vejen mod Thisted og videre mod Mors eller Odde Sund uden at se mere til Nationalpark Thy.

Hvis man i stedet kommer ad den tidligere Hovedvej 26 fra Øst- eller Midtjylland forbi Thisted mod Hanstholm møder man ved Skinnerup et skilt, der viser ind mod nationalparken (Figur 63).

Figur 63. Skiltningen mod Nationalpark Thy på Rute 26 ved Skinnerup.

Det er det eneste sted på vejene fra det jyske motorvejsnet og til Thy, hvor vi har mødt et skilt, som henviser til, at vi var på vej til Danmarks første og vildeste nationalpark.

Hvis man følger skiltet, drejer af og kører ad vejen mod Klitmøller, kommer man til en 2 km lang strækning med smukke udsigter over Vandet Sø. Undervejs er der flere skilte til parkeringspladser langs vejen eller mod nord til et fritidsområde ved Nors Sø.

Hvis man derimod fortsætter sin tur mod Hanstholm møder man ved landsbyen Tved et af de små brune vejskilte med nationalparkens navn og kronelogo, som er opsat ved alle betydende veje, der fører ind i nationalparken (Figur 64). Her møder man igen efter knap en kilometer et skilt, som viser, at man nu kører ud af nationalparken, uden at man i øvrigt undervejs har mødt anden information om nationalparken.

Figur 64. Når man kommer frem til Nationalpark Thy er der tydeligt skiltet ved vejene med, hvor nationalparken begynder og slutter.

Vel ankommet til Hanstholm kan man fortsætte i bil nord om byen og ned forbi havnen mod syd til Kystvejen mod Klitmøller, og her ved vejkrydset møder man igen et af de små brune nationalparkskilte. En 9 km lang tur

igennem det fantastiske landskab med Nordsøkysten på den ene side og den vidtstrakte klithede i Hanstholm Vildtreservat begynder. Undervejs ser man små diskrete pæle med små blå piktogramskilte, der bekendtgør adgangsforbuddet, men der er ingen steder undervejs, hvor man forsvarligt kan standse og parkere for at nyde udsigten over landskabet. Omkring halvvejs er der dog en parkeringsplads vendt mod kysten, hvor der er opstillet en af nationalparkens mange "røde" informationstavler med en kort introduktion til nationalparken på dansk, tysk og engelsk samt et godt oversigtskort over nationalparken (Figur 65).

Figur 65. De røde informationstavler er en god og populær orientering om Nationalpark Thy for de besøgende. De står ved mange parkeringspladser.

Hvis vi ikke forinden var blevet godt guidet, ville vi på turen rundt om Hanstholm være gået glip af Hanstholm Fyr lige over for Hansted Kirke. De to bygninger er synlige vidt omkring, men man skal være meget opmærksom for at finde det lille skilt med servicetavle M 61.2 ved krydset mellem Kystvejen og Tårnvej, som fortæller, at der er en indendørs turistinformation et sted ind ad Tårnvej. Der er ingen orienteringstavle eller skilt, som fortæller, hvad der i øvrigt henvises til (Figur 66).

Figur 66. Skiltningen til turistinformationen og de andre seværdigheder ved Hanstholm Fyr mangler en forklarende undertekst.

På parkeringspladsen foran fyrboligen er der igen opstillet nationalparkens store "røde" informationstavle og en folderholder med korte informationer om gode besøgsmaal og et kort over nationalparken til at tage med. Der er yderligere en planche fra Museet for Thy og Vester Hanherred om Hanstholm og 2. Verdenskrig samt en planche fra Naturstyrelsen om Hanstholmen.

Hvis man kigger på kortet på Naturstyrelsens planche, kan man se, at der er anlagt en grussti fra vejen bag ved fyret og rundt på toppen af Hanstholmknuden hen til kystskrænten med den fineste udsigt over Hanstholm Vildtreservat, Nordsøkysten og havnen. Når man først har fundet rundt om fyret og er gået ned ad stien på en god grusbælgning, er der en ny flot planche, som fortæller, at det er en 600 m lang handicapsti. Godt tænkt og udført, men svært at finde.

Hvis man er heldig, kommer man til Hanstholm Fyr i en af sommermånederne, hvor turistinformationen er åben i nogle timer midt på dagen. Turistinformationen er også svært at finde. Det ligger inde fyrmesterboligen, hvor man først skal gå ind igennem porten til gården og finde det lille grønne skilt med informations-I i vinduet ved siden af døren. Når man først har fundet ind, kan man til gengæld få en række gode vandretursfoldere og andre brochurer samt købe kort, bøger og souvenirs. Og her kan man også få gode råd af personalet om, hvad man kan opleve.

Man vil for eksempel kunne få at vide, at den pil, som står rundt om hjørnet på soklen af fyrmesterboligen, betyder, at der er fri adgang til at gå op i fyrtårnet året rundt fra kl. 8 til solnedgang for en flad 10'er i indsamlingsbøssen. Og hvilken formidabel udsigt over Hanstholmen og Danmarks største vildmark i Hanstholm Vildtreservat, der venter den besøgende efter de over 100 trin op.

Når man kommer til Nationalpark Thy fra syd med færgen fra Thyborøn, bliver man også mødt af et af de brune nationalparkskilte lige efter færgelejet. På turen fra færgen møder man dernæst på højre hånd en betonbygning, som ligner en driftsbygning eller en ventesal med iskiosk, hvad det også var en gang. Man skal se meget godt efter på væggen, hvor der med diskrete grå bogstaver står "Nationalpark Thy" (Figur 67).

Figur 67. Det diskrete logo på den sydlige gavl af Svanholmhus er let at overse og fortæller ikke, at der er et naturformidlingscenter i bygningen.

Her i Svanholmhus er der ellers indrettet en fin lille udstilling med gode informationer om områdets dyre- og planteliv med anvendelse af moderne

AV-midler. Man kan komme op på taget af bygningen, hvor der er en lille platform med udsigt ud over Limfjorden med et landskab af grunde og rev, hvor man ofte kan se sælerne hvile sig. Og så er der et handicap-toilet.

På turen fra færgen kører man 8,4 km nordpå på den lige Rute 181 på langs ad Agger Tange med en flot udsigt til fjorden og Krik Vig på den østlige side og mod vest til et stort eng- og vådområde, som i dag er et af landets vigtigste yngleområder for de truede engfugle brushane, engryle og stor kobbersnepe.

Efter de første 2,5 km passerer man et lille vejkryds med Lange Mole Vej, og 20 meter efter krydset står der et lille skilt, som fortæller, at den vej, man lige er kørt forbi, førte 1000 m ud til en parkeringsplads og en badestrand. Der er ingen skiltning med navn eller seværdighed. Stedet er ellers et besøg værd med den imponerende Høfde 72, som strækker sig 800 m ud i Nord-søen og beskytter indsejlingen til Limfjorden gennem Thyborøn Kanal mod tilsanding. Her kan man fiske, bade, vandre på stranden eller bare nyde udsigten. Der er mange parkeringspladser og en toiletbygning, som nu står til nedrivning, men som har givet mulighed for et længere ophold.

Turen ud ad Lange Mole Vej giver samtidig mulighed for at opleve naturområdet i den centrale del af Agger Tange tæt på og i medlys. Her kan man stoppe og studere fuglelivet uden at risikere liv og lemmer. Langs Aggervej videre nordpå er der godt nok 5 vigepladser, hvor man kan holde ind for at se ud over landskabet, men trafikken på vejen er til tider intens og hastigheden høj, så det er en tvivlsom fornøjelse at stå i rabatten og se på fugle. Forholdene er lidt bedre for de cyklende gæster, som har fået en ny flot cykelsti nogle få meter fra vejen.

11. HVOR ER NATUREN ?

Når man er fundet ind i Nationalpark Thy, består den næste udfordring i at finde frem til de bedste steder med gode naturoplevelser.

Et af de højt profilerede besøgsmaal er Isbjerg på nordsiden af Nors Sø, hvor der er en storslået udsigt fra toppen af en bronzealderhøj, som samtidig med sine 56 meter over havet er det højeste punkt i Hanstholm Vildtreservat. Her fra kan man se ned over den smukke Nors Sø med den markante Ørhale Odde eller langt ind over reservatet med søer i horisonten og måske med traner i kikkert eller teleskop (Figur 68).

Figur 68. Udsigten fra Isbjerg mod vest over klitlandskabet er storslået.

Såvel i Nors by som i et vejkrøds ved Døjholtvej halvvejs ude ad vejen mod parkeringspladsen ved Nors Sø er der tydeligt skiltet mod Isbjerg. Parkeringspladsen er stor. Der er et toilet, men intet vejvisningsskilt. Men nej, man skal fortsætte 100 meter videre ad grusvejen frem mod skovløberboligen Ørgård og her godt skjult bag en busk, står der et tredje skilt, som viser vej op ad stien til Isbjerg (Figur 69).

Figur 69. I skjul bag busken finder man til højre skiltet til Isbjerg.

Isbjerg med omgivelser indgår i Realdanias projekt "Steder i Landskabet". Der anlægges nyt stiforløb, ryddes udsigtskiler, opstilles podier (Figur 70) og etableres ny skiltning. Allerede nu anlægges en ny bålplads og nye trapper etc.

Figur 70. Den betagende udsigt over Nors Sø fra et podie med et bord-bænke sæt på bakken oven for parkeringspladsen.

Turen fortsatte ned til sydsiden af Nors Sø for at finde det udsigtstårn, hvorfra Thy-ulven blev set og fotograferet i live af en gruppe ornitologer på en DOF-tur i oktober 2012.

Ved et stort fritidsareal ned til søen er der parkeringsplads, toilet og en oversigtstavle med områdets faciliteter. Her fra valgte vi den rigtige sti ind i skoven. Længere fremme var der tvivl om ruten, men godt skjult i vegetationen fandt vi en lille pæl med et blåt piktogram med symbolet for udsigtstårn (Figur 71). Tårnet stod i bevoksningen ned til søbredden, og klitlandskabet på den modsatte side af Nors Sø var ganske rigtigt lige så smukt som på Kim Frosts landskendte fotos fra oktober 2012 af Thy-ulven, som da den blev fundet død var det første sikre bevis for en vild ulv i Danmark i 199 år.

Figur 71. Piktogrammet med vejvisning til udsigtstårnet ved Nors Sø fremhævet i den røde cirkel.

Vi havde hørt, at der er et udsigtstårn på Ålvand Klithede ved Nr. Vorupør, hvor fra der er mulighed for at se både trane og tinksmed. Den sidste er en lille vadefugl, der efter mange års tilbagegang nu har sin sidste store danske forekomst i Nationalpark Thy. Her kan man være heldig at se tinksmedens sangflugt i maj eller at se den sidde på udkig i toppen af en busk eller bjergfyr, noget uvant af en vadefugl. Fra Kystvejen fik vi hen over heden et glimt af tårnet i det sydlige skovbryn af Tvorup Klitplantage.

Nu var opgaven lige at finde derind. Ved den første indkørsel fra Kystvejen mod øst ind i plantagen var der et aflåst led og ingen skiltning.

Ca. 800 m længere nordpå var der en parkeringsplads på vestsiden af Kystvejen, og her var der to piktogrammer med symbolet for udsigtstårn og en pil mod øst. På østsiden af vejen i indkørslen til en anden skovvej var der

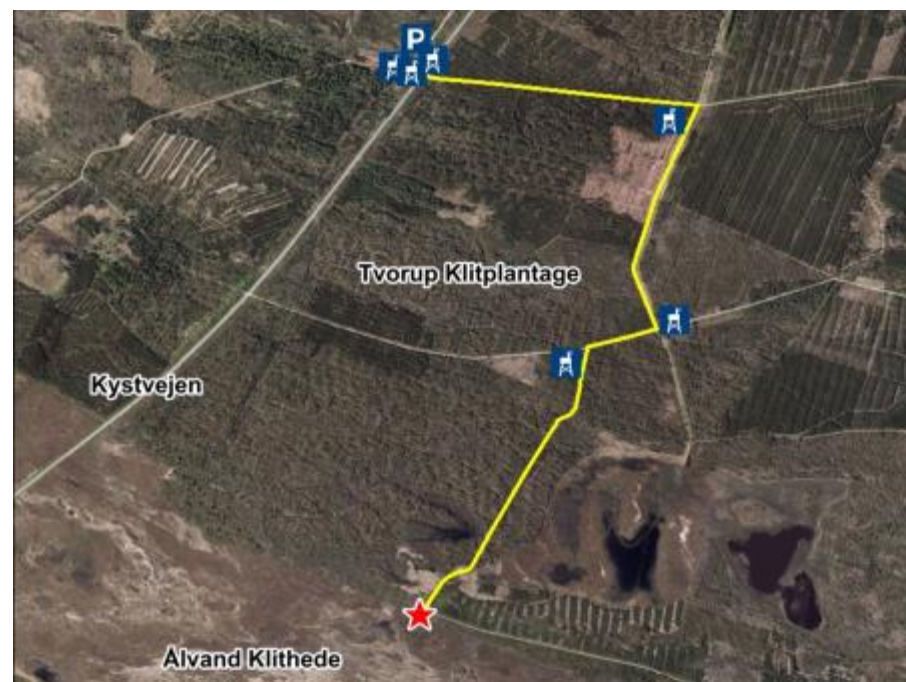

endnu en piktogramstander med vejvisning til udsigtstårnet sammen med anvisning af to cykelruter (Figur 72).

Figur 72. Piktogramstander nær Kystvejen med vejvisning til udsigtstårnet på Ålvand Klithede uden angivelse af, at der er 2,6 km til målet.

Ruten til udsigtstårnet forløb ad skovveje igennem Tvorup Klitplantage til fods eller på cykel over en 2,7 km lang strækning, hvor der i kanten af tre vejkrus var placeret en lav pæl med et 8 cm piktogram med symbolet for udsigtstårn og en pil. Ruten til udsigtstårnet er vist på kortet i Figur 73. Til sammenligning er den lige vej ind fra Kystvejen 1,0 km lang. Oplevelsen fra udsigtstårnet på Ålvand Klithede skuffede lidt, da afstanden til de mange søer er for stor til, at man tydeligt kan se dem.

Figur 73. Den 2,7 km lange rute ind til udsigtstårnet på Ålvand Klithede fra parkeringspladsen ved Kystvejen og med angivelse af de piktogrammer, som man undervejs skal finde vej efter. Tårnet ligger under den røde stjerne.

Flere gange på vores tur rundt i Nationalpark Thy oplevede vi, at det var vanskeligt at finde ind til de parkeringsplader, som var anlagt ved udsigtspunkter og seværdigheder eller starten af vandrestier. Den eneste skiltning var som regel en enkelt høj stander med parkeringstavlen E 33.1 uden undertavle med afstand eller retning. Det gør det f. eks. vanskeligt at finde fra Klitmøllervej ind ad en 230 m lang smal grusvej gennem en bevoksning og ned til parkeringspladsen ved Vandet Sø med rasteplads, udsigt over søen og en trappe ned til en badebro.

Figur 74. Trappen ned til badebroen i Vandet Sø ved Klitmøllervej.

Tilsvarende fandt vi aldrig ind til Førby Sø, hvor vi senere fandt ud af, at der er et badested med parkeringsplads og toilet på østsiden af søen, men som set ude fra Vorupørvej lignede en indkørsel til private ejendomme.

Til gengæld fandt vi ind til Narkorsak-tårnet og en flot udsigt over en smuk hedemose inde i Hvidbjerg Plantage. Her var der et skilt med det sjove navn, som viste fra skovvejen på en af Naturstyrelsens vandreruter ind til trappen, som fører op til det godt skjulte udsigtstårn. Og ved hjælp af kortet i Naturstyrelsens vandretursfolder fandt vi efter flere forsøg ind til den nærliggende parkeringsplads ved Per Madsens Kjær og videre ad stierne frem til den smukke lille lobeliesø.

Til trods for en manglende skiltning fandt vi også fra parkeringspladsen ved Sårupvej og de 500 m ud til den nye flotte udsigtsplatform godt hjulpet af to pæle med piktogram-pile og en fin guidning forud for turen. Fra platformen er der en fremragende udsigt over den nordlige del af Hanstholm Vildtreservat med gode chancer for at se trane eller krondyr (Figur 75).

Figur 75. Den nye udsigtsplatform med fantastiske udsigt over den nordlige del af Hanstholm Vildtreservat, der samlet set kan betegnes som Danmarks største vildmark.

12. HVOR KAN ADGANGEN TIL NATUREN FORBEDRES ?

Ved at lave gode besøgsfaciliteter som rastepladser, udsigtstårne og stier åbner man naturområderne for flere besøgende. Det medfører derfor en større slitage og mere forstyrrelse af de nærmeste omgivelser. Til gengæld kan velplacerede besøgsfaciliteter også kanalisere færdsel væk fra særligt sårbare naturområder, og man undgår i væsentlig grad, at de besøgende færdes frit i terrænet for på egen hånd at finde frem til gode naturoplevelser. Den diffuse færdsel i terrænet er særligt forstyrrende for ynglende fugle og ikke mindst, hvis gæsterne gør ophold undervejs.

Der er et meget omfattende netværk af veje, cykelstier, vandreruter, ride-ruter og mountainbike-ruter i Nationalpark Thy, som forbinder byerne og de mest interessante besøgsområder i området. I de seneste år er der etableret gode cykelstier langs de mest trafikerede veje på Agger Tange og langs Kystvejen på strækninger mellem Hanstholm og Nr. Vorupør. Det er vor opfattelse, at der er rigelig kapacitet til de besøgende på de nuværende stier og veje, og at der ikke er større behov for at etablere nye stier og veje. Af hensyn til naturværdierne kunne netværket snarere gøres mere grovmasket.

12.1 Udsigtspunkter

En stor del af publikum søger mod strandene eller skovene i Nationalpark Thy, men de adskiller sig ikke væsentligt fra strande og klitplantager andre steder langs Vestkysten. Det er søerne og klithederne, som er de naturmæssigt mest interessante områder i nationalparken. Og her er det ubestridt Hanstholm Vildtreservat, som med sin størrelse og næsten uberørte natur påkalder sig størst opmærksomhed. Adgangsforbuddet hele året i de centrale dele af reservatet er også med til at skabe en mytisk stemning omkring området, som kan opleves på afstand fra Hanstholm Fyr, fra stien ved fyret, fra udsigtsplatformen i Sårup (Figur 75), fra udsigtstårnet længere syd på i Tved Klitplantage, fra Isbjerg og fra udsigtstårnet syd for Nors Sø.

De 4 udsigtspunkter på østsiden af Hanstholm Vildtreservat giver på hver sin måde et godt indtryk af det storslåede område, hvilket bliver endnu bedre, når en skærmende granplantage i udsigten fra udsigtstårnet i Tved Klitplantage bliver fjernet. Vi finder, at de fire udsigtsmuligheder dækker behovet for at se reservatet. Der er andre spændende udsigtsmuligheder langs østsiden af reservatet, men en udbygning af dem med mere færdsel indebærer en risiko for øget forstyrrelse af bl.a. tranerne og kronvildtet.

Figur 76. En granplantage tager noget af udsigten over Hanstholm Vildtreservat fra udsigtstårnet i Tved Klitplantage.

Fra Hanstholm Fyrtårn er der en fantastisk udsigt. Fra handicapstien rundt på toppen af den vestlige ende af Hanstholmknuden er udsigten til Hanstholm Vildtreservat begrænset af en afstand på over en kilometer og i øvrigt forstyrret af trafikken på Kystvejen neden for Litorinaskrænten. Hvis man i stedet tager 1,5 km mod øst er der en mulighed for at komme ud til Litorinaskrænten fra Fyrvej og ad vejen Brunbjerg Skrænt ved en teknikbygning

på adressen Fyrvej 71 (Figur 77). Grunden tilhører Thy-Mors Energi Elnet A/S. Thisted Kommune ejer arealerne rundt om og ned ad skrænten, mens Naturstyrelsen ejer grunden vest for. Stedet ligger lige midt for Hanstholm Vildtreservat i en afstand af kun 150 m, men hævet 30 meter op over.

Figur 77. Det foreslåede udsigtspunkt fra Brunbjerg Skrænt med udsyn over Hanstholm Vildtreservat vist med rød cirkel i skala 1:10.000 på ortofoto DDO®2014, ©COWI.

En del af udsigten fra stedet ses på forsiden af denne rapport, og stedet er velkendt blandt lokale borgere. Det er min anbefaling, at dette sted udbygges med en parkeringsplads til 8-10 biler og adgang til et udsigtspunkt med flere bænke. Stedet kunne passende afskærmes med et rækværk, så de besøgende ikke fristes til at vandre langs skrænten eller kravle ned ad den.

Ålvand Klithede er med et rigt plante- og dyreliv den naturmæssigt næst mest interessante klithede i Nationalpark Thy. Området er administrativt lukket for færdsel i perioden 1. april til 15. juli. Den bedste måde at opleve området på er fra udsigtstårnet i det sydlige skovbryn af Tvorup Klitplantage (Figur 78).

Figur 78. Udsigtstårnet på Ålvand Klithede.

Vejen de 2,7 km ind til udsigtstårnet er lang og ikke særligt spændende, selv om man kommer igennem den mest uforstyrrede del af Tvorup Klitplantage. Udsigten fra tårnet er kun marginalt bedre, end hvis man stod på jorden, da afstanden til hedemoserne og søerne, hvor tranerne og tinksmedene yngler, er mange hundrede meter. Lidt af søerne kan anes i horisonten, hvor de nærmeste er 400 m fra tårnet, og fuglene er ofte mere end 1000 m væk. Hvis tårnet havde været noget højere var udsigten en hel anden (Figur 79).

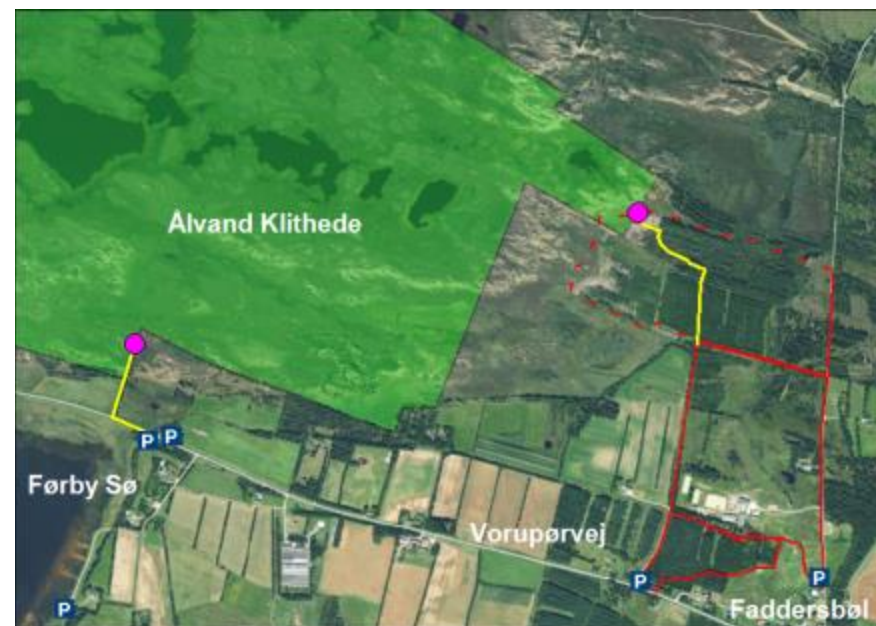

Figur 79. Udsigten fra tårnet ved Ålvand Klithede, som den ville have været set fra 40 meters højde. Her fra ses det, at Ålvand Klithede består af et kompleks af søer og moser. Foto fra drone: Lars Maltha Rasmussen.

Det er ikke muligt at komme nærmere til søerne og hedemoserne fra nord uden at skabe alvorlige forstyrrelser af fuglelivet i området. Placeringen med udsigten vendt mod syd er heller ikke optimal for naturoplevelsen, da de besøgende det meste af tiden vil have sollyset i mod sig. Vi vil derfor anbefale, at man overvejer at flytte det nuværende udsigtstårn eller at bygge et nyt ekstra tårn med en bedre placering på sydsiden af Ålvand Klithede.

Vi har to forslag til mulige placeringer. Det ene er på sydsiden af Ålvand Klithede, hvor der vil kunne etableres en ca. 400 m lang sti fra en af parkeringspladserne ved Vorupørvej nord for Førby Sø først mod vest langs vejen og dernæst mod nord langs et læhegn til en nåletræsplantning, hvor man vil kunne komme næsten ugenert frem til et udsigtstårn placeret ved bredden

af en af hedesøerne, som vist på kortet i Figur 80, og med udsigt mod nord ind over den centrale del af Ålvand Klithede under de bedste lysforhold. Forslaget forudsætter en eller to lodsejeres velvilje.

Figur 80. To mulige placeringer af et udsigtstårn på sydsiden af Ålvand Klithede vist med lilla cirkler sammen med de nødvendige nye stier i gul streg og bestående vandruter i rød streg, hvoraf den stiplede del foreslås nedlagt. Området med administrativt adgangsforbud er vist med grøn farvetone. I baggrunden ortofoto DDO®2016, ©COWI i skala 1:25.000.

Det andet forslag omfatter en flytning af Ålvandtårnet til en placering på Naturstyrelsens areal på matr. nr. 3k Snejstrup By, Jannerup ved det nordvestlige hjørne af den bestående vandrute Ålvand-turen, som udgår fra to mindre parkeringspladser i Faddersbøl (Figur 80).

Denne vandrerute går i dag rundt om en granplantage, hvor vandrere bliver meget synlige for dyrelivet på klitheden, hvor man passerer forbi en hedesø med ynglende trane og tinksmed i en afstand af kun 150 m. For at undgå denne forstyrrelse foreslås 1650 m af vandreruten nedlagt og erstattet af 460 m eksisterende skovvej og en ny 590 m lang sti, som dels forbinder de to afskårne dele af vandreruten og dels fører de besøgende ind igennem plantagen og frem til det genopførte Ålvandtårn i det nordvestlige hjørne af granplantagen, hvor man kommer ind på den samme afstand af 150 meter fra den nærmeste hedesø, men uden at være synlige for fugle og dyr på vejen frem til tårnet. Her er der udsigt mod nord og vest. Det vil derfor kun være aftensolen, der falder de besøgende i øjnene. Ruten fra nærmeste parkeringsplads og ud til udsigtstårnet bliver hermed 1430 m lang, hvilket er 1300 meter kortere end til det nuværende udsigtstårn.

Nationalpark Thy rummer på Agger Tange et af landets vigtigste yngle- og rasteområder for engfugle. Her yngede det sidste par jyske hjejler, og der er stadig enkelte ynglepar af de sjældne arter brushane, engryle. Engområderne er lukket for færdsel i fuglenes yngletid. Det er samtidig vanskeligt at få overblik over området fra de omkringliggende veje. Der er mulighed for at parkere på 6 vigepladser langs Aggervej eller at tage cykelstien langs med vejen. Herfra er det muligt at se de strandengs-øer i den store lagunesø, hvor der er kolonirugende ynglefugle, men naturoplevelsen hæmmes af den intense trafik på vejen. Der er også mulighed for at standse og se ind over området fra omkring kote 2,0 m på Lange Mole Vej, som er vejen ud til Høfde 72, men der er ingen parkeringsmuligheder langs vejen, og der er en del trafik til og fra den populære strand.

Et engområde af så stor naturværdi som Agger Tange fortjener et udsigtstårn, som kan løfte de besøgende 3-4 meter til en bedre udsigt. Hensynet til trafikikkerheden gør det vanskeligt at foreslå en placering langs Aggervej. Vi vil derfor foreslå, at der etableres et udsigtstårn ved Lange Mole Vej syd

for den sydlige lagunesø ved overgangen til strandengene og mellem 30 og 150 m vest for afløbet mod syd, som vist på kortet i Figur 81.

Figur 81. Den foreslåede placering af et nyt udsigtstårn på Agger Tange ved Lange Mole Vej vist med en rød cirkel på ortofoto DDO®2014, ©COWI i skala 1: 10.000.

Udsigten bliver vendt mod nord og dermed med de bedst mulige lysforhold, som det kan ses af foto i Figur 82.

I forbindelse med et udsigtstårn skal der etableres parkeringsmulighed for ca. 12 biler svarende til en mindre foreningsudflugt. Det bør være muligt at etablere parkeringspladsen som en skråparkering ind fra vejen og dermed på det opfyldte terræn langs med vejen.

Figur 82. Den omtrentlige udsigt fra det foreslåede nye udsigtstårn på Agger Tange ved Lange Mole Vej, men set fra terrænniveau i kote 2,0 m.

12.2 Parkerings- og rasteplasser

Vi har kortlagt 70 parkeringspladser inden for Nationalpark Thy, hvoraf en lang række er udbygget som rasteplasser med informationstavler, bord-bænke sæt, affaldsstativer og evt. toilet. Der har generelt været rigelig kapacitet til de besøgende med en enkelt undtagelse.

Ved Lyngby Strand er der en lille parkeringsplads til 10-12 biler med en fint toilet, men pladsen har været fyldt de tre gange, vi besøgte pladsen (Figur 83). Der har tidligere været en større parkeringsplads tættere på stranden, men den skuldede i havet i januar-februar 2008. Efter min opfattelse er der behov for en væsentlig udvidelse af parkeringspladsen, som må etableres i klitterne ind i land.

Figur 83. Parkeringspladsen ved Lyngby Strand fyldt med 10 biler i sommeren 2016 set på ortofoto DDO®2016, ©COWI i skala 1:1.000.

Den nedslidte toiletbygning på parkeringspladsen ved Høfte 72 for enden af Lange Mole Vej står til nedrivning. Det er et meget betydningsfuldt besøgs-mål med en stor fortællekraft om samspillet mellem havets kræfter og mennesker og med mulighed for store naturoplevelser. Her kommer såvel turister i bil, cyklister som vandrere på Vestkyststien. Der skal findes en løsning, så der stadig er et toilet til rådighed for de mange besøgende, da det nærmeste toilet er 3,5 km væk i Svanholmhus.

Herudover der behov for de to mindre parkeringspladser, som er omtalt i det foregående i forbindelse med forslagene til nye udsigtspunkter ved Brunbjerg Skrænt og på Agger Tange.

13. HVILKE FACILITETER KAN NEDLÆGGES ?

Gennemgangen af besøgsfaciliteterne i Nationalpark Thy viste et meget veludbygget udvalg af tilbud til de besøgende. Som udgangspunkt er der ingen anledning til at nedlægge besøgsfaciliteter med mindre, at de enten er for resursekrævende at vedligeholde, eller at de er uhensigtsmæssigt placeret i forhold til beskyttelsen af dyre- og plantelivet i nationalparken.

En uhensigtsmæssig placering kan medføre flere uheldige påvirkninger, men i et begrænset område med mange besøgende bliver forstyrrelser af især dyrelivet et centralt emne.

Færdslen i Nationalpark Thy er koncentreret omkring byerne og de 5 nord-sydgående færdselsårer i form af Kystvejen/Aggervej for motorkøretøjer, Redningsstien/Vestkyststien/Nordsøstien for vandrere, Vestkystruten/-Nordsørutten for de cyklende, til hest ad Rideruten Thy samt de besøgende på strandene langs Vesterhavet. Det skaber fra 3 til 5 trafikkerede korridorer igennem landskabet.

Som man kan læse i rapporten om syntesen, vænner dyr og fugle sig i nogen grad til menneskelig færdsel ad de sædvanlige ruter gennem landskabet. Den afstand, som får dyr og fugle til at ændre adfærd eller flygte, bliver herved reduceret, når de erfarer, at færdslen ikke er farlig. Denne tilvæning gælder ikke for færdsel uden for de sædvanlige veje og spor, som dermed virker ekstra forstyrrende på dyr og fugle. Forstyrrelser medfører, at dyr og fugle bliver begrænset i deres fødesøgning, og de arealer, som de herved kan udnytte som levesteder, bliver reduceret. Det medfører, at den samlede mulige bestandsstørrelse af hver forstyrret art bliver reduceret.

I Hanstholm Vildtreservat er der et område med adgangsforbud, som har en størrelse, der sikrer store centrale områder med uforstyrrede levesteder for de mest forstyrrelsesfølsomme arter.

Hvis vi for eksempel ser på Redningsstien, som på strækningen fra Lodbjerg Fyr og til Stenbjerg går igennem næsten uforstyrrede klitlandskaber, medfører det uundgåeligt en forstyrrelse af dyrelivet og ikke mindst af arter som kronstyr og trane. For at kompensere for denne forstyrrelse har Naturstyrelsen lige øst for Redningsstien udlagt to områder med administrativt adgangsforbud i fuglenes yngletid, som også dækker krondyrenes kælvningsperiode. Områderne er dog ikke mere end godt 2 km brede. Heraf er krondyrenes og tranernes flugtafstand på ca. 500 m. Hvis der samtidig er færdsel på østsiden af områderne med adgangsforbud, er der kun meget begrænsede arealer tilbage i de centrale dele, hvor de mest følsomme arter kan søge føde og yngle.

Figur 84. Længst til venstre i billedet går Redningsvejen med Vestkyststien, som på strækningen nord for Lyngby grænser op til klitheden Lillehav, som ses til højre, og som er lukket for adgang fra 1. april til 15. juli.

Beskyttelsen mod forstyrrelse af dyrelivet på klithederne kan forbedres ved at begrænse færdslen på mindst en af områdernes sider. Dette gælder såvel områderne med administrative adgangsforbud, som de "uregulerede" klitheder som for eksempel Vangså Hede og Kokkjær Vand. En begrænsning af færdslen kan opnås ved at udvide adgangsforbuddene mindst 100 m ind i de tilstødende plantager eller at nedlægge nogle af de vandreruter, hvor publikum opfordres til at færdes i områderne langs plantagernes skovbryn.

13.1 Nedlæggelse af stier

Vi har allerede i det ene forslag til en flytning af udsigtstårnet på Ålvand Klithede indlagt, at 1650 m af den nuværende vandrerute Ålvand-turen nedlægges og erstattes af først 460 m eksisterende skovvej og en ny 590 m lang sti, som dels forbinder de to afskårne dele af vandreruten og dels fører de besøgende ind igennem plantagen og frem til det genopførte udsigtstårn (Figur 80). Denne omlægning er ønskelig også uden udsigtstårn.

Når vi har foreslået at flytte udsigtstårnet på Ålvand Klithede, er det for at sikre mindst mulige forstyrrelser i den sydlige del af Tvorup Klitplantage, hvor Naturstyrelsen i sin driftsplan har udlagt det største sammenhængende område med urørt skov, og som rummer hele det sydlige skovbryn ud mod Ålvand Klitplantage. En del af dette skovbryn er samtidig en smal plantage imellem Ålvand Klitplantage og hedemosen Færggård Sig inde i Tvorup Klitplantage. Man må forvente, at denne plantagebræmme bliver ryddet som den første del af den åbne korridor af hede imellem de bestående klitheder, som indgår i nationalparkplanen. Det vil i givet fald gøre det åbne område endnu mere sårbart over for forstyrrelser. Det vil derfor være oplagt at udvide det administrative adgangsforbud i yngletiden til også at omfatte stierne nærmest Færggård Sig eller nedlægge dem helt.

I det sydvestlige hjørne af Hvidbjerg Klitplantage går der en vandrerute, Tur nr. 9, på 4,4 km fra Lyngbyvej ad skovvejene Vandværksvej og Holmesøvej

rundt om Kalsunde Sande og Københavnerskoven, som på tre strækninger forløber ud mod den åbne klithede mellem Lyngby og Lodbjerg Fyr (Figur 85). Vandreruten passerer 200 m forbi ynglepladser for trane og tinksmed. Vi foreslår at de vestligste 2100 m af vandreruten nedlægges, og at der i stedet etableres en 1100 m lang rute ad eksisterende stier og veje ind igennem Kalsund Sande, således at turen forbi Holme Sø bevares. Den samlede vandrerute bliver 1600 m kortere, og området på klitheden med adgangsforbud kunne passende udvides mod øst ind over den nedlagte rute.

Figur 85. Den del af Tur nr. 9 i Hvidbjerg Klitplantage, som foreslås nedlagt, er vist med rød stiplede streg, mens de bevarede vandreruter er vist med ubrudt rød streg og den nye stierute i gul streg. Området med administrativt adgangsforbud er vist med grøn farvetone. I baggrunden ses ortofoto DDO®2014, ©COWI i skala 1:20.000.

Fra Trapsandevej mellem Vang og Klitmøller går der en 4,5 km lang vandrerute i Tvorup Klitplantage mellem cykelruten ad Boligvej og Vangså Hede (Figur 86). På en 700 m lang strækning løber vandreruten i kanten af en drænet hedemose på Vangså Hede, hvor der ikke er gjort ynglefund af hverken trane eller tinksmæde, men som bør ryddes og naturgenoprettes. Dele af ruten går igennem ældre bjergfyrbevoksninger af lille naturværdi. Vi foreslår, at de vestligste 2,0 km af vandreruten nedlægges, og at den østlige del af ruten i stedet føres ned til Per Højers vej og enten retur ad cykelstien på Boligvej eller igennem et nyt forløb i plantagen længere mod øst.

Figur 86. Den del af vandreruten i Tvorup Klitplantage, som foreslås nedlagt, er vist med gul stiplede streg, mens de øvrige vandreruter er vist i rød streg og cykelruterne med blått på DDO®2014, ©COWI i skala 1:25.000.

I Nystrup Plantage går der en vandrerute nr. 2, som lige når ned til det nordøstlige hjørne af Vangså Hede med mulighed for at se lidt af søen Storevand, hvilket vi anser for uproblematisk. Her fra er det muligt at forlade vandreruten og i stedet gå 300 m mod syd ad Storevandvej og videre 800 m mod syd ad et hjulspor ned langs det største område med vådområder på Vangså Hede. Det sidste er uheldigt, da der i enkelte år yngler et par traner og tinksmæde. Måske er forstyrrelser årsagen til, at der ikke yngler flere par i området. Denne adgangsmulighed er årsagen til, at vi i rapporten om syntesen har foreslået, at det bør undersøges nærmere, om der skal etableres et administrativt adgangsforbud i området.

I Nystrup Plantage er det muligt at køre i bil fra Nystrupvej ad Søvej eller Egevej ud til en bade- og fiskeplads ved Vandet Sø. Det er tilladt at sejle med f. eks. kano og kajak. Her er den eneste mulighed for at isætte disse på statsejede arealer ved søen. Der er også adgang til en badebro i søen ved Klitmøllervej og til at surfe og sejle fra den nye badebro ved Vandetvej.

13.2 Andre mulige ændringer

Der er tre skydebaner i Nationalpark Thy. Heraf ligger de to i Hvidbjerg Klitplantage og den tredje i det nordøstlige hjørne af Ålvand Klithede. Afgivelsen af skud forstyrrer både mennesker, dyr og fugle. Riffelskydebanen på Ålvand Klithede ligger inden for det fredede område, men kan ifølge fredningskendelsen opretholdes. Området er også beskyttet som habitatområde og som fuglebeskyttelsesområde. Uden i øvrigt at kunne anviser en alternativ placering må vi blot konstatere, at placeringen af skydebanen på Ålvand Klithede er meget uheldig.

14. GENERELLE ANBEFALINGER

De mange besøgende har brug for, at de stier, veje og andre faciliteter, som man finder beskrevet på kortplancher, i turfoldere eller på nettet, faktisk er til stede, der hvor man efter timers rejse eller vandring forventer, at de er.

Naturen har lidt på samme måde brug for både stabilitet og plads. De store arter af dyr og fugle har brug for områder, hvor de kan leve uforstyrret, og hvor de besøgende får mulighed for at opleve dem på afstand. Det er bedre at samle de menneskelige aktiviteter i bestemte korridorer og i udvalgte besøgsområder frem for at sprede aktiviteterne ud over større områder. Herved kan der sikres plads til såvel flere turister som et styrket dyreliv.

Det er muligt at komme rundt i Nationalpark Thy med kollektiv trafik i form af busruter suppleret af telebus. Nationalparken tilbyder selv busrundture med guide for besøgende. Andre besøgende kommer som grupper i bus. Nogle kommer på cykel ad for eksempel de nationale cykelruter. Vi antager dog, at langt de fleste besøgende kommer som individuelt rejsende i bil.

Når man rejser i bil i et ukendt område, er de fleste afhængige af god skiltning. Denne rapport påpeger, at det er en stor udfordring i Nationalpark Thy at tilvejebringe en god skiltning til nationalparkens mange seværdigheder, som kan åbne området op og gøre det attraktivt for flere besøgende.

Den nuværende skiltning i nationalparken bærer meget præg af den skiltning, som området største jordejer, Naturstyrelsen Thy, traditionelt tilbyder sine gæster. Det er en meget diskret skiltning i form af små piktogrammer, som de erfarne skovgæster er fortrolige med at orientere sig efter. Det kræver dog, at man kan finde piktogrammerne i sommerens høje vegetation, og at kortene på de opstillede informationstavler og i de udleverede foldere er opdaterede, hvilket vi har en række eksempler på, ikke altid er tilfældet. Vi er også af den opfattelse, at det kun er de ressourcestærke

gæster, som kan orientere sig efter disse kort, og at mange andre segmenter af besøgende derfor ikke kommer frem til de ønskede besøgsmaal.

Først og fremmest er der brug for skilte med navn på attraktionerne, så besøgende i bil kan nå frem til de gode besøgsmaal og dermed komme i gang med at udforske områdets natur. Skiltningen kan være i form af Johanneskors-skilte eller, hvis det ønskes, et andet design, som kan godkendes af vejmyndigheden. Vi har fået det indtryk, at opgaven ligger et sted imellem Nationalpark Thy, Thisted Kommune og Naturstyrelsen Thy. Min anbefaling er derfor, at de tre parter sætter sig sammen og aftaler en strategi og plan for skiltning af besøgsmaal i nationalparken.

Og så savner vi en bedre skiltning fra de offentlige veje og ind til de mange parkeringspladser, som findes i nationalparken. På alle væsentlige parkeringspladser var der opstillet den store informationstavle om nationalparken med oversigtskortet, men det er ikke tilstrækkeligt detaljeret til, at man kan orientere sig i nærområdet. Vi savnede derfor også tydelige skilte med navn, retning og afstand til de aktuelle besøgsmaal. På Naturstyrelsens p-pladser med vandreruter er der dog opstillet en tavle med den lokale rute.

Når man er kommet frem til de ønskede steder i Nationalpark Thy, er der et overraskende stort antal tilbud om spændende oplevelser fra de mange besøgsmaal, vandrestier, cykelrute, mountainbike-ruter og ridestier. Mange steder er der borde og bænke, affaldsstativer, toiletter, rindende vand og/eller primitive overnatningsmuligheder. Faciliteterne er generelt i god stand, og der er næsten alle steder rigeligt med plads til de besøgende.

I det foregående har vi fremlagt tre forslag til etablering af nye udsigtspunkter på interessante lokaliteter i Nationalpark Thy, inkl. de nødvendige parkeringspladser eller stiforbindelser. Og vi har påpeget et behov for at udvide parkeringspladsen ved Lyngby Strand. Herudover bør der være fokus på at sikre en god vedligeholdelse af de bestående stier, veje og faciliteter.

15. KONKRETE ANBEFALINGER

På baggrund af de gennemførte undersøgelser og analyser er vi kommet frem til følgende konkrete anbefalinger til ændringer af faciliteterne i Nationalpark Thy:

15.1 Skiltning

Vi har følgende konkrete anbefalinger til, hvor der bør være skiltning af besøgsmaal og seværdigheder i Nationalpark Thy, idet de foreslåede placeringer er nævnt fra syd samt vist på kortet i Figur 87.

Skiltningen bør være med tydeligt stednavn og kan enten være med Johannes-kors eller med nationalparkernes kongekronelogo. Det sidste vil kræve, at Vejdirektoratet kan acceptere løsningen, og at der er enighed blandt nationalparkerne herom. Beskrivelserne er fra syd mod nord.

Ved Svanholmhus bør der skiltes ind til parkeringspladsen fra Aggervej med f.eks. teksten "Naturcenter" eller "Informationshus".

Der bør ved krydset Aggervej/Lange Mole Vej skiltes tydeligere og i god afstand til stranden ved Høfde 72 med parkeringsplads og toilet i en afstand af 1,0 km.

Det bør overvejes, om der i Agger skal skiltes fra Vesterhavsvej mod nord ad den spændende Klitvej rundt om Flade Sø. Foreløbig har man søgt at forbeholde vejen for cyklister og gående for at undgå konflikter.

"Lodbjerg Fyr" er en stor seværdighed. Et besøgscenter planlægges, men foreløbig er der kun åbent i fyret og om sommeren i fyrmesterboligen. Fyret bør skiltes allerede ved vejkrydsene Aggervej/Lodbjergvej og Kystvejen/-Lodbjergvej og ikke kun ved vejen til fyret fra ejendommen Lodbjergvej 29.

Figur 87. Vejnettet i Thy med de foreslåede placeringer af nye skilte til Nationalpark Thy og besøgsmaal i området.

Lyngby og Lyngby Strand er et fantastisk område med et spændende lokalsamfund og storslået natur, men den nuværende parkeringsplads ved stranden kan ikke rumme flere besøgende. Såfremt denne parkeringsplads bliver udvidet, bør den nuværende skiltning ved Kystvejen med "Lyngby 4" samtidig ændres til også at rumme et seværdighedsskilt til stranden.

På Kystvejen gennem Hvidbjerg Plantage bør der skiltes tydeligt ind til parkeringspladsen ved Per Madsens Kjær.

Figur 88. Lobeliesøen Per Madsens Kjær i Hvidbjerg Klitplantage.

I rundkørslen på Kystvejen ved Stenbjergvej bør det blå skilt med "Landingspladsen" skiftes ud med et seværdighedsskilt med samme tekst eller "Stenbjerg Landingsplads". Det andet skilt til stranden bør suppleres med symbolet for indendørs turistinformation.

Såfremt der etableres et udsigtstårn på sydsiden af Ålvand Klithede, skal der også skiltes til det fra Vorupørvej.

På Vorupørvej bør det overvejes at skilte til badestedet ved Førby Sø, hvis der ellers fortsat ønskes offentlig adgang.

På Kystvejen i krydset med Bøgsted Rende Vej bør skiltet "Bøgsted Rende" skiftes ud med et seværdighedsskilt med badesymbol.

På Kystvejen i krydset med Hvidbakken bør skiltet "1 Vangså" suppleres med et seværdighedsskilt med badesymbol.

Der bør opsættes et skilt på Klitmøllervej i Vester Vandet mod syd ad Vandelvej til surfer-pladsen ved Vandet Sø.

Figur 89. Der mangler skiltning til den nye surferbro i Vandet Sø.

I samme kryds på Klitmøllervej i Vester Vandet er der skiltet til "Nors Sø" mod nord ad Agerholmvej til Nebel badepladsen ved Nors Sø. Skiltet bør skiftes til et i samme stil, som de øvrige seværdighedsskilte.

På Klitmøllervej bør der skiltes til "Vandet Sø" ved parkeringspladsen på sydsiden af vejen vest for Søholt.

"Isbjerg og Nors Sø" bør skiltes allerede ude på Hanstholmvej på omfartsvejen rundt om Nors og igen på vej ind i byen fra en af de to udfletninger.

For enden af parkeringspladsen ved Sårup bør der skiltes mod nord med 450 m til udsigtspunkt (den nye udsigtsplatform) og mod syd 1600 m til udsigtstårnet (ad den gule vandrerute), hvor der yderligere bør sættes et skilt på stihjørnet mod vest 200 m før tårnet. Udsigtstårnet bør også skiltes ind fra National cykelrute nr. 2 ad Kræn Rasmussens Vej gennem Tved Plantage.

På Thistedvej bør der skiltes til "Hanstholm Vildtreservat", "Naturreservat" eller med en anden kortere tekst ud til parkeringspladsen for enden af Sårupvej. Skiltningen kan være med to skilte ad Bybakken og Sårupvej.

Som tidligere nævnt, savnede vi en tydelig skiltning til "Hanstholm Fyr" ved Kystvejen/Tårnvej og eventuelt også fra krydset Kai Lindbergs Gade/Kystvejen. Ved fyret er der behov for en bedre og mere tydelig skiltning af turistinformationen, adgangen til fyrtårnet og til den handicapvenlige natursti.

I Østerild bør de to små kongekroner på orienteringstavlen og vejvisningstavlen nordøst for krydset mellem Hjordemålvej og Aalborgvej suppleres med teksten "Nationalpark Thy", hvilket passende kunne ske samtidig med en sanering af tavlernes indhold.

Det bør overvejes at skilte mod "Nationalpark Thy" på Rute 11 og Rute 26 fra syd og øst ad Stenbjergvej ved Sundby med henblik på det kommende nationalparkcenter i Vorupør og svarende til skiltet i Skinnerup (Figur 63).

Endelig bør kortplancherne i de røde plancheholdere skiftes ud med nye reviderede kort, når der er vedtaget en samlet plan for de fremtidige besøgsfaciliteter i Nationalpark Thy.

Vi har i vores undersøgelse ikke vurderet på tilstanden og behovet for vedligeholdelse af de nuværende faciliteter i Nationalpark Thy.

Figur 90. Kulturmiljøet omkring de hvidkalkede fiskerhuse på Stenbjerg landingsplads er charmerende og en stor seværdighed.

15.2 Besøgsområder

Der er begrænsede resurser til drift og vedligeholdelse af faciliteterne i Nationalpark Thy. Det ser man bl.a. af, at der er nedlagt en række af de primitive toiletter, das, på parkeringspladserne rundt i området, som er vist på de trykte vandrekort fra 2012.

Vi er på denne baggrund kommet frem til følgende liste over de vigtigste besøgsområder i Nationalpark Thy, hvor der bør være de fornødne faciliteter for længere ophold inkl. adgang til toilet:

1. Hanstholm Fyr
2. P-plads ved Kystvejen ml. Hanstholm og Klitmøller
3. P-plads ved Sårup
4. P-plads ved Splittergab nord for Klitmøller
5. P-plads ved Isbjerg
6. P-plads ved fritidsareal syd for Nors Sø
7. Golfbanen i Nystrup Klitplantage (privatejet)
8. P-plads ved surfingbro i Vandet Sø ved Vandetvej
9. P-plads ved Bøgsted Rende
10. Aktivitetsområde ved Tvorup
11. P-plads nord for Nr. Vorupør
12. Stenbjerg Landingsplads
13. Lyngby, redningsstationen
14. P-plads ved Lyngby Strand
15. Lodbjerg Fyr
16. Havnen i Krik Vig
17. P-plads ved Højde 72, Lange Mole Vej
18. Svanholmhus ved Agger Tange Færgehavn.

De enkelte lokaliteter er også vist med numre på kortet i Figur 91.

Figur 91. De efter vores opfattelse vigtigste besøgsområder i Nationalpark Thy, hvor der skal være gode faciliteter inkl. toiletter, vist med samme numre som på listen i teksten.

Vi har her ikke medtaget faciliteterne i byerne op til i nationalparken og heller ikke ved kirkerne som f. eks. i Tved.

Der er mange andre besøgsmaal som opholdsområder med primitive overnatningspladser med shelters, badepladser, Tvorup Kirkeruin, Thagårds Plantage, observationsbunkeren i Stenbjerg, Per Madsens Kjær i Hvidbjerg Klitplantage m.fl., som også er relevante besøgsmaal, men som må komme i anden prioritet.

15.3 Ændringer i besøgsfaciliteter

For til sidst at samle op på de konkrete anbefalinger i de foregående kapitler har vi anbefalet, at der etableres nye udsigtspunkter ved

- at etablere udsigtspunkt med lille P-plads ved Brunbjerg Skrænt
- at flytte Ålvandtårnet til syd- eller sydøstsiden af Ålvand Klithede
- at etablere nyt udsigtstårn med lille P-plads på Lange Mole Vej.

Vi har anbefalet at udvide parkeringspladsen ved Lyngby Strand til den dobbelte eller tredobbelte kapacitet samt sikre, at der fortsat er toiletfaciliteter ved Høfde 72.

Vi har anbefalet at omlægge og nedlægge dele af følgende vandreruter

- Ålvand-turen ved Faddersbøl væk fra Ålvand Klithede
- Cykel-/vandreruten til det nuværende Ålvandtårn
- Tur nr. 9 i Hvidbjerg Klitplantage væk fra klitheden
- Vandreruten syd for Trapsandevæg i Tvorup Klitplantage væk fra heden.

Vi vil endelig påpege, at der savnes oplysninger om antal gæster på de vigtigste besøgsmaal i Nationalpark Thy fra f. eks. digitale publikumstællere.

Figur 92. Lodbjerg Fyr med den flotte udsigt fra tårnet planlægges restaureret og åbnet mere for publikum i de kommende år, blandt andet med information om områdets natur og en hyggelig café i fyrmesterens stue.

Del 3: Vejledende opslag

16. OM DE VEJLEDENDE OPSLAG

Styregruppen bag projektet, der har udarbejdet denne rapport, har også ønsket konsulentens bedste bud på, hvordan man fremover kan målrette formidlingen af naturen i Nationalpark Thy, så den bliver relevant for nationalparkens brede spektrum af publikum.

I opslagene på de følgende sider er derfor i en kort og præcis form tilstræbt at give den optimale vejledning for nationalparkens gæster under mottoet:

”I Nationalpark Thy hjælper alle hinanden med at vise hensynsfuld adfærd - over for naturen og andre besøgende.”

De pågældende sider kan i øvrigt tænkes brugt som separate opslag eller kan danne udgangspunkt for mere detaljerede anvisninger, hvor der skønnes behov derfor.

De 10 opslag på de følgende sider er udarbejdet af Laura Beck, Stine Bjergager, Lars Maltha Rasmussen og Anders Michaelsen fra Natur360 i samarbejde med Niels Riis, NaturRådgivningen A/S.

Opslagene er her vist delt over 2 A4-sider, men de er udarbejdet, så de også kan vises samlet som en bred bane på for eksempel en planche.

Fotos til opslagene er venligst leveret af Natur360, NaturRådgivningen A/S, Linda Sørensen, Pernille Sørensen og Ib Nord Nielsen ©.

Klitter og klitheder i Nationalpark Thy

Noget af det mest uberørte natur på landjorden i Danmark finder du i Nationalpark Thy. Naturkræfternes frie spil har skabt grundlaget for de meget varierede og særprægede landskaber, som rummer et fantastisk naturindhold.

I det varierede landskab findes en stor biologisk mangfoldighed af dyr, planter, svampe og laver, som lever og trives i samspil med hinanden og knyttet til de forskellige naturtyper.

Fra kysten og ind over land skifter vegetationen gradvist karakter:

Sandstrand, hvid klit, grøn klit, grå klit, klithede. Søer, klitlavninger og hedemoser udgør de våde elementer.

Naturkræfterne og kystdynamikken

Landskabet forandres konstant, og arterne har tilpasset sig disse livsvilkår. De fleste vindbrud er små, men et stort vindbrud i klitten kan starte en vandremile. Bagved eller lænere inde på klitheden opstår en fugtig klitlavning eller en regulær klitsø, når det tørre sand blæser bort.

Lynnedslag kan skabe brand, der efterlader nøgne, afsvedne flader, hvor plantevæksten må starte forfra, med nye

etableringsmuligheder for laver, mosser og pionerplanter.

Græssende dyr holder lyngen ung og frisk, og vekslende vejrforhold forårsager udtørring, oversvømmelse, erosion, omlejring og forandrer til stadighed landskabet, mens årstiderne skifter.

Uden dynamikken forsvinder klithedernes særpræg langsomt, og bliver i stedet til krat, skov og andre naturtyper.

Klitnaturtyper og -flora

Hvid klit

Hvid klit
Sand-Hjælme og *Marehalm* tåler den kraftige vind-erosion og omlejring af sand, som havet og blæsten skaber i den hvide klit

Klitlavning

Klitlavning
Mosebølle, *Pors*, *Benbræk*, *Tranebær*, *Sphagnummosser*. I klitlavninger og hedemoser vokser forskellige buske, mosser og urter.

Grøn klit

Grøn klit
Stedmoderblomst, *Blodrød Storkenæb*, *Skotsk Lostilk*, *Klit-Kambunke* m. fl. udnytter det mere næringsrige sand, som til stadighed tilføres med vinden.

Pleje af klitheden

Lyngheder findes langs atlantehavskysten fra Portugal til Nordnorge, men klithederne findes i særlig stor udstrækning i Danmark langs vestkysten af Jylland og i store områder lige her i Nationalpark Thy.

Klitheden plejes nogle steder med periodevise, kontrollerede afbrændinger. Det sker for at opretholde variationen og gode levesteder for mange arter.

Afbrændingen foregår i små områder ad gangen på typisk under én hektar (100mx100m)

På den måde sikres en mosaik af forskellige aldersstadier i vegetationen. Afbrænding foretages typisk i det tidlige forår, og vejret spiller en afgørende rolle for resultatet.

Variationen gavner også dyrelivet. Biller, krybdyr, fugle m. fl. udnytter de mere åbne fladers muligheder og kontrasterne, der opstår mellem lys, skygge, kulde, varme, læ osv. Disse effekter og deres betydning er man blevet stigende opmærksom på i nyere tid.

Bål og brand på heden

Mennesket har i tusindvis af år benyttet sig af brand i udnyttelsen af hederne, men formålet med afbrændingerne har ændret sig.

Tidligere var formålet med hedebondens afbrænding af hederne et ønske om at forbedre græsningsudbyttet.

I dag er det den gavnlige virkning på den biologiske mangfoldighed, der er formålet.

Naturen kan også selv starte hedebrande med lynnedslag. D. 11. august 1992 brændte ca. 175 hektar hede i Hanstholm Vildtreservat som følge af et lynnedslag.

Læs mere...

I NATIONALPARK THY HJÆLPER ALLE HINANDEN MED AT VISE HENSYNSFULD ADFÆRD

- OVER FOR NATUREN OG ANDRE BESØGENDE ☺

Grå klit

Vindbrud

Klithede

Grundvandsspejlt

Grå klit

Rensdyrlav, Jomfruhår, Sand-skæg, Blåmunke m. fl. kan klare de ekstreme forhold bag klitterne. Jordbunden er næsten rent sand, udvasket for næring af regnen, og total udtørring er hyppig. Flere mosarter kan vokse her, og er med til at holde på sandet.

Klithede

Klokkelyng, Hedelyng, Revling, Krybende Pil m.fl. kan klare at gro der, hvor sandet er mere stabilt men stadig næringsfattigt. Selvsåede fyrretræer fjernes som del af hedeplejen.

Hedemosernes ynglefugle i Nationalpark Thy

Hedemoserne i Nationalpark Thy er et vigtigt raste- og yngleområde for de mange fugle, der er afhængige af netop de forhold, der findes i hedemoserne - herunder de sjældne ynglefugle tinksmed, trane og storspove.

Alle tre fuglearter ankommer om foråret, og fælles for dem er, at de bygger deres rede på jorden:

Tinksmeden bygger sin rede i moser på heden med langt til nærmeste træ.

Storspoven lægger sine æg i en rede på en tue eller direkte på jorden eller sandet.

Tranen bygger en stor rede midt i sumpede og våde områder.

I Nationalpark Thy arbejder man med at forbedre forholdene i hedemoserne og dermed også for naturtypens dyr og planter.

Rydning af træer og buske på hederne og sikring af en høj grundvandstand har allerede forbedret yngleforholdene og har betydet at antallet af ynglende tinksmede er gået frem.

Hvad er en hedemose?

En hedemose er en næringsfattig og sur hede med høj vandstand og en helt særlig flora.

Få, men meget karakteristiske, vådbundsplanter som *klokkelyng*, tue-kæruld, liden soldug, tranebær og forskellige sphagnum-mosser er tilpasset disse ekstreme levevilkår.

Der er desuden ofte mange store vandinsekter og masser af bær.

Tinksmed - en trækfugl knyttet til vand

Tinksmeden er ca. 20 cm lang og har et vingefang på 35-39 cm.

Tinksmeden er en vadefugl, der lever i og nær vand. Den overvintrer i Afrika syd for Sahara. Tinksmeden har sit navn fra dens advarselskald, der kan lyde som hammerslag på metal - at tinke.

Nationalpark Thy er tinksmedens vigtigste yngleområde i Danmark - her yngler mere end 95 % af de 118 par, der blev optalt i 2013.

Storspove - Danmarks største vadefugl

Storspoven er 50-57 cm med et vingefang op til 1 m.

Storspoven er en meget synlig ynglefugl på hederne i Thy, og ses især i yngletiden fra slutningen af marts til slutningen af juni. Den kan også ses resten af året, hvor trækfugle nordfra kommer i større tal.

Ved Agger Tange kan man ofte se flere hundrede spover der raster eller fouragerer i de lavvandede områder.

Hedens syngende og dansende beboere

Hedemosernes fugle er en stor oplevelse:

Tinksmeden ankommer til Nationalpark Thy i slutningen af april. I løbet af den næste måneds tid udfører den sin sangflugt morgen og aften.

Storspoven er en karakterfugl for hedemoserne, og dens vemodige kald har inspireret forfattere som Karen Blixen, Johannes V. Jensen, Jeppe Aakjær og Kaj Munk.

Tranerne udfører fra midten af marts til midten af maj en særlig dans, hvor de hopper og slår med vingerne mod hinanden. Tranernes opvågning og udflyvning fra overnatnings- eller yngleplads er også en oplevelse værd.

Pas på hedefuglene

Da fuglene alle har reder på jorden, er de meget sårbare overfor færdsel i yngleperioden - ved forstyrrelser risikerer ungerne at dø af kulde og sult eller at blive taget af rovdyr eller fugle. Af samme grund er der adgangs begrænsninger flere steder i

Nationalparken. I de 5-6 uger, hvor tranerne har små unger, fælder de selv deres svingfjer og kan ikke flyve, og derfor er tranerne særligt følsomme overfor forstyrrelser på ynglepladsen.

Oplev sang og dans på heden

Det er heldigvis muligt at opleve de spændende fugle, selvom der er adgangs begrænsninger på visse arealer.

Det er bedst at finde et højt udkigspunkt og bruge en kraftig kikkert eller teleskop.

I Nationalpark Thy er der fri adgang til de etablerede udsigtstårne, observationsposter og stisystemer i området, hvorfra det er muligt at opleve fuglene uforstyrret.

De bedste steder er i fra fugletårnet i syd-kanten af Tvorup Klitplantage ved Ålvand, hvor man kan se ud over Ålvand Hede og Hanstholm Vildtreservat fra udsigtsplatformen i Sårup.

Fuglene opleves bedst morgen og aften.

Fugletårnet i Tved Klitplantage.
P-plads for enden af Sårupvej.

Vangså Hede.
P-plads ved Trapsandevvej

Fugletårnet ved Ålvand, Tvorup Klitplantage.
P-plads ved Kystvejen.

 Areal med adgangs begrænsning

 Der er flere gode fuglekiggersteder i Nationalpark Thy.

Husk en god kikkert!

Læs mere...

I NATIONALPARK THY HJÆLPER ALLE HINANDEN MED AT VISE HENSYNSFULD ADFÆRD
- OVER FOR NATUREN OG ANDRE BESØGENDE ©

Trane - en statelig fugl i fremgang

Tranen er 100-130 cm høj og har et vingefang på 180-240 cm.

Tranen overvintrer i Spanien og Frankrig, omend nogle få overvintrer i Danmark. I marts ankommer de til ynglepladserne og de følgende to måneder ses de danse, ligesom deres stemmer høres vidt omkring.

I mange år var tranen forsvundet som ynglefugl fra Danmark, men nu yngler mindst 25 par traner i Thy.

Skovdrift i Nationalpark Thy

Skovene i Nationalpark Thy er alle anlagt som plantager. De består primært af nåle-skov, og drives naturnært. Målet med den naturnære drift er at skabe en stabil og varieret skov, at skabe og sikre forskelligartede levesteder for svampe, dyr og planter samt at sikre fortidsminderne i skoven.

Dele af skovene vil på sigt få lov at ligge urørt hen, og natur- og fritidsinteresser indgår på lige fod med træproduktion i planlægning og drift.

Traditionel skovdrift

Traditionel skov består ofte af ensaldrende monokulturer - groft sagt en "træ-mark": hver bevoksning består af én træart, hele arealet er tilplantet på én gang, og arealet forsøges tilpasset træartsvalget fx via dræning. Når bevoksningen er hugstmoden, bliver alle træerne fældet på én gang. Det er planøkonomisk praktisk, at træerne er ens, men det er også risikabelt, for det gør bevoksningerne sårbare overfor fx sygdoms-angreb eller stormvejr.

Naturnær skovdrift

Naturnær skovdrift er i høj grad baseret på at lade de naturlige processer i skoven gøre så meget arbejde som muligt. Valg af træarter sker på baggrund af jordbundens egenskaber og det lokale klima, og hjemmehørende træarter foretrækkes frem for indførte. Man stræber efter at opnå stor arts- og aldersspredning i bevoksningerne, da man hermed kan sikre skovens fleksibilitet og stabilitet overfor fx sygdomme og voldsomt vejr.

Fra traditionel til naturnær skovdrift

Når et traditionelt skovareal skal "gøres naturnært", kan processen virke voldsom - ikke hjemmehørende arter (fx sitkagran) bliver fældet til fordel for hjemmehørende arter, og der laves huller i bevoksningerne, så nye selvsåede træer får lys til at spire frem. Mangler der en ønsket træart på arealet, indplantes denne i grupper, som på sigt får lov at sprede sig naturligt.

Hvorfor fælder man træ i skoven?

- for at give plads til udvikling af selvforryngelse og store flotte træer
- for at ændre træartssammensætningen
- for at lave naturpleje til glæde for dyr og mennesker
- for at skaffe træ til huse, møbler, papir, brænde mm
- for at tjene penge til drift af skove og naturarealer, anlæg af publikumsfaciliteter samt naturvejledning

Skovens forskellige maskiner

SKOVNINGSMASKINEN fælder større træer, afkvister stammer og skærer stammerne i stykker. Maskinen er udstyret med en computer, der både hjælper maskinføreren med at vurdere, hvor træet skal skæres for at være salgbart, og samtidig måler træstykkerne og tæller dagens produktion.

FÆLDEBUNDELÆGGEREN fælder små træer og lægger dem i bunker, så de er nemme at flishugge.

UDKØRSELSMASKINEN transporterer de salgbare træstykker ud af bevoksningen og lægger dem i stakke, der kan afhentes af lastbiler.

SKOVTRAKTOREN bruges til mange forskellige opgaver i skoven, bl.a. vejvedligeholdelse, flytning af materialer og udslæbning af store trækævler.

FLISHUGGEREN hugger småt træ og hugtsaffald til flis. Flere steder i plantagerne lagres flisen i store bunker, inden det blandt andet køres til varmeværkerne i lastbil.

Store maskiner efterlader spor

Når Naturstyrelsen fælder træer i skoven, sker det ofte med store maskiner, og det kan umiddelbart virke som et stort indgreb i skoven - skovbunden kan blive kørt op, og der kan komme grene og mudder på skovvejene.

Alle maskinførerne er uddannet til at tage stort hensyn og har oplysninger og kort med i maskinen, som giver information om hvad, de skal passe særligt på, f.eks. sjældne planter, gravhøje og rovfuglereder.

PAS
PÅ

- ! Sikkerhedsafstanden til en arbejdende skovningsmaskine er 70m - respekter dette for din egen skyld, så du ikke risikerer at få et fældet træ i hovedet
- ! Vær sikker på at føreren har set dig, før du passerer tæt forbi en arbejdende maskine. Pas særligt på hvis du kommer hurtigt - fx på mountainbike
- ! Vær forsigtig med at passere en maskine, der lægger træstykker af ved vejen - den kan tabe et stykke træ fra lad eller kran
- ! Lad være med at klatre op på stakke med træ eller flisbunker - der er risiko for at stammer eller flis kan vælte ned over dig eller dine børn

Læs mere...

**I NATIONALPARK THY
HJÆLPER ALLE HINANDEN
MED AT VISE HENSYNSFULD ADFÆRD
- OVER FOR NATUREN OG ANDRE BESØGENDE ☺**

På vandretur i Nationalpark Thy

Oplev natur og fællesskab på vandreture

Tag de gode vandresko på og kom tæt på det rige plante- og dyreliv på de mange stier og skovveje, hvor vandring er mulig.

Benyt de mange afmærkede vandreruter og få glæde af forskellige faciliteter, der findes undervejs.

I plantagerne er der primitive overnatningspladser - og undervejs på ruterne findes der bla. udkigstårne, bålpladser, WC, drikkevand, natur-

legepladser og fiskeri med dagkort.

Der er også muligheder for overnatning på kroer, hoteller, B&B og lignende.

Guidede vandreture tilbydes med lokalkendte turledere og kan findes i arrangementskalendarer på www.thy360.dk.

Følg veje og stier, når du vandrer, så bidrager du til den bedst mulige trivsel for dyr og planter.

Foto: Ib Nord Nielsen

Hvor må jeg vandre i Nationalpark Thy?

Vandreruter og -stier går på lange strækninger langs med særligt beskyttede områder. Her er lukket for al færdsel fra 1. april til 15. juli af hensyn til sjældne ynglefugle. Og der er grå klitområder med vegetation, som ikke tåler at blive trådt på. Bliv derfor på stierne. Så beskytter du fugle og vegetation.

◀ Vandretur på Lodbjerg klit. ▶ Udsigt ved Lodbjerg Klit nydes og fotograferes.

Foto: Ib Nord Nielsen

Vandreruter

Vestkyststien er en enestående vandretur langs havet og klitterne med vind, barsk skønhed og historie. Ruten følger på store strækninger den gamle redningsvej. Vestkyststien er ca. 60 km lang inden for nationalparken. Den begynder ved færgen på Agger Tange og går næsten hele vejen gennem nationalparken til Hanstholm.

Vestkyststien er en etape af Nordsøstien, der er en ca. 5.000 km lang vandrerute langs kysten i landene omkring Nordsøen.

Kortere vandreruter i skov, klit, hede og langs søer er etableret af Naturstyrelsen i forskellige dele af Nationalpark Thy. De afmærkede vandreruter er beskrevet i foldere for områderne:

- Klitplantagerne i Sydthy - 10 vandreruter
- Stenbjerg i Thy - 9 vandreruter
- Tvorup Klitplantage - 7 vandreruter
- Klitplantagerne ved Vandet Sø - 16 vandreruter
- Hanstholm Vildtreservat og Tved Klitplantage - 3 vandreruter
- Hanstholmen - 1 vandrerute

Læs mere: naturstyrelsen.dk/publikationer/vandretursfoldere/thy

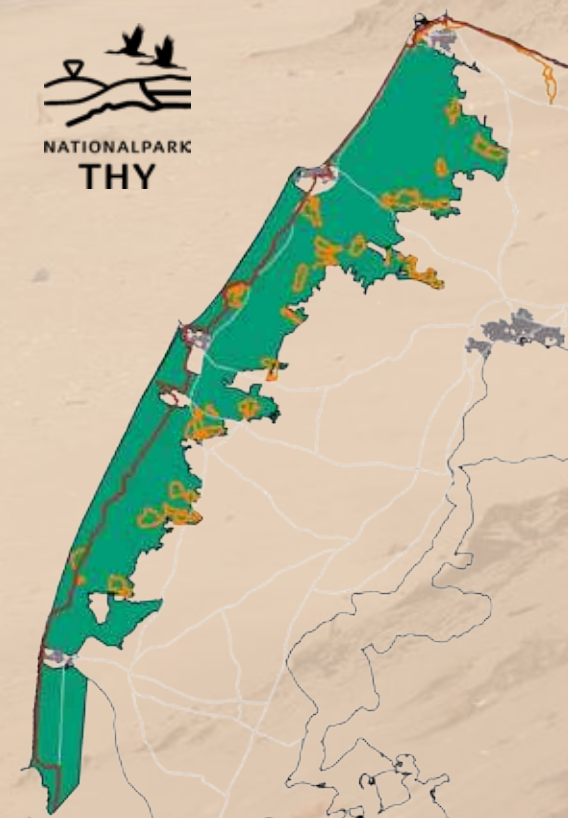
Forberedelse til vandretur

- Vælg solide, vandtætte vandresko eller -støvler
- Medbring en stor madpakke og snacks som kiks, frugt, nødder eller chokolade. Medbring mindst én liter vand.
- Brug flere lag tøj. Så kan du tilpasse dig vind og vejr.
- Gå sammen med andre på vandreruter – husk kort, telefon, 112 app, sygesikringskort og ekstra sokker.
- Værn om dyr og planter og tag dit affald med.

- ▶ Redningsstationen i Lyngby. I dag er den indrettet som overnatningssted for vandrere.

Foto: Ib Nord-Nielsen

Vestkyststien (rød) er en unik vandrerute langs klitterne og havet. Den er en etape af Nordsøstien. 46 andre vandreruter (orange) er etableret af Naturstyrelsen.

Læs mere...

Hent Nationalpark Thys App gratis med QR-koden:

i cykel- og vandre- guiden "**På sporet af Nationalpark Thy**" (kan købes hos boghandler, på turist-kontor m.v.)

I NATIONALPARK THY HJÆLPER ALLE HINANDEN MED AT VISE HENSYNSFULD ADFÆRD - OVER FOR NATUREN OG ANDRE BESØGENDE ☺

Sankning i Nationalpark Thy

I Nationalpark Thy kan du hele året samle på fantastiske naturoplevelser. Har du øjnene og fx en god stofpose med dig, kan du oveni naturoplevelserne også få en række mere håndgribelige goder med hjem.

Den vigtigste tommelfingerregel for, hvad du må samle i de offentlige skove er, at du må tage til eget brug, så der også er til den næste naturgæst. I private skove gælder andre regler.

Du kan kende statens skove på de røde pæle, der står ved indgangen til skoven.

Kontakt lodsejeren, hvis du ønsker at sanke ud over til eget forbrug.

Hvad må jeg sanke?

Kogler, mos og lav

Man må i begrænset omfang samle kogler, mos og lav fra skoven til privat brug.

Det svarer til ca. en bæreposefuld.

Forår

Om foråret er der et væld af muligheder for at sanke ingredienser til hjemmelavede kryddersnaps.

Porseblade, knopper fra eg, gran og fyr og blomster fra fx tjørn, rose og slåen giver mange spændende smagsoplevelser, der kan nydes resten af året.

Der er også fine muligheder for at finde fjer, muslingeskaller og andet naturpynt i det åbne land og på stranden.

Sommer

Sommertid er bærtid, og i Nationalpark Thy kan du i løbet af sommeren finde fx sortbær, hindbær, hyben og mosebøllebær, der ses her.

På lavt vand kan du plukke blåmuslinger og tang til at spise. De fleste tangarter i Danmark kan høstes året rundt, men er ekstra gode at sanke om sommeren pga. øget næringsindhold.

Husk at plukke muslinger og tang langt fra havne og andre forureningskilder.

Grene, kviste og løv

Man må i begrænset omfang gerne samle grene, kviste og løv, der ligger på skovbunden til privat brug.

Man må gerne klippe grene af væltede træer - både løv og nål. Det gælder dog ikke i bevoksninger, hvor der laves pyntegrønt. Her må man hverken indsamle eller klippe grene og kviste.

Hvis du vil samle brænde, skal du købe et sankekort.

Svampe, bær og frugter

Svampe, bær og frugter må i begrænset omfang samles til privat brug overalt i statens skove og naturområder.

Som tommelfingerregel må du samle så meget, at det kan være i en bærepose.

Efterår

Om efteråret bugner naturens spisekammer. Med lidt held og gode øjne kan du finde masser af spiselige svampe, bær og frugter, fx kantareller som på billedet.

Når vinden lægger sig efter en kraftig efterårsstorm, vil rav og andet materiale fra havet skylle ind på kysterne. Chancen for at finde rav er størst, hvis man leder i tangen på stranden frem for blandt stenene.

Langt det meste rav bliver fundet, når havet er koldt, og derfor har den bedste opdrift til at bære de eftertragtede, gyldne og brune klumper ind på stranden.

Vinter

Det behøver ikke koste mange penge at pynte op til jul. Om vinteren bliver naturen et skatkammer af farverige bær, kviste og kogler, som man kvit og frit kan tage med hjem.

Laver og mosser kan være flotte i dekorationer, og holder sig fint i tørret tilstand, da de fra naturens hånd er beregnet på at tørre ud.

Du kan også være heldig at finde et stykke bark eller træ, der kan bruges som bund til dekorationen.

I skovene kan du samle bøgetræets frugtkapsler "bogholdere", egetræets "agernpiber" samt kogler fra fyr og gran, når de ligger på jorden.

Dyr og hele planter

Fugle, pattedyr, krybdyr og padder er fredede i Danmark, og derfor må man generelt ikke indsamle dem.

Nogle plantearter, f.eks. orkidéer, er også fredede, og derfor må man heller ikke bare opgrave planter.

Krondyrenes kastestænger må ikke opsamles, med mindre det er aftalt med skovejeren.

Sand, sten, muslingeskaller og rav

På offentlige strande må du tage mindre ting og mindre mængder sand med hjem. En tommelfingerregel er, at man må tage det med, som man kan fragte uden brug af hjælpemidler - i den forbindelse er en spand ikke et hjælpemiddel.

For indsamling af rav gælder det, at rav tilhører finderens.

Hvor må jeg sanke?

I skoven

I offentlige skove må du som hovedregel indsamle overalt i skoven.

I private skove må du kun tage det med, du kan nå fra vej og sti.

På stranden

På offentlige strande må du gerne tage mindre ting og mindre mængder sand med hjem.

På private strande skal du have tilladelse af ejeren først.

Er du uden for højeste daglige vandstandslinje, er du på Søteritoriet, der ejes af staten, og her kan du med ro i sinde samle souvenirs.

I klitterne

Man må ikke tage noget med hjem fra klitterne, da de er omfattet af klitfredningen.

Læs mere...

**I NATIONALPARK
THY HJÆLPER ALLE
HINANDEN MED AT
VISE HENSYNSFULD
ADFÆRD**

**- OVER FOR NATUREN OG
ANDRE BESØGENDE ☺**

Med hund i Nationalpark Thy

Hunde skal føres i snor, når du er på tur i Nationalpark Thy.

Ture med hund i naturen er en stor fornøjelse med frihed og oplevelser. Men vær opmærksom på at hunde kan være en stressfaktor for naturens vilde dyr. Løse hunde er en trussel for fugle, som har rede på jorden eller i krattet. Og hjortevildt kan blive fordrevet og i værste fald skambiddt.

Vis hensyn

Også hunde i snor kan virke skræmmende. Vis derfor altid hensyn for andre skovgæster. Tænk fx på, at en gøende hund kan forskrække hesten og cyklisten, så der opstår farlige situationer.

- Husk, at alle hunde - også de ellers fredelige og velafrettede - har et jagtinstinkt
- Husk, at reglerne også gælder, selv om der ikke er opsat skilte

På Naturstyrelsens arealer vil løse hunde uden for de anlagte hundeskove blive meldt til politiet, og ejeren får en bøde.

Læs mere: naturstyrelsen.dk/naturoplevelser/aktiviteter/med-hund-i-naturen

Hvad må jeg med hund?

Som udgangspunkt skal hunde føres i snor. Er du i tvivl om reglerne, så hold hunden i snor.

Hunde skal føres i snor i skov og i det åbne land. På strande skal hunde være i snor fra 1. april til 30. september. Resten af året må hunden løbe frit på stranden, hvis den ikke er til gene for andre.

Hunde er ikke tilladt i områder med særlige adgangs begrænsninger som fx i reservatet.

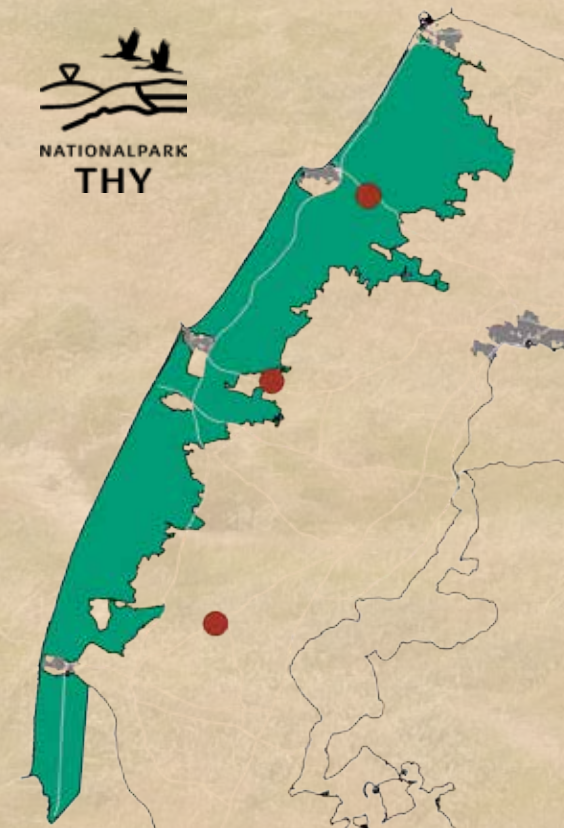

Hundeskove

I Nationalpark Thy findes der en hundeskov i Vilsbøl Klitplantage ved Klitmøllervej. Desuden er der to hundeskove tæt på Nationalpark Thy: ved Faddersbøl nær Vorupørvej og i Rønhede Plantage ved Bedsted, se kort og uдинaturen.dk.

Hundeskovene er etableret af Naturstyrelsen og her kan hunden løbe uden snor hele året - så længe du har fuldt herredømme over den.

Hundeskove (rød markering) i og nær ved Nationalpark Thy.

Læs mere...

Hent Nationalpark Thy App'en og foldere om området:

I NATIONALPARK THY HJÆLPER ALLE HINANDEN MED AT VISE HENSYNSFULD ADFÆRD - OVER FOR NATUREN OG ANDRE BESØGENDE ☺

Vestkyststiens cykelrute

Den starter ved Agger Færgehavn og fortsætter mere end 60 kilometer mod nord inden for nationalparken. Denne etape er en del af den 560 km lange nationale cykelrute nr. 1 langs Jyllands vestkyst.

Panoramarute 410

Oplev unikke landskaber på en 43 km lang rundtur nord for Agger, rundt om

bl.a. Flade Sø og Ørum Sø. Du mærker naturens kræfter i form af høje istidsbakker, sandfygning og vestenvind.

Panoramarute 411

Tag på en 44 km lang rundtur med udgangspunkt i Nr. Vorupør. Du føres gennem stenalderhavets kystskrænter og ned til flade sletter, gennem stille plantager og ud til det buldrende hav. Du kan mange steder opleve et rigt dyreliv.

Cykelruter med sløjfer

Tag på fire cykelture, der går som sløjfer fra Vestkyststien og ud gennem landskabet mod øst.

Faddersbøl-ruten på 24 km går fra Nr. Vorupør til Stenbjerg Klitplantage, Faddersbøl og Ålvand Klithede. Herefter køres gennem Tvorup Klitplantage og tilbage til Nr. Vorupør.

På cykel i Nationalpark Thy

At cykle er en af de bedste måder at opleve Nationalpark Thy på. Du kan opleve landskaber med klitter, heder og skov og samtidig mærke suset fra Vesterhavet. Benyt de mange cykelruter og faciliteter, der findes i nationalparken. Og husk, at du skal holde dig på veje og stier.

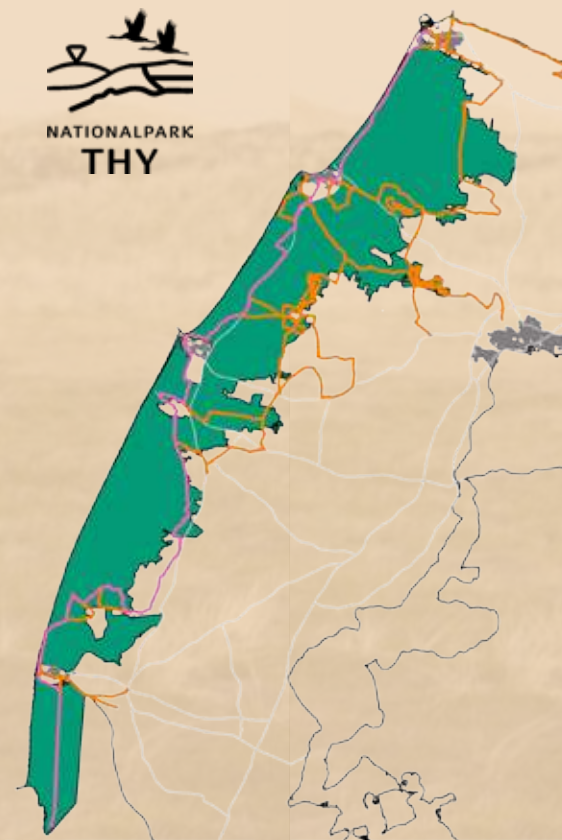
Foto: Ib Nord Nielsen

Vangså-ruten på 26 km starter i Klitmøller og går via Vangså og videre igennem Tvorup Klitplantage og Nystrup Klitplantage og tilbage til Klitmøller.

Vandet Sø-ruten på 21 km går rundt om den smukke Vandet Sø. Ruten går fra Klitmøller igennem Vilsbøl Klitplantage til Vandet Klitplantage og til sidst ad Vangså-ruten tilbage til Klitmøller.

Reservat-ruten er med sine 38 km den længste af sløjferne, som går hele vejen rundt om Hanstholm Vildtreservat. Ruten går fra Hanstholm til bl.a. Nors Sø, Vilsbøl Klitplantage og Klitmøller.

Ruten hænger sammen med National cykelrute nr. 2 Hanstholm-København.

Vestkyststiens cykelrute (pink) og mange andre cykelruter (orange) i Nationalpark Thy.

Læs mere...

i cykel- og vandre-
guiden "**På sporet
af Nationalpark
Thy**" (kan købes hos
boghandler, på turist-
kontor m.v.)

Hent Nationalpark
Thys App gratis
med QR-koden:

**I NATIONALPARK THY HJÆLPER ALLE
HINANDEN MED AT VISE HENSYNS-
FULD ADFÆRD - OVER FOR NATUREN
OG ANDRE BESØGENDE ☺**

På mountainbike i Nationalpark Thy

MOUNTAINBIKERUTER

Vær aktiv på fire ruter specielt for mountainbikes, som gør det muligt at få nogle særlige udfordringer. Her kan du med fordel køre i grupper.

De fire mountainbikeruter har vekslende sværhedsgrader. To af mountainbikeruterne er anlagt i Tvorup Klitplantage. Her findes en let og en middelsvær rute.

I Vilsbøl Klitplantage er der en middelsvær rute og i Vandet Plantage er ruten meget teknisk krævende.

Ruterne er markeret med røde pæle, pikto-grammer og pile. Mountainbikeruterne er anlagt af lokale mountainbikere og Naturstyrelsen.

HVOR MÅ JEG KØRE PÅ MOUNTAINBIKE?

- på de fire markerede mountainbikeruter
- på de samme stier og veje, som almindelige cykler må benytte

Du må ikke køre på spor og dyreveksler af hensyn til såvel dyrelivet som andre skovgæster.

Du må heller ikke køre offroad, da det kan beskadige terrænet, bevoksninger, gravhøje mv.

FØLG CYKLISTERNES NATURLOV

- **Kør hvor du må**

I Nationalpark Thy må du kun cykle på veje og stier. Undgå at cykle på afmærkede ridestier, vandreruter o.l. uden for skovvejene. Kør ikke på skrænter, fortidsminder, diger og trapper. Du må ikke cykle i private skove fra solnedgang til kl. 6 næste morgen.

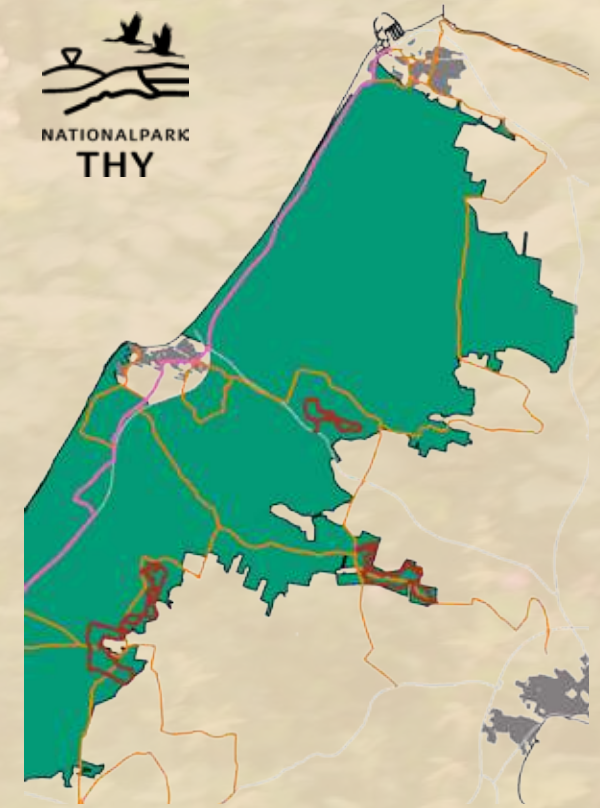
- **Kør ansvarligt**

Tilpas din fart, og hold afstand – færdselsloven gælder også i naturen. Cykel sammen – husk hjelm, telefon, 112app og sygesikringskort. Skån sporet i meget våde perioder, brug kun de robuste stier og skovvejene.

- **Vis hensyn**

Kør i roligt tempo, når du møder andre skovgæster. Brug evt. ringeklokken i god tid – eller et verbalt "dingding". Undgå steder, hvor der er mange andre besøgende. Værn om dyr og planter og tag dit affald med.

Læs mere: vorespuls.dk/artikel/mountainbikerens-naturlov

De fire mountainbikeruter (rød) - to forbundne i Tvorup Klitplantage mod syd. Vestkyststiens cykelrute (pink) og andre cykelstier (orange) i Nationalpark Thy.

Læs mere...

i cykel- og vandre-
guiden "**På sporet
af Nationalpark
Thy**" (kan købes hos
boghandler, på turist-
kontor m.v.)

Hent Nationalpark
Thys App gratis
med QR-koden:

**I NATIONALPARK THY HJÆLPER ALLE
HINANDEN MED AT VISE HENSYNS-
FULD ADFÆRD - OVER FOR NATUREN
OG ANDRE BESØGENDE 😊**

◀ Skiltning med pikto-
gram for mountainbi-
kerute.

▶ Mountainbikerute
gennem Tvorup Klit-
plantage. Denne del
af ruten er middel-
svær.

Ridning i Nationalpark Thy

Oplev naturen til hest på Rideruten Thy

Du kommer tæt på naturen til hest på Rideruten Thy, der går fra syd mod nord gennem hele Nationalpark Thy. Den over 70 km lange riderute strækker sig fra Lodbjerg Klitplantage i syd til Hanstholm i nord.

På ruten findes mange forskellige landskaber med klitplantager, søer, byer og storslåede udsigter over klitheder og havet.

Af en lang række seværdigheder kan bl.a. nævnes Lodbjerg Fyr, klithederne, klitplantagerne, Nors Sø og Hanstholmknuden.

Benyt de mange faciliteter langs ruten som udkigstårne, bålpladser, sheltere og campingpladser. Og ved shelterpladserne i Tved Klitplantage, Vilsbøl Klitplantage, Tvørup Klitplantage samt i Hvidbjerg Klitplantage er der etableret pausefolde, hvor hesten kan sættes på fold.

Du kan enten leje en hest hos en af områdets mange hesteudlejere eller ride på egen hest. Der er gode muligheder for rideture med guide for både de erfarne ryttere, nybegyndere og børn.

Andre lokale ridestier i den fri natur

Du kan også udforske naturen på de mange lokale ridestier, der har start og slut samme sted.

10 afmærkede rideruter går gennem skov og naturområder med varierende længde på 4-15 km. Her venter store oplevelser i naturskønne områder.

Find de lokale ridestier på kort på www.udinaturen.dk.

Ildsjælene bag Rideruten Thy

Rideruten Thy er blevet til i samarbejde mellem lokale partnere med stor interesse for ridning, Naturstyrelsen Thy samt Thy Turistforening.

Guidede rideture, høhotel, hestefold, overnatning og B&B er blandt de mange tilbud fra 15 udbydere langs ruten. Et hold af stivogtere passer ruten med at indsamle affald, jævne mindre huller og fjerne grene.

Foto: Ib Word Nielsen

God skik for færdsel til hest

- Når du møder fodgængere, cyklister eller andre brugere, skal du i god tid sætte farten ned og passere i skridt med størst mulig afstand.
- Vær opmærksom på at holde hesten på hovslaget/rabatten for at undgå beskadigelse af belægninger på stier og veje.
- Ridning langs offentlig vej skal ske i højre side. Ryttere i grupper skal trække ind bag hinanden. Hvis vejen krydses, skal alle følges ad.

Læs mere: www.riderutenthly.dk

Regler for ridning på Naturstyrelsens arealer:

Du må ride:

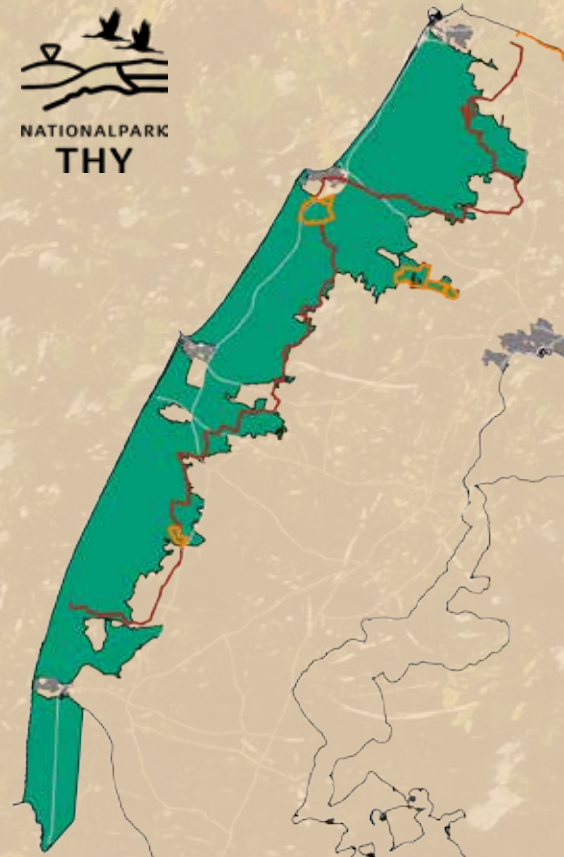
- på afmærkede ridestier
- på grusveje i midterrabatten eller siderabatten, dog ikke i galop
- på den ubevoksede strandbred i perioden 1. sep. til 31. maj
- i skovbunden, hvor det ikke skader bevoksningen

Du må ikke ride:

- på stier, der er afmærkede vandre- eller cykelruter
- på hedeområder udenfor afmærkede ridestier
- i køresporene - du ødelægger vejen eller stien
- i nyanlagte og helt unge bevoksninger

Foto: Ib Nord Nielsen

Rideruten Thy (rød) og andre ridestier (orange) i Nationalpark Thy.

Læs mere...

om Rideruten Thy, andre ridestier, overnatning, guidede ture og hent Nationalpark Thys App gratis med QR-koden:

I NATIONALPARK THY HJÆLPER ALLE HINANDEN MED AT VISE HENSYNSFULD ADFÆRD - OVER FOR NATUREN OG ANDRE BESØGENDE 😊

Surfing i Nationalpark Thy

Thy har særligt gode naturlige forudsætninger for surfere. Inden for kort afstand er mange muligheder for at dyrke surfing, windsurfing, kitesurfing og Stand Up Paddle (SUP).

Surfing i Nationalpark Thy

I selve nationalparken er det muligt at sejle eller surfe på Vandet Sø og på de nordligste ca. 1200 m i Krik Vig ved Agger.

Cold Hawaii

Thy er internationalt kendt som "Cold Hawaii" i Klitmøller. Cold Hawaii er betegnelsen for en række såkaldte surf spots langs vestkysten.

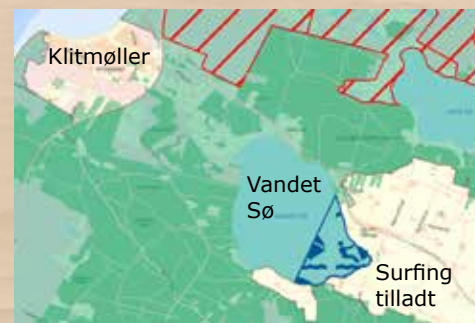
Dertil kommer yderligere nogle lokaliteter med lavt og roligt vand, hvor man kan dyrke "free style" og fx have surf-skoler.

Surfing på søer i Nationalpark Thy

På Vandet Sø er windsurfing (men ikke kitesurfing) tilladt i et afmærket område i den østlige del. Desuden er sejlads uden motor tilladt med robåde, kanoer og kajaker.

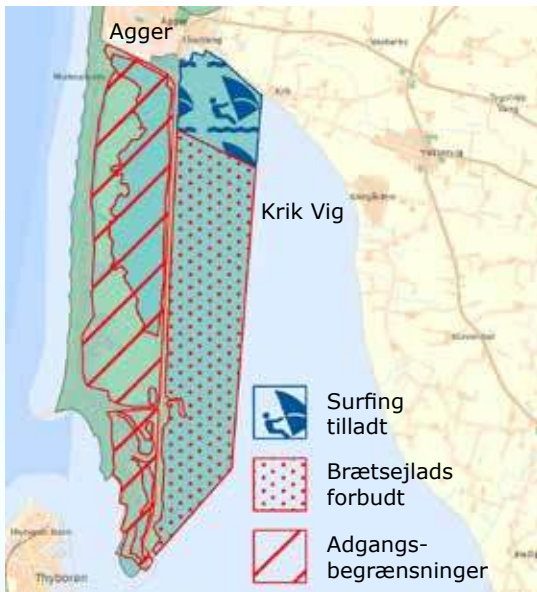
En bro ved østenden af Vandet Sø giver windsurfere adgang til det markerede surferområde på søen uden at skade rørbevoksningen.

På de øvrige søer i Nationalpark Thy er sejlads med sejl ikke tilladt af hensyn til natur og dyreliv.

Sejlads med motor er heller ikke tilladt.

Krik Vig - for fugle og surfere

Den lave vandstand uden bølger og dønninger i Krik Vig, er ideel både for mindre øvede surfere og til free style-surfing for de mere øvede.

Det lavvandede område i Limfjorden syd for Krik er dog også et vigtigt område for store mængder af vandfugle - især i vinterhalvåret fra sidst på sommeren til sent på foråret.

Vis derfor hensyn til fuglene og undgå at sejle tæt på store flokke. Hold dig inden for de markerede områder for sejlads.

Surfer-hotspots i Thy.

Der er mange surf spots langs vestkysten af Thy

Læs mere...

Surfskole ved Vandet Sø

Surf spots i Thy

Betegnelserne på de mange surf spots langs vestkysten af Thy er pendanter til kendte surf spots på Hawaii.

Ved Hanstholm: *Middles, Gravel Pit, Fish-factory.*

Ved Klitmøller: *Bay Area, Reef og Bunkers.*

Ved Nr. Vorupør: *North Side og South Side.*

Ved Agger: *Piza og Long John*

I Krik Vig: *Carbon House.*

I NATIONALPARK THY HJÆLPER ALLE HINANDEN MED AT VISE HENSYNSFULD ADFÆRD
- OVER FOR NATUREN OG ANDRE BESØGENDE ©